

Kolmen ikäpolven sukulaisnaisten puhekieliset ja kirjakieliset kielenpiirteet WhatsApp-pikaviestikeskusteluissa

Pro gradu -tutkielma
Kea Ruuttunen
Helsingin yliopisto
Suomalais-ugrilainen ja
pohjoismainen osasto
suomen kieli
huhtikuu 2019

Tiedekunta – Fakultet – Faculty Humanistinen tiedekunta	Koulutusohjelma – Utbildningsprogram – Degree Programme Suomalais-ugrilainen ja pohjoismainen osasto
Opintosuunta – Studieriktning – Study Track Suomen kieli	
Tekijä – Författare – Author Kea Ruuttunen	
Työn nimi – Arbetets titel – Title Kolmen ikäpolven sukulaisnaisten puhekieliset ja kirjakieliset kielenpiirteet WhatsApp-pikaviestikeskusteluissa	
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu	Aika – Datum – Month and year Huhtikuu 2019
Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 69 sivua + liitteet (1 sivu)	
Tiivistelmä – Referat – Abstract	
<p>Tutkielma käsittelee puhekielistä ja kirjakielistä tyyliä kahden suvun isoäitien, äitien ja tyttärien välisissä pikaviesteissä. Päämääränä on selvittää, millaisia puhe- ja kirjakielen piirteitä viesteissä esiintyy ja miten eri variantit vaihtelevat määrällisesti ja miten tätä vaihtelua voidaan tulkita. Tutkimuksessa eritellään informanttien yksilöllisiä tyyliä sekä tarkastellaan heidän keskinäisiä erojaan ja yhtäläisyyksiään. Erityisesti tarkastelu kohdistuu informanttien ikään.</p> <p>Aineisto koostuu kahden suvun naisten WhatsApp-pikaviestisovelluksessa lähettämistä viesteistä. Kumpaankin informanttiryhmään eli sukuun kuuluu isoäiti, äiti ja tytär. Sukujen naiset ovat taustamuuttujiltaan ja ikävuosiltaan hyvin samanlaiset. Aineisto on saatu informanttien luvalla kuvakaappauksina, mikä mahdollistaa myös viestien visuaalisen ilmeen tarkastelun. Aineistoa on yhteensä 298 näyttökuvaa.</p> <p>Tutkimuksessa hyödynnetään sosiolingvististä variaationanalyysia. Aineistoa analysoidaan yhdentoista kielenpiirteen avulla. Piirteet ovat pääasiassa sellaisia morfofonologisia piirteitä, joissa aiemmissa tutkimuksissa on havaittu vaihtelua kirjakielen ja puhekielen välillä. Myös kahta visuaalista piirrettä on hyödynnetty analyysissa: välimerkkejä ja emojeita. Verkkokielen aiempi tutkimus tarjoaa pohjan pikaviesteihin perehtymiseen. Työ hyödyntää lisäksi tilanteisen vaihtelun ja tyylin käsitteitä.</p> <p>Tutkimus osoittaa, että erityisesti nuoret informantit eli tyttäret jakavat yhteisen puhekielisen tyylin, jota rakennetaan monipuolisesti usean piirteen avulla. Muiden informanttien kohdalla sukulaisuussuhde on ikää määrittävämpi tekijä. Toisen suvun isoäiti ja äiti ovat hyvin kirjakielisiä, kun taas toisen suvun viesteissä tyyli rakentuu tiettyjen yksittäisten piirteiden varaan. Tilanteista vaihtelua näkyy äitien ja tyttärien välillä niin, että äitien puhekielisyys nousee hieman tyttärien kanssa käydyissä viesteissä. Vastaavasti tyttärien kieli on isoäitien kanssa huolitellumpaa. Isoäitejä yhdistää erityisesti toivotuksiin liittyvä viestityyppi.</p> <p>Tutkielma vahvistaa olettamusta siitä, että pikaviestit muokkaavat kielenkäytäntötapoja erityisesti nuorilla, mutta myös muun ikäisillä. Lisäksi työssä käy ilmi yksilöllisten tyylien vaihtelu ja se, millaisilla piirteillä tyyliä luodaan.</p>	
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Sosiolingvistiikka, variaationtutkimus, pikaviestit, puhekieli, kirjakieli, tilanteinen vaihtelu	
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Suomalais-ugrilainen ja pohjoismainen osasto	
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information	

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
2. Sosiolingvistiikka ja kolme aaltoa	3
2.1 Tilanteinen vaihtelu ja tyyli	4
2.2 Puhekieli ja kirjakieli	6
2.3 Verkon kieli	9
3. Pikaviestiaineistosta ja informanteista	11
3.1 WhatsApp-sovellus	13
3.2 Suvun yksi naiset – Marjan, Minnan ja Millan esittelyt	15
3.3 Suvun kaksi naiset – Seijan, Sarin ja Sofian esittelyt	16
4. Puhe- ja kirjakielisten piirteiden variaatio	17
4.1 Puhekielen ja kirjakielen piirteitä	17
4.2 Piirteet ensimmäisen suvun naisten kielessä	26
4.2.1 Isoäiti Marja	26
4.2.2 Äiti Minna	30
4.2.3 Tytär Milla	33
4.3 Piirteet toisen suvun naisten kielessä	37
4.3.1 Isoäiti Seija	37
4.3.2 Äiti Sari	39
4.3.3 Tytär Sofia	42
4.4 Mikä tekee tyylin – vertailua	45
4.4.1 Viestityypeistä – ikäryhmien vertailua	46
4.4.2 Piirteen mitalla – vertailua piirrekohtaisesti	51
4.5 Sukulaisuus ja ikä tyylin määrittäjinä	60
5. Lopuksi	64
Lähteet	66
Liite 1: Haastattelurunko	70

1. Johdanto

Verkkoviestintä on muuttanut kommunikaation kenttää ja mullistanut ihmisten välisen viestinnän rajat. Samalla on syntynyt uudenlaisia kielenkäytön tapoja, jotka muuttuvat nopeasti. Kaiken ikäisille tarjotaan neuvoja uusien viestintämuotojen käyttöön. Ikäihmisille tarjotaan perusohjeita, kuten mistä puhelimen sovelluksen saa auki ja miten sitä käytetään. Keski-ikäisiä neuvotaan emoji-etiketissä ja muissa tyylliseikoissa (HS 2.8.2017). Nuoria ja heidän vanhempiaan varoitetaan viestittelyn vaaroista – koskaan ei voi tietää, kuka on vastapuolella. (HS 16.1.2018.)

Myös kielentutkimuksen kentällä verkkokielellä on perehdytty, vaikkakin nopeasti muuttuvat käytännöt aiheuttavat haasteita tutkimuksen ajankohtaisuudelle. Perinteisesti on tehty jako kahteen: puhuttuun ja kirjoitettuun kieleen, mutta erityisesti verkkoviestintä on hämärtänyt rajaa. Tässä tutkimuksessa aineistona on niin sanottu kirjoitettu keskustelu: WhatsApp-sovelluksessa lähetetyt viestit, jotka usein toimivat reaaliaikaisesti ja vapaamuotoisesti kuten puhutut keskustelutkin. Kuitenkin viestit ovat eittämättä kirjallisia tuotoksia, ne koostuvat grafeemeista, joista puuttuu prosodia ja äänenpaino sellaisina kuin ne puheessa tuotetaan. (Lisää luvuissa 2.2 ja 3.) Tässä tutkimuksessa perehdyn eri-ikäisten kahdenkeskisiin viesteihin ja niissä esiintyviin kirja- ja puhekielisyysiin. Aineistoni viestit on saatu kuudelta eri informantilta: kahdelta isoäidiltä heidän tyttäriltään ja tyttärentyttäriltään. Tämä asetelma mahdollistaa useiden näkökulmien huomioimisen pelkän piirteiden variaation analysoinnin lisäksi, kuten yksilökohtaisten kirjoitustyylien erittelyn sekä iän vaikutuksen arvioinnin.

Keskeisiä tutkimuskysymyksiäni ovatkin:

Millaisia puhekielen ja kirjakielen piirteitä viesteissä esiintyy ja mitä niiden määristä voi päätellä?

Mistä piirteistä muodostuu yksittäisen informantin tyyli ja onko se kirja- vai puhekielen kaltainen?

Millaisia viestityyppejä WhatsApp-viestit informanttien välillä edustavat?

Millaisia yhtäläisyyksiä ja eroja informanttien välillä on?

Millaisia yhtäläisyyksiä ja eroja ikäryhmien välillä on?

Tutkimuksessa keskeisiä käsitteitä ovat puhekieli, kirjakieli, tyyli ja verkkokieli. Määrittelen käsitteet nyt lyhyesti, mutta tarkemmin niihin perehdyn teorialuvuissa 2.1, 2.2 ja

2.3. Kirjakiielellä viitataan usein normitettuun kirjoitettuun kieleen, mutta mikään ei estä, etteikö se voisi olla myös puhuttua esimerkiksi luettaessa kirjaa tai lakitekstiä. Puhekielellä taas viitataan useimmiten puhuttuun kieleen, mutta esimerkiksi tutkimani WhatsApp-viestit sijoittuvat ainakin jossain määrin kirjoitetun puhekielen osa-alueelle. (Tiittula & Nuolijärvi 2003: 14.)

Puhekieli voidaan jakaa erilaisiin murteisiin ja alue- tai yleispuhekieliin. Murteet ovat vanhaa perua olevia alueellisia puhetapoja ja alue- ja yleispuhekielet taas levikiltään laajempia ja vähemmän paikkakuntaan sidottuja (Tiittula & Nuolijärvi 200: 15–16). Tässä tutkimuksessa puhekieli viittaa nimenomaan eteläsuomalaiseen puhekieleen (myös Helsingin puhekieli), joka on laajalevikkinen ja tämän tutkimuksen informanttien käytetyin kielimuoto.

Tyyli voidaan määritellä esimerkiksi yhden puhujan kielelliseksi variaatioksi, joka ei johdu kielen järjestelmästä (Eckert & Rickford 2001: 2). Usein tyyllillä voidaan viitata myös ryhmien tyyleihin, ja sosiaalinen ulottuvuus onkin yksi tyylin tärkeistä osatekijöistä (Bell 2001: 141–142). Tässä tutkimuksessa tyyliä pohditaan lähinnä yksittäisen informantin kannalta, mutta vertailu muihin informantteihin tekee näkyväksi myös tyylin sosiaalisen luonteen.

WhatsApp on puhelimella toimiva pikaviestisovellus, joten on luontevaa hyödyntää verkon kielestä tehtyä tutkimusta. Verkkokielen on ajateltu asettuvan puhutun ja kirjoitetun kielen välimaastoon. Sille on määritelty joitakin sellaisia piirteitä, joita perinteisessä puheessa ja kirjoituksessa ei ole. Esimerkiksi pikaviestien multimodaalisuus, kuten äänen, kirjoituksen ja kuvien sekoittuminen, on yksi tällaisista tekijöistä (Crystal 2011: 20).

Tämän johdannon jälkeen esittelen työn teoreettisen viitekehyksen luvussa 2. Siihen kuuluvat sosiolingvistiikka ja erityisesti variaationtutkimus sekä käsittelyn kannalta olennaisen termistön kuten tyylin, puhekielen ja kirjakielen sekä verkkokielen määrittely. Kolmannessa luvussa esittelen WhatsApp-sovellusta ja sen mahdollisuuksia ja rajoja. Sen jälkeen siirryn tarkemmin kuvailemaan aineistoani ja informanttejani. Luvussa 4 esittelen aluksi piirteitä, joita analysoin aineistostani. Seuraavaksi esittelen informanttien kieltä ja tyyliä yksittellen, minkä jälkeen vertaan informantteja toisiinsa. Lopuksi tutkin, näkyykö ikäryhmien välillä joitakin selkeitä eroja tai yhtäläisyyksiä. Viimeiseksi luvussa 5 pohdin vielä tulosten merkitystä.

2. Sociolingvistiikka ja kolme aaltoa

Tutkimukseni kytkeytyy sociolingvistiseen tutkimusperinteeseen. Tieteen termipankki määrittelee sociolingvistiikan tutkimuskohteet näin: ”kielen variaatio eli vaihtelu, kielen muutos, monikielisyys, kielenvaihto ja kielen säilyminen, kielipolitiikka, kielikontaktit ja kieliasenteet” (s.v. kielitiede: *sociolingvistiikka*). Keskityn tutkimuksessani erityisesti ensimmäiseen kohtaan eli kielen variaatioon, johon kuuluu muun muassa tyyli, sekä sivuan kielen muutosta hieman pohtiessani verkon kielimaailmaa.

Sociolingvistinen tutkimusperinne jakautuu kolmeen aaltoon, joita esittelen Penelope Eckertin kokoavan artikkelin *Three Waves of Variation Study: The Emergence of Meaning in the Study of Sociolinguistic Variation* (2012) pohjalta. Vuonna 1966 William Labov teki tutkimusta New Yorkin puhekielestä. Tätä on usein pidetty merkittävimpänä sociolingvistisen tutkimuksen alkupisteenä. Labovin tutkimuksissa kvantitatiiviset tulokset kielenpiirteistä toivat ilmi kielen merkityksen sosiaalisessa hierarkiassa. Eri sosiaaliryhmien kielet erosivat toisistaan. Tulokset pystyttiin toistamaan erilaisissa kieliyhteisöissä useissa maissa. Labov myös esitti, että jokaisella yksilöllä on oma kielimuoto (*vernacular*), joka on lähempänä yhteisön normittamatonta kielimuotoa kuin standardia. Ensimmäisen aallon tutkimuksissa tärkeimpiä taustamuuttujia olivat makrotason ilmiöt kuten ikä, sukupuoli ja sosiaalinen luokka. (mas. 88–90.)

Toinen aalto aloitti etnografisten tutkimusten teon sociolingvistiikassa (Eckert: 2012: 91). Etnografinen menetelmä tähtää yhteisön kokonaisvaltaiseen havainnointiin, jossa vuorovaikutuksella ja ympäristöllä on merkitys (Jyväskylän yliopisto, Koppa s.v. *Etnografia*). Usein tutkija osallistuu itsekin tutkittavan yhteisön toimintaan eikä siis ole vain ulkopuolinen tarkkailija. Verrattuna ensimmäisen aallon tutkimuksiin tutkittavat ryhmät olivat pienempiä ja niiden keskinäinen dynamiikka tärkeämpää. Toisen aallon tutkimuksissa huomattiin, että normittamaton kielimuoto (*vernacular*) palveli yhteisössä positiivista yhteenkuuluvuuden tehtävää. Erityisesti nuorten joukossa tehdyt tutkimukset osoittavat kielen olevan osa ryhmään kuulumista. (mas. 91–92.)

Ensimmäisen ja toisen aallon tutkimuksissa kielimuotoja lähestyttiin makrotason muuttujien, kuten iän tai sukupuolen näkökulmasta, mutta kolmannessa aallossa keskiöön nousi tyylillinen variaatio, jossa puhuja itse asettuu johonkin sosiaaliseen ryhmään tyyliinsä avulla. Ajateltiin, että varieteetit eivät voi kantaa pysyviä merkityksiä, vaan niiden täytyy muuttua, kun yhteisö muuttuu. Niinpä aiempiin aaltoihin verrattuna yksilö ei ollut enää vain

yksittäisen kielimuodon passiivinen käyttäjä, vaan tyyllisten valintojen kautta sosiaalinen toimija ja kielen muuttaja. (Eckert 2012: 93–94, 97–98.)

Suomessa fennistiikan alalla sosiolingvistiikka oli pitkään dialektologista tutkimusta, jonka tarkoituksena oli dokumentoida murteita jälkipolville. Tällöin muuttujina toimivat lähinnä asuinpaikka ja ikä – haluttiin haastatella vanhimpia informanteja, jotka olivat asuneet pitkään tietyllä alueella. Kun huomattiin, etteivät murteet kadonneetkaan kokonaan, alettiin keskittyä myös muihin tutkimussuuntiin. (Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 11–12.) Suomessa variaationtutkimus on ollut sosiolingvistiikan painopiste 1970-luvulta lähtien. Merkittäviä tutkimushankkeita ovat muun muassa olleet Nykysuomalaisen puhekielen murros –hanke ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen murteenseuruuhanke. (Lappalainen 2004: 13–14.)

Tämä tutkimus pohjaa erityisesti kolmannen aallon ja suomalaisen variaationtutkimuksen perinteille. Seuraavissa alaluvuissa perehdyn tarkemmin yksittäisiin sosiolingvistisiin kysymyksiin ja termeihin. Ensimmäisessä alaluvussa (2.1) esittelen tilanteisen vaihtelun sekä tyylin käsitteet. Toinen alaluku (2.2) keskittyy puhekielen ja kirjakielen määrittelyyn ja kolmas (2.3) verkon kieleen ja siitä tehtyyn tutkimukseen.

2.1 Tilanteinen vaihtelu ja tyyli

Jo aiemmin mainituissa Labovin tutkimuksissa huomattiin variaatiota, mutta se liitettiin lähinnä sosiaalisiin muuttujiin kuten ikään, sukupuoleen ja sosiaaliluokkaan. Ensimmäisen aallon tutkimuksissa puhetilanne olikin usein muuttumaton (yleensä haastattelu) (Eckert 2012: 88). Vasta myöhemmin alettiin kiinnittää huomiota siihen, miten esimerkiksi tilanne vaikuttaa puhujan tyyliin (Giles & Coupland 1991:62).

Termi tilanteinen vaihtelu tarkoittaa kielen varieteettien vaihtelua erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa. Sosiaalinen vaihtelu, joka on tilanteisen vaihtelun lähikäsite, tarkoittaa kielen variaatiota vain jo aiemmin mainittujen sosiaalisten tekijöiden kuten iän tai sosiaaliluokan pohjalta. Sosiaalisessa vaihtelussa ajatellaan, että lähtökohtaisesti sosiaalisilla ryhmillä on erilainen pääsy erilaisiin tilanteisiin. Näkemys siitä, onko tilanteinen vaihtelu sosiaalista vaihtelua tärkeämpää, riippuu tutkijasta, eikä yhteisymmärrystä ole. (Lappalainen 2004: 42.)

Yllä esitellystä lähimerkityksisyydestä johtuen en ole tässä tutkimuksessa tarkemmin erottanut tilanteista vaihtelua sosiaalisesta vaihtelusta. Monet ajattelevat sosiaalisten ja tilanteisten tekijöiden limittyvät toisiinsa. Usein tilanteisten muuttujien määrä vaihtelee tutkimuksen tarkoituksen mukaan, mutta monesti pohjana on hyödynnetty Hymesin

taksonomioita (16 tilanteista muuttujaa), joita tutkijat ovat supistaneet omien tutkimustensa tarkoituksiin. (Lappalainen 2004: 45.) Olen hyödyntänyt näistä muuttujista erityisesti osallistujien, mutta myös topiikin ja puitteiden käsitteitä sekä sosiaalisten tekijöiden osalta olen pohtinut erityisesti ikää.

Tilanteen osallistujien vaikutusta kielenkäyttöön on tutkittu useista näkökulmista. Esimerkiksi Giles ja Coupland (1991: 60) ovat esittäneet akkommodaatioteoriassaan, että puhuja pyrkii mukauttamaan omaa kieltään kuulijalle sopivaksi. Allan Bell (2001) on jatkokehitellyt teoriaa ja se tunnetaan nimellä *audience design*. Teoria jakautuu erilaisiin alakohtiin (9 kappaletta), joista keskityn erityisesti kolmeen ensimmäiseen:

1. Se, miten yksilö käyttää kieltä suhteessa muihin, on tyyli.
2. Tyylin merkitys syntyy lingvististen piirteiden suhteesta sosiaalisiin ryhmiin.
3. Puhujat muokkaavat tyyliään pääasiassa yleisön mukaan. (Bell 2001:141–143.)

Ennen tilanteisen vaihtelun muuttujiin perehtymistä keskityn vielä Bellinkin teoriassa oleelliseen tyylin käsitteeseen. Labov, joka yhtenä ensimmäisistä kiinnitti tyyliin huomiota, perustaa määrittelynsä sille, kuinka paljon puhuja kiinnittää huomiota kieleensä. Hänen mukaansa mitä enemmän puhuja huomioi omaa kielenkäyttöään, sitä muodollisempaa tyyli on. Teoriaa on kritisoitu sen suppeasta lähestymistavasta, sillä esimerkiksi puhekielisen tyylin valinta voi olla tietoista. (Eckert & Rickford 2001: 2–3; Lappalainen 2004: 43–44.)

Useimmiten uudemmissa tutkimuksissa tyyli määritellään yksinkertaisimmillaan yhden puhujan kielelliseksi variaatioksi, joka ei johdu kielen järjestelmästä (Eckert & Rickford 2001: 2). Käytännössä tämä tarkoittaa yksilön kielessä tapahtuvaa vaihtelua, joka ei kuitenkaan sodi kielen rakenteita tai ymmärrettävyyttä vastaan. Tyyli ei siis voi olla täysin sattumanvaraista, vaan sen tulee olla ymmärrettävää vähintäänkin jonkin sosiaalisen ryhmän piirissä. Asioiden kertominen eri tavoilla mahdollistaa olemisen eri tavoilla – yksilö voi erottautua tyyllillään muista tai osoittaa kuuluvansa johonkin ryhmään (Eckert 2008: 456).

Bell (2001: 141) pitää tyyliä ensisijaisesti sosiaalisena välineenä, kuten kohta 1 hänen teoriassaan osoittaa. Määritelmä ei eroa merkittävästi Eckertin ja Rickfordin (2001: 2) määritelmästä, mutta on painottunut sosiaalisen toiminnan suuntaan. Bell esittää, että tyyli on usein linkittynyt sosiaaliseen ryhmään tai tilanteeseen. Aluksi ryhmällä on jonkinlainen heidän itsensä ja muiden määrittämä identiteetti, jonka vaikutuksesta he alkavat muuttaa kieltään erottautuakseen. Tämän jälkeen kieli tulee arvioinnin kohteeksi (linguistic evaluation), mikä merkitsee ryhmän ja mahdollistaa reagoinnin syntyneeseen tyyliin.

Reagointi voi olla esimerkiksi muiden muutos lähemmäs tai kauemmas syntyneestä tyylistä. Vastaava prosessi pätee paitsi ryhmiin myös tilanteisiin. (Bell 2001: 142.)

Bellin teorian kolmas kohta, jossa esitetään puhujien muokkaavan tyyliään yleisön mukaan, on tilanteisen vaihtelun kannalta oleellisin. Hän esittää, että puhujan tyylin vaihtelu tapahtuu pääasiassa vastauksena yleisön muuttumiseen. Useimmiten tyyli muuttuu samankaltaiseksi vastaanottajan tyylin kanssa. (Bell 2001: 143–144; Giles & Coupland 1991: 72.) Oman aineistoni taustahaastatteluisissa informantit osoittavat tunnistavansa ilmiön, sillä jokainen heistä sanoo muokkaavansa tyyliään vastaanottajalle. Esimerkiksi nuorimmat informantit sanovat käyttävänsä isoäitiensä kanssa selkeämpää kieltä kuin muiden kanssa. (Lisää luvussa 4.)

Osallistujien lisäksi muun muassa puheenaiheen eli topiikin on uskottu vaikuttavan kieleen. Esimerkiksi Labov on tutkinut, että tunteelliset sisällöt tekevät yksilön tyylistä vapaampaa (Labov 1978: 209–210). Myös puitteiden eli fyysisen puhetilanteen on huomattu vaikuttavan puhujaan, mutta tämän merkityksestä on kiistelty, sillä puhujat voivat käyttäytyä esimerkiksi institutionaalisessa tilanteessa odotusten vastaisesti eli vaikkapa hyvin informaalisti (Lappalainen 2004: 48–49).

Hypoteesini on, että informanttien kielenkäytön vaihtelua selittävät eniten osanottajat. Tällä tarkoitetaan (puhe)tilanteeseen osallistuvia henkilöitä. Omassa viestiaineistossani puhekumppanin vaihtuminen on suurin muuttuja, sillä aiheet (topiikit) ovat melko toistuvia kuten asioiden sopimista ja kuulumisia. Monia muita muuttujia kuten fyysistä tilannetta (puitteet) on vaikea tutkia, sillä viesteistä harvemmin käy ilmi millaisessa tilanteessa ne on kirjoitettu. Esimerkiksi kiireellä tai sillä, onko viesti kirjoitettu kävellessä, on varmasti vaikutusta, mutta näiden arvaileminen ei ole mielekäs, sillä tietoa ei ole saatavilla.

2.2 Puhekieli ja kirjakieli

Lähestyn puhekieltä ja kirjakieltä edellisessä kappaleessa esitellyn tyylin näkökulmasta. Suhtaudun siis puhe- ja kirjakielen piirteisiin nimenomaan osana tyyliä. Puhe- ja kirjakieltä on tutkittu paljon ja niitä on pyritty määrittelemään lukuisin tavoin. Useimmiten on tehty jako puhuttuun ja kirjoitettuun kieleen, joille on määritelty erilaisia ominaisuuksia. Tärkeimpänä jakona on pidetty kielen olomuotoa (mode, medium). Puhe on akustista, jossa välineenä toimii ilman värähtely eli ääniaallot. Kirjoitus taas on visuaalista ja välineenä on graafiset merkit paperilla tai vaikkapa näytöllä. (mm. Crystal 2011: 17; Lills 2013: 21; Tiittula & Nuolijärvi 2013: 33.)

Lukuisia muitakin eroja on esitetty puhutun ja kirjoitetun kielen välille. Horowitz ja Samuels (1987: 6–9) ovat ottaneet huomioon sen, ajatellaanko puhuttua ja kirjoitettua kieltä prosessina vai tuotteena. Alla olevassa taulukossa 1 puhutun kielen osa-alueiksi on ajateltu puhe, mutta myös jossain määrin kuunteleminen – siis koko prosessi. Myös kirjoittamisen kohdalla on huomioitu tekstin tuottaminen sekä sen tarkoitus tulla luetuksi.

Taulukko 1. Puhutun ja kirjoitetun kielen ominaisuudet (mukaillen Horowitz ja Samuels 1987: 9)

Puhuttu kieli	Kirjoitettu kieli
vastavuoroisuus (puhuja ja kuulija)	rajoitettu vastavuoroisuus (kirjoittaja ja lukija)
narratiivista	selittävää
aika ja paikkasidonnaista	ei aika- tai paikkasidonnaista
spontaania	suunniteltua
jaettu (tilanne)konteksti	ei yhteistä (tilanne)kontekstia
elliptistä	eksplisiittistä
koheesio paralingvistisin keinoin	koheesio leksikaalisin keinoin
toisto	ytimekkyys
lineaariset rakenteet, yksinkertaisesti	hierarkkiset rakenteet, monimutkaisesti
hetkellisyys	pysyvyys
tiedostamatonta	tiedostettua ja tietoisuutta rakentavaa

Nykytutkimus ajattelee puhutun ja kirjoitetun kielen jatkumolle (mm. Tiittula & Nuolijärvi 2013: 11). Myös yllä oleva taulukko on tarkoitettu luettavaksi niin, että piirteet kuvaavat ääripäitä, joiden välille mahtuu muunkinlaista kieltä (Horowitz & Samuels 1987: 8).

Taulukosta 1 huomaa, että puhuttu kieli on ajateltu kaikin puolin vähemmän muodolliseksi ja vapaammaksi kuin kirjoitettu kieli, jota sitoo useimmat konventiot. Muun muassa koheesio eli yhtenäisyyden tuottamisen on ajateltu asettuvan suhteessa vastavuoroisuuteen ja kontekstiin. Puhetilanteessa koheesio tuottaa yhteinen samanaikainen todellisuus, kun taas kirjoitetussa tekstissä pitää nähdä enemmän vaivaa lukijan ymmärryksen eteen. (Horowitz & Samuels 1987:8; Tiittula & Nuolijärvi 2013: 37–38.)

Termit puhekieli ja kirjakieli eroavat puhutusta ja kirjoitetusta kielestä. Kirjakieli viittaa usein normitettuun kieleen, mutta joskus myös yleiskieleen. Puhekieli taas on kontrastissa kirjakieleen ja tarkoittaa normittamatonta kieltä. (Tieteen termipankki s.v. kielitiede: *kirjakieli, puhekieli*.) Erona puhuttuun ja kirjoitettuun kieleen on, että puhekieli voi

olla myös kirjoitettua ja kirjakieli puhuttua. Puhuttua ja kirjoitettua kieltä määrittää nimenomaan väline, jolla kieltä tuotetaan, mutta puhe- ja kirjakieltä määrittää niiden suhde normitettuun kieleen (Tiittula & Nuolijärvi 2013: 14–15.)

Kuitenkaan esimerkiksi Hurtta (1999: 57–58) ei ajattele, että puhe- ja kirjakieli olisivat termeinä ensisijaisesti suhteutettavissa normitettuun kieleen vaan termejä tulisi ajatella niiden primaarin tuottamistavan mukaan. Primaaristi puhumalla tuotettu kieli on puhekieltä ja kirjakieli vastaavasti primaaristi kirjoittamalla tuotettua. Hurtta perustelee jakoaan sillä, että standardiin sidottu jaottelu jättää huomiotta kielen monenlaisuuden. Esimerkiksi jotkin kaunokirjalliset tekstit eivät noudattele normistoa, mutta Hurtasta ”olisi absurdia katsoa, etteivät ne ole kirjakieltä”. Tässä tutkimuksessa hyödynnän kuitenkin laajasti hyväksytyä Tiittulan ja Nuolijärven (2013: 14–15) mallia, sillä puhekielen ja kirjakielen varianttien erottelu piirrepohjaisesti nojaa vahvasti normitetun ja normittamattoman kielen kontrastiin.

Puhekieliä voidaan erottaa Suomessa useita. Murre on usein maaseudun perinteisiin kielimuotoihin liitetty termi. Slangilla viitataan useimmiten vanhaan helsinkiläiseen puhetapaan, mutta käytössä on myös termi ammattislangi, joka viittaa ammattiryhmien sisällä käytettyyn kieleen. (Tiittula & Nuolijärvi 2013: 15–17.) Yleispuhekieli taas viittaa kielimuotoon, jossa jotkut piirteet ovat niin laajalevikkisiä, ettei puhujan kotipaikkaa voida päätellä puheesta (Tieteen termipankki s.v. kielitiede: *yleispuhekieli*).

Jotta kirja- ja puhekielisiä tyylejä olisi mielekäästä pohtia, täytyy lähtökohtana olla, että ne eroavat toisistaan. Suomalaisessa tutkimusperinteessä on vahvat juuret murrepiirteiden vertailussa yleiskieleen (mm. Lappalainen 2004: 60). Tähän tutkimukseen valitut piirteet ovat perinteisiä morfofonologisia piirteitä kuten persoonapronominien pikapuhemuodot, painottoman tavun *i*:n kato, *i*:n loppuheitto, *d*:n kato ja vastineet, vokaalin loppuheitto, partisiipin *t*:n loppuheitto, kysymysliite, kongruenssi ja muut pikapuhemuodot. Lisäksi piirteisiin on valikoitunut kaksi visuaalista piirrettä: emoji ja välimerkit. Koska piirteet ovat tiiviissä suhteessa analyysiin, niiden tarkka esittely on sijoitettu kyseisen luvun alkuun (4.1). Seuraava alaluku käsittelee verkkokieltä ja sen suhdetta erityisesti puhuttuun ja kirjoitettuun kieleen, minkä jälkeen siirryn esittelemään aineistoani.

2.3 Verkon kieli

Suhteutan verkkokielen tutkimuksen edellisessä luvussa esittelemiini perinteisiin kirjoitetun ja puhutun kielen jakoihin. Internetin kielestä tehdyt tutkimukset ovat moninaisia ja erityisesti termistössä on varsinkin englanniksi vaihtelua. Esimerkiksi David Crystal on teoksessaan *Internet Linguistics: A Student Guide* (2011) esitellyt internetin kieltä ja sen termistöä. Muun muassa *computer-mediated communication*, *digitaly mediated communication*, *cyberspeak* ja *netspeak* ovat laajasti käytettyjä termejä verkon kielestä (mts. 1–2).

Itse käytän termiä verkkokieli Crystalin (2011: 1) englanninkielisen termin (internet linguistic) pohjalta sekä suomalaisessa tutkimuksessa vakiintuneiden käytäntöjen pohjalta (esim. Vauras 2008: 34) viitatessani kaikkeen internetissä tapahtuvaan kommunikaatioon. Tarkemmin käytän sanaa verkkokeskustelu, joka pääasiassa viittaa verkossa tapahtuvaan melko reaaliaikaiseen vuorovaikutukseen kuten chat- tai forum-keskusteluihin, mutta myös kahdenkeskisiin keskusteluihin. Pikaviestit viittaavat taas itse tutkimuskohteeseeni eli usein puhelimella käytettäviin kahdenkeskisiin sovelluksiin, kuten WhatsAppiin, jossa keskustelu on usein myös reaaliaikaista, mutta ei samalla tavalla julkista kuin esimerkiksi forum-keskustelut. (Salmi 2014: 177–184, 185–211.)

Crystal erittelee verkkokeskustelujen kielen piirteitä puhutun ja kirjoitetun kielen pohjalta. Puheen kaltaiseksi hän luettelee verkkokeskustelut, joissa viestit vaativat vastetta (vastaus) ja keskustelu on reaaliaikaista tai lähes reaaliaikaista. Kun viestijä tulee lisää, aiempi keskustelu muuttuu merkityksettömämmäksi ja unohtuu kuten usein puhutuissakin keskusteluissa. Hän mainitsee myös puheenkaltaisen ulosannin kuten tiettyjen kielenpiirteiden käytön. Perinteisen tekstin kaltaiseksi hän taas määrittelee keskustelua pienemmän vastauspaineen, eli sen, kuinka välttämätöntä viestiin vastaaminen on, jotta keskustelijoiden suhde säilyy ystävällisenä. Erityisesti useiden keskustelijoiden foorumeilla vastauspainetta ei välttämättä ole ollenkaan. Myös välitön palaute puuttuu: esimerkiksi kasvokkaisessa keskustelussa ilmeet ovat välitöntä palautetta, mutta verkkokeskustelussa niitä ei välttämättä korvaa mikään. Yhteenvetona Crystal esittää, että verkkokieli on puheen suuntaan vietyä tekstiä, mutta monet verkkotekstit ovat saaneet ominaisuuksia, joita ei ole puheella tai kirjoituksella. (Crystal 2011: 19–21.)

Verkkokeskustelut mahdollistavat esimerkiksi useiden samanaikaisesti aktiivisten keskustelujen käymisen, mikä eroaa selvästi kasvokkaisesta keskustelusta (Crystal 2011: 24). Keskustelija voi siis vaihdella nopeastikin useiden eri keskustelujen välillä, mikä harvoin on kasvokkain toimivaa. Myös WhatsAppissa, tutkimassani pikaviestisovelluksessa, useiden

keskustelujen ylläpitäminen melko saman aikaisesti on mahdollista. Keskustelujen synkronisuus ja asynkronisuus voivat verkkokeskusteluissa vaihdella: synkronisessa keskustelussa keskustelijat ovat samaan aikaan paikalla ja asynkronisessa eivät (mts. 11). Aineistoni edustaa molempia tyyppisiä – synkronisuus ja asynkronisuus voidaan todeta esimerkiksi aikaleimoista – mutta pääasiassa synkronisuus hallitsee.

Useimmat verkkokeskustelut eivät ole kirja- eivätkä puhekielisiä siinä mielessä, missä termit usein ymmärretään (Collot & Belmore 1996: 14). Kirjoitettu puhe ei kuitenkaan ole aivan uusi ilmiö. Esimerkiksi kirjeet sisältävät usein paljon puhekielen piirteitä (mts. 18). Kuitenkin puhekielen piirteitä tekstiin viedessä kirjoittajalla on haaste siirtää tyypillisesti kuuloaistille tarkoitettuja piirteitä näköaistille sopiviksi. Joskus tällaiset muutokset voivat tehdä tekstistä vaikealukuista (esim. tarkat murretekstit, litteraatiot). (Tiittula & Nuolijärvi 2013: 35.) Tämä voi osittain vaikuttaa siihen, millaisia piirteitä valikoituu kirjoitettuun keskusteluun, kun yritetään jäljitellä puhekieltä.

Yhtenä varmana verkkokielen piirteenä voi pitää emojeita ja emoticoneja. Emoticonit ovat varhaisempia näppäimistön merkeillä muodostettavia graafisia yhdistelmiä, joilla ilmaistaan tunteita ja tunnereaktiota (ilo, sympatia :), suru, mielihaha :() sekä joskus niillä voidaan korvata käsitteitä (ruusu @-->---) (Crystal 2011: 23). Emojit ovat uudempia ja niiden käyttö on yleistä puhelimella käytävissä pikaviestikeskusteluissa. Emojit ovat pieniä kuvia, joilla ilmaistaan tunteita tai ideoita (Cambridge Dictionary s.v. *emoji*) samoin kuin emoticoneilla, mutta emojit ovat selvemmin esittäviä kuvia, eivät enää vain näppäimistön merkeillä muodostettuja yhdistelmiä. Tarkemmin erittelen emojeita ja niiden merkitystä luvussa 4.1. Seuraavassa luvussa kerron tarkemmin aineistostani ja WhatsApp-sovelluksesta, minkä jälkeen esittelen informanttejani.

3. Pikaviestaineistosta ja informanteista

Aineistoni koostuu WhatsApp-sovelluksen kautta lähetetyistä kahdenkeskisistä viesteistä sekä vapaamuotoisista taustahaastatteluista. Viestit on kirjoitettu vuoden 2018 tammikuusta alkaen ja ne on kerätty syyskuussa 2018. Aineisto on pyydetty näyttökuvina (screenshot), mikä mahdollistaa viestien tarkastelun alkuperäisessä visuaalisessa kontekstissa. Näin viesteissä näkyvät mahdolliset kuvat, hymiöt ja viestien muu visuaalinen ilme (kts. kuva 1 luvussa 3.1). Näyttökuvien käsittelyssä on myös ongelmia, sillä niistä ei voi tietokoneavusteisesti hakea tiettyjä sanoja tai muotovariantteja. Tässä tutkimuksessa tutkitut muodot on poimittu siis käsin.

Informantit jakautuvat kahteen tyttärestä, äidistä ja isoäidistä koostuvaan ryhmään. Saman suvun tyttärellä, äidillä ja isoäidillä on samalla kirjaimella alkavat peitenimet. Näin ollen toiseen ryhmään kuuluvat isoäiti Marja (1938), äiti Minna (1966) ja tytär Milla (1999). Toisessa tutkittavassa ryhmässä taas ovat isoäiti Seija (1938), äiti Sari (1966) ja tytär Sofia (2001). Kaikilta informanteilta on saatu suostumus aineiston hyödyntämiseen ja esimerkkien kohdalla olen tarvittaessa poistanut tunnistamiseen liittyviä yksityiskohtia, jotta informantit säilyttävät anonymiteettinsä.

Informanttien lähettämien viestien sanamäärän laskeminen on näyttökuvaformaatin takia vaikeaa, joten alla olevassa taulukossa (taulukko 2) olen esitellyt aineiston näyttökuvien määränä. Yhteen näyttökuvaan mahtuvien viestien määrä vaihtelee, mutta keskimäärin kahden rivin pituisia viestejä siihen mahtuu noin kymmenen kappaletta. Yhden viestin pituus on tyypillisimmin 1–10 sanaa, mutta määrät vaihtelevat voimakkaasti.

Taulukko 2. Aineiston määrä näyttökuvina

	Näyttökuvien määrä
Marja ja Minna	73
Minna ja Milla	101
Marja ja Milla	23
Seija ja Sari	40
Sari ja Sofia	51
Seija ja Sofia	10

Taulukosta käy ilmi se, että eri informanteilta saatu aineisto vaihtelee määrällisesti. Eniten aineistoa on Minnan ja Millan väliltä ja vähiten Seijalta ja Sofialta. Koska aineistot on kerätty samalta aikaväliltä, määrät havainnollistavat myös sitä, keiden kanssa informantit keskustelevat eniten. Nähdään, että Milla ja Sofia keskustelevat huomattavasti vähemmän isoäitiensä kuin äitiensä kanssa.

Viestien lisäksi olen pyytänyt informantteja osallistumaan taustahaastatteluun. Taustahaastattelut ovat 10–20 minuutin mittaisia melko vapaamuotoisia haastatteluja. Kysymykset, joita informanteilta kysyttiin, käsittelivät pääasiassa heidän omaa kielenkäyttöään ja mielikuviaan kielenkäytöstään. Suurin osa kysymyksistä käsitteli WhatsAppin ja muiden verkkotekstien tuottamista sekä viestintää muiden informanttien kanssa (Liite 1: Haastattelurunko).

Taustahaastattelut tarjoavat lisäarvoa piirteiden analyysin rinnalle tutkittaessa informanttien tyyliä ja sen vaihtelua. Kielellinen tausta on selvitetty kysymällä informanteilta vapaamuotoisissa tilanteissa tarvittavia tietoja. Taustahaastatteluissa informantteja ei ole pyydetty esittelemään itseään tai taustaansa tarkemmin. Jossakin määrin hyödynnän taustahaastattelujen tarjoamaa aineistoa, jossa käy ilmi muun muassa informanttien suhde WhatsApp-sovellukseen ja heidän näkemyksensä omasta kielestään ja WhatsAppin tarjoamista mahdollisuuksista.

Informanttiryhmät (isoäiti, äiti, tytär) mahdollistavat suppean vertailun kahden samanlaisen ryhmän välillä. Ryhmien jäsenet ovat iältään ja muilta taustamuuttujiltaan hyvin samantyyppiset, mikä tekee vertailusta mielekäästä. Perheiden naiset ovat tavanneet toisensa, mutta eivät ole erityisen tuttavallisissa väleissä, joten sukujen voidaan ajatella edustavan kahta erillistä ryhmää samanlaisilla taustoilla. Tietenkin aineisto on pieni, eikä vertailu tarjoa yleispäteviä lopputuloksia. Sillä on kuitenkin suuntaa antava tehtävä tutkittaessa eri ikäluokkien viestintätapoja pikaviestien saralla.

Seuraavaksi esittelen WhatsApp-sovellusta luvussa 3.1 ja sen jälkeen informanttien kielellistä taustaa ja suhdetta WhatsApp-sovellukseen. Alaluvussa 3.2 esittelen Marjan, Minnan ja Millan ja alaluvussa 3.3 Seijan, Sarin ja Sofian.

3.1 WhatsApp-sovellus

WhatsApp on ilmainen mobiililaitteelle ladattava sovellus, jota on mahdollista käyttää myös tietokoneella. Palveluun rekisteröidytään puhelinnumerolla ja sen käyttö on mahdollista useimmissa maissa. Sovelluksella on yli miljardi käyttäjää. WhatsApp on kehitetty tekstiviestien vaihtoehdoksi, mutta sen käyttöalue on laajentunut tekstin lähettämisestä kattamaan myös kuvan, äänen, sijainnin, dokumenttien ja linkkien välittämisen. Yritys lupaa sovelluksensa olevan hyvin suojattu ja turvallinen. (WhatsApp:n verkkosivut.)

Vuonna 2015 pohjoismainen tekijänoikeusjärjestöjen tutkimus arvioi, että suomalaisista noin 52 % käyttää WhatsAppia. Vuonna 2017 luku oli jo 66 %. Tämä tarkoittaa reilua 2 miljoonaa suomalaista käyttäjää. Nuorten joukossa käyttöasteeksi on arvioitu 82 % vuonna 2015. (Teosto, Tono, Koda 2015 ja 2017; SoMe ja nuoret 2015.)

Kuva (1) havainnollistaa WhatsApp-viestien ulkonäköä. Näytön yläreunassa on näkyvissä keskustelukumppanin nimi (a). Usein nimen alla näkyy tieto siitä, milloin henkilö on viimeksi katsonut viestejään (b). Lisäksi keskustelun ollessa käynnissä nimen alla lukee ”paikalla” tai ”kirjoittaa...” (ei kuvassa). Uusimmat viestit ilmestyvät näytön alaosaan. Vaaleansinisessä ruudussa on näkyvissä, minä päivänä viestit on lähetetty (ei kuvassa). Jokaisessa viestissä on lisäksi näkyvissä kellonaika, jolloin viesti on lähetetty (c). Oikealla on kirjoittajan oma teksti ja vasemmalla keskustelukumppanin. Viestijä voi myös sovelluksen uusimmassa versiossa muokata ja poistaa, mikä näkyy teksteinä ”muokkasit tätä viestiä” ja ”poistit tämän viestin” (d). Viestien nurkassa näkyvät v-merkit kertovat siitä, onko viesti saapunut vastaanottajalle (e) ja onko tämä nähnyt viestit (f). Ääniviestien (g) ja kuvien (ei kuvassa) lähettäminen on mahdollista. Oikealla ylhäällä on myös ikonit puheluille ja videopuheluille (h).

Kuva 1. WhatsApp-viestien ulkonäkö

WhatsAppissa on mahdollisuus luoda myös ryhmiä, joissa keskustelijoita on useampia. Sovellus mahdollistaa jopa satojen keskustelijoiden ryhmät. Useimmiten ryhmät muodostetaan kaveripiiriin tai tuttujen ihmisten kanssa, mutta myös tuntemattomien kanssa keskustelu on mahdollista. (WhatsApp:n verkkosivut.)

Informantit sanovat taustahaastatteluissa, että WhatsApp on korvannut kokonaan tai lähes kokonaan tekstiviestit heidän viestinnässään. Kaikki kertoivat sovelluksen käytön olevan kätevää ja miellyttävää. Isoäidit kertovat joistakin teknisistä vaikeuksista, mutta muuten ei ole syytä olettaa, että sovellusvalinta olisi ongelmallinen. Seuraavissa luvuissa kerron tarkemmin informanteista.

3.2 Suvun yksi naiset – Marjan, Minnan ja Millan esittelyt

Marja on syntynyt vuonna 1938 Suomessa. Sodan aikana Suomesta lähetettiin arviolta jopa 80 000 lasta Ruotsiin turvaan (mm. Sotalapsiliitto) ja Marja oli yksi heistä. Palatessaan hän oli unohtanut suomen kielen ja siksi Marja on informanteista ainut, joka on käynyt ruotsinkielisen koulun. Kuitenkin hän on sen jälkeen käyttänyt suomen kieltä jokaisella elämänalueellaan, minkä takia ruotsin kielen vaikutusta ei tuoda analyysissä juurikaan esille. Marja on käynyt perusasteen koulutuksen ja työskennellyt asiakaspalveluammattissa.

WhatsApp-sovellusta Marja alkoi käyttää vuonna 2017. Hän kertoo haastattelussa käyttävänsä WhatsAppia päivittäin erityisesti perheenjäsentensä kanssa. Sovelluksen käyttöä vaikeuttaa kaihi, mikä saattaa näkyä aineistossa. Marja on asunut suuren osan elämästään Kaakkois-Suomessa, missä hän asuu nykyäänkin. Noin kolmenkymmenen vuoden ajan hän asui Etelä-Suomessa, minkä takia hän tuntee eteläsuomalaista puhekieltä ja käyttää sitä itsekin. Tutkimuksessa hän on isoäidin roolissa ja tutkittavat keskustelut käydään hänen tyttärensä Minnan ja tyttärentyttärensä Millan kanssa.

Minna, tutkimuksessa äidin roolissa, on syntynyt vuonna 1966 ja asunut lähes koko elämänsä Etelä-Suomessa. Huolimatta siitä, että hänen äitinsä Marja on puhunut ruotsia äidinkielenään, Minna on suomenkielinen eikä lapsuudenkodissa ole puhuttu ruotsia. Minna on kouluttautunut keskiasteelle: hän on käynyt lukion ja ammattikoulun. Minna on aloittanut WhatsApp-sovelluksen käytön noin neljä vuotta sitten. Itse hän kuvailee sovellusta ”käteväksi, koska viestin voi lähettää milloin vain – ja ne on helppo lukea”. Minna keskustelee eniten tyttärensä, äitinsä sekä muun perheensä kanssa.

Minnan tytär Milla on syntynyt vuonna 1999 pääkaupunkiseudulla ja asunut siellä koko ikänsä. Hän on tutkimuksen teon aikoihin juuri päättänyt lukion. Milla on aloittanut WhatsAppin käytön vuonna 2014 ja käyttää sovellusta omien sanojensa mukaan päivittäin lähinnä äitinsä kanssa sekä lukee ryhmiin tulevia viestejä. Ystäviensä kanssa Milla käyttää enemmän muita sovelluksia. Aineistossani on eniten viestejä Minnan ja Millan väliltä. Niitä kertyy informanttien mukaan lähes päivittäin ja funktioiltaan ne ovatkin erilaisia käytännöllisiä sopimisia (kotiintuloaikoja, kauppalistoja, lupia jne.). Milla asuu vanhempiensa luona, joten ensisijaisesti hän kommunikoi äitinsä kanssa kasvotusten.

3.3 Suvun kaksi naiset – Seijan, Sarin ja Sofian esittelyt

Seija on syntynyt vuonna 1938 Etelä-Suomessa ja asunut siellä lähes koko elämänsä. Seija on kouluttautunut keskiasteelle terveydenhuollossa. Seitsemänkymmentäluvun tienoilla Seijan miehen työ vei koko perheen vuodeksi Yhdysvaltoihin ja vuodeksi Afrikkaan. Tänä aikana perheen sisällä toki puhuttiin suomea. Seijan oma isä oli alun perin ruotsinkielinen, mutta jo lapsena Seijan kodissa on puhuttu suomea. Taustahaastattelussa Seija mainitsee, että ruotsin kielen vaikutus kuuluu hänen puheessaan. Itse en löytänyt juurikaan viitteitä tästä, joten analyysissä, kuten Marjankaan kohdalla, ei ole kiinnitetty ruotsinkieliseen taustaan juurikaan huomiota.

WhatsApp Seija alkoi käyttää vuoden 2017 lopussa. Kerätty aineisto on siis aivan käytön alkuajoilta. Seija kertoo käyttävänsä sovellusta lähes päivittäin erityisesti tyttärensä Sarin, mutta myös omien naispuolisten ystäviensä kanssa. Pääasiassa keskustelujen tarkoituksena on erilaisten asioiden sopiminen, kuten kauppaan lähtö, auton lainaaminen tai koirien ulkoiluttaminen. Sofialta Seija kyselee kuulumisia ja apua teknisiin ongelmiin. Lisäksi Seija puhuu puhelimesta päivittäin tyttärensä Sarin kanssa ja näkee tätä usein asuinpaikkojen läheisyyden takia.

Seijan tytär Sari on syntynyt vuonna 1966 ja asunut koko ikänsä pääkaupunkiseudulla. Seijan kohdalla mainittujen ulkomaankomennusten aikana Sari on ollut lapsi ja käyttänyt luonnollisesti myös muita kieliä suomen ohella. Koulutukseltaan Sari on ylioppilas ja hänellä on myös alempi korkeakoulututkinto. WhatsAppin käytön Sari aloitti noin kolme vuotta sitten. Eniten Sari keskustelee äitinsä Seijan ja tyttärensä Sofian kanssa. Tyypillisimmät aiheet liittyvät asioiden sopimiseen. Sari mainitsee käyttävänsä tyttärensä kanssa myös WhatsAppin tarjoamia ääniviestejä tekstin lisäksi.

Sofia on syntynyt 2001 pääkaupunkiseudulla asunut samalla alueella koko ikänsä. Tutkimuksen tekohetkellä hän käy keskiasteen oppilaitosta. WhatsAppin käytön hän on aloittanut jo ollessaan alakoulussa. Sofia sanoo, että kaikilla hänen ystävillään on WhatsApp ja se on hänen pääasiallinen kommunikointitapansa kaikkien kanssa. Sofiasta sovellus käy lähes kaikenlaiseen keskusteluun, paitsi joihinkin tietoturvaa vaativiin työasioihin. WhatsAppin lisäksi Sofia sanoo keskustelevänsä joskus puhelimesta äitinsä ja isoäitinsä kanssa. Äidin kanssa aihepiirit liikkuvat asioiden hoitamisessa ja isoäidin kanssa kuulumisten vaihdossa. Sofia ei asu äitinsä kanssa samassa taloudessa, joten puhelut ja viestit ovat heidän pääasiallinen kommunikointitapansa.

4. Puhe- ja kirjakielisten piirteiden variaatio

Isoäitien, äitien ja tyttärien taustaa ja suhdetta tutkittuun pikaviestisovellukseen on esitetty edellä. Itse analyysi pohjaa variaation tutkimukseen ja siksi esittelen aluksi valikoituneita piirteitä ja niiden relevanssia (luku 4.1). Kaikissa kielenpiirteissä on selkeää kirja- ja puhekielen varianttien vaihtelua. Valintavaiheessa tarkoituksena oli valita monipuolisesti piirteitä, jotka edustaisivat laajasti erilaista variaatiota. Tarkemmin piirteiden valikoitumisesta kerron alla. Piirteiden jälkeen esittelen jokaisen informantin yksilöllistä tyyliä ja niistä tehtyjä huomioita (luku 4.2). Yksilöiden jälkeen vertailen informantteja ensin samanikäisen vastaparinsa kanssa ja sen jälkeen vertailen vielä ikäryhmiä keskenään (luvut 4.3 ja 4.4). Lopuksi vedän yhteen analyysin tuloksia luvussa 4.5.

4.1 Puhekielen ja kirjakielen piirteitä

Jotta aineistosta olisi mahdollista saada selville puhekielisyyden aste, on tarkasteltava sellaisia piirteitä informanttien teksteissä, joita on perinteisesti pidetty puhekielisinä. Näiden piirteiden valinnassa olen hyödyntänyt listauksia, joiden pohjalta olen valinnut oman aineistoni tarkasteluun parhaiten sopivan piirrevalikoiman. Tärkeimmät lähteeni ovat olleet väitöskirja *Variaatiot ja sen funktiot – erään sosiaalisen verkoston jäsenten kielellisen variaation ja vuorovaikutuksen tarkastelua* (Lappalainen 2004, piirrelista s. 60–62) sekä tämän pohjalta kirjoitettu artikkeli *Koodinvaihto ja sen funktiot* (Lappalainen 2009) ja teos *Puheen illuusio suomenkielisessä kaunokirjallisuudessa* (Tiittula & Nuolijärvi 2013, piirrelista s. 41).

Lappalainen (2004: 60) esittää piirteille perusteluksi niiden varioivaa luonnetta, eli piirteestä on olemassa niin kirja- kuin puhekielinenkin variantti, sekä niiden historiallista taustaa vastaavanlaisissa tutkimuksissa. Päädyin listauksien yhdistelyyn, jolloin tutkittujen piirteiden luettelosta tuli seuraavan kaltainen:

1. persoonapronominien pikapuhemuodot (*minä – mä* ja *sinä – sä*)
2. painottoman tavun *i:n* kato (*keltainen – keltanen*)
3. *i:n* loppuheitto (*olisi – olis*)
4. *d:n* kato ja sen vastineet (*lähden – lähen*)
5. vokaalin loppuheitto
 - a. inessiivissä (*autossa – autos*)
 - b. lokatiivisten demonstratiivipronominien paikallissijoissa (*täältä – täältä*)

6. partisiipin *t:n* loppuheitto (*loppunut – loppunu*)

7. kysymysliite *-kO* (*meneekö – meneeks*)

8. kongruenssi

a. monikon kolmannen persoonan kongruenssi vs. inkongruenssi (*he tulevat – he tulee*)

b. monikon ensimmäinen persoona vs. passiivi (*tulemme – (me) tullaan*)

9. muut pikapuhemuodot

a. vokaaliloppuiset (*mutta – mut, että – et, vaikka – vaik, vielä – viel, kyllä – kyl*)

b. konsonanttiloppuiset (*sitten – sit, kun – ku, niin – nii, vaan – vaa*)

10. emoji: tunneikonit ja olioikonit

11. välimerkit (piste, pilkku, kysymysmerkki, huutomerkki, muu)

Piirteet 1–9 ovat morfofonologisia kielenpiirteitä, joissa kirjakieliset ja puhekieliset variantit vaihtelevat ja ne ovat toisistaan selkeästi erotettavissa. Piirteet 10 ja 11 taas ovat visuaalisia piirteitä, joista välimerkit liitetään kirjoitetun kielen normistoon ja emoji verkkielien ominaisuuksiin.

Joitakin muissa tutkimuksissa esillä olleita piirteitä en ole ottanut tähän tutkimukseen. Näitä ovat muun muassa assimilaatiotapaukset (jälkitavujen eA-, OA-, iA- ja UA- yhtymät, esim *potkii, kouluu*), joiden puhekieliset variantit ovat muun muassa Lappalaisen (2004: 67) aineistossa huomattavasti harvinaisempia kuin esimerkiksi loppu-*i:n* ja inessiivin loppuheitot. Aiemman tutkimuksen vähäisen puhekielisyyssasteen takia päätin jättää jälkitavujen assimilaation pois. Piirretutkimuksessa on aina mahdollisuus tutkia lukemattomia piirteitä, mutta tutkielman koon takia piirteiden rajausta on tehty pääasiassa sen mukaan, esiintyykö piirrettä aineistossa ja miten aiemmassa puhekielen tutkimuksessa on havaittu variaatiota.

Käytännössä piirteet on poimittu käsin aineistosta alleviivaamalla. Määrät on tarkistettu useaan kertaan. Piirteiden lukumääriä hyödynnetään jokaisen informantin yksilöllisen tyylin analysoimisessa ja puhekumppanin aiheuttaman mahdollisen vaihtelun tarkastelussa. Tarkoituksena ei siis ole hyödyntää kvantitatiivisia tuloksia absoluuttisen totuuden koostamiseen, vaan määrät tukevat kvalitatiivista analyysia. Usein esiintymiä on määrällisesti vähän, joten prosentiosuuksia ei ole juurikaan käytetty. Kaaviot havainnollistavat määrien suhdetta toisiinsa.

Tässä tutkimuksessa piirteet ovat erityisesti Helsingin puhekielen kontekstiin sovitettuja. Helsingin puhekieli on nuorta (Paunonen 2005: 1), mutta jokaiselle informantilleni tärkein tai lähes tärkein kielellinen ympäristö. Tiedotusvälineet ovat levittäneet Helsingin puhekieltä ja nykypäivänä voidaan puhua myös pääkaupunkiseudun tai

Etelä-Suomen puhekielestä. Alun perin voidaan ajatella, että kielimuoto on syntynyt kolmenlaiselle perinteelle: muuttajien, sivistyneistön ja ruotsinkielisten puheelle. Näiden yhdistelmistä on syntynyt Helsingin puhekieli. (mas. 2–3.)

Seuraavaksi perustelen jokaisen piirteen valintaa eli sitä, mitä variantit kertovat puhe- ja kirjakiielestä tai miten muuten piirre on relevantti omalle tutkimukselleni. Viittaan Heikki Paunosen (1995) tutkimuksiin Helsingin puhekielestä kerätystä aineistosta (aineisto 1972–1974), sillä ne ovat toimineet pohjana monille muille Helsingin puhekieltä sen jälkeen tutkineille. Tilanne on Paunosen ensimmäisen aineiston jälkeen voinut muuttua ja yritän siksi tarjota piirteistä myös uudempaa tutkimustietoa, kuten saman hankkeen 1990-luvun aineistosta saatuja tuloksia (Paunonen 2005).

1. persoonapronominien pikapuhemuodot (*minä – mä* ja *sinä – sä*)

Olen kerännyt persoonapronominien pikapuhemuodot -kategorian alle yksikön ensimmäisen ja toisen persoonan kaikki persoonapronominien muodot, myös taivutusmuodot (esim. *sulla, minulta*). Lyhyet pikapuhemuodot *mä* ja *sä* ovat olleet käytössä jo pitkään ja niiden käyttö on erityisen yleistä pääkaupunkiseudulla (Tiittula & Nuolijärvi 2013: 46). Sekä Paunonen (1995: 164) että Lappalainen (2004: 80–81) ovat huomanneet, että puhekielisissä yhteyksissä pronominisubjektin ilmipano on tyypillistä. Kielenoppaat ovat taasen painottaneet kirjallisessa ilmaisussa, että pronominisubjektia ei tulisi turhaan viljellä (Lappalainen 2004: 80), mutta joissakin kirjoitetun kielen formaateissa pronomineja käytetään paljon kuten esimerkiksi haastatteluihin pohjautuvissa lehtiteksteissä (Hakulinen 2003).

Yllä mainitun ristiriidan takia en varsinaisesti perehdy siihen, kuinka usein pronomineja on käytetty, vaikka se välttämättä käykin ilmi, vaan siihen, onko viestiin valittu kirjakielinen *minä* tai *sinä* vai Helsingin puhekielen mukainen *mä* tai *sä*. Kuten Lappalainen (2004: 80) esittää, ei pronominisubjektin käyttö tai poisjätö itsessään merkitse puhekielisyyttä tai kirjakielisyyttä, vaikka tendenssi onkin nähtävissä. Tämän takia olen päättänyt tutkimaan melko selvää puhekielisyyden ja kirjakielisyyden eroa eli pronominin ilmiä.

2. painottoman tavun *i*:n kato

Painottoman tavun *i*:n kadolla viitataan hämäläisperäiseen Helsingin puhekielen piirteeseen, jossa painottoman tavun *i*-loppuisen diftongin *i* katoaa (Rapola 1966: 470–476, 483).

Esimerkiksi sanan *punainen* puhekielinen muoto voi olla *punanen*. Painottoman tavun *i:n* kato jakautuu muutamiin tapausryhmiin kuten *-inen* ja *-isA* -adjektiiveihin (*keltanen*), kolmannen persoonan imperfekteihin (*sano*), konditionaalimuotoihin (*alkas*), *-oittaa-* ja *-aise-*verbeihin ja niiden johdoksiin (*kirjottaa*, *purasta*) sekä *-oin-* ja *-isin* -adverbeihin (*sillon*, *takasin*) (Lappalainen 2004: 61).

Olen hyödyntänyt jakoa poimiessani tähän ryhmään kuuluvia esiintymiä, kuitenkin niin, ettei alaryhmillä ole itse analyysissä kovinkaan suurta roolia. Mainitsen alaryhmän vain, jos se on erityisen korostunut.

3. *i:n* loppuheitto

Myös *i:n* loppuheitto jakautuu alakategorioihin, joita ovat muun muassa yksikön 3. persoonan konditionaalimuodot (*olis*), supistumaverbien ja muutamien muiden verbien *-si*-loppuiset imperfektimuodot (*rupes*, *ties*), translatiivimuodot (*esimerkiks*), yksikön toisen persoonan omistusmuoto (*kirjas*) sekä *si-*loppuisten numeraalien ja muutamien muiden sanojen nominatiivimuodot (*kaks*, *ens*, *vuos*) (Lappalainen 2004: 61). Historiallisesti *-si*-loppuisten numeraalien ja muiden yksittäisten sanojen *i:n* loppuheiton on ajateltu olevan vanhempaa ja sitä esiintyykin erityisesti länsimurteissa. Myös translatiivin *i:n* loppuheittoisuus on samalta murrealueelta, mutta muita kategorioita, erityisesti supistumaverbien loppuheittoisuutta, on tavattu ja tavataan läpi Suomen. (Rapola 1966: 492–495; Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 97.)

Alaryhmien merkitys on tässä tutkimuksessa pieni, mutta *i:n* loppuheiton kohdalla erityisesti konditionaalimuodot ja *-si*-loppuiset numeraalit nousevat esille vaihtelevina ryhminä. Olen kiinnittänyt analyysiluvuissa eniten huomiota näihin.

4. *d:n* kato ja sen vastineet

Suomen kielessä *d:n* asema ääntenä on erikoinen, sillä murteissa vastaavaa äännettä ei esiinny juuri ollenkaan. Näin ollen Paunonen esittää, että Helsingin puhekielessä suhteellisen yleinen *d:n* käyttö on saanut alkunsa kirjakieltä puhuneelta sivistyneistöltä (papit, opettajat jne). Lisäksi tietenkin länsimurteiden *r-* ja *l-*vastineet sekä itäsureteiden *j-*, *v-* ja *h-*vastineet sekä kato ovat vaikuttaneet Helsingin puhekieleen. (Paunonen 1995: 30.)

Vaihtelua *d:n* ja vastineiden välillä on lähinnä pääpainollisten tavujen jäljessä, joten olen itsekin jättänyt muut tapaukset pois tarkastelusta. Lisäksi slangisanat kuten *snadi* ja myöhäiset lainasanat eivät kuulu tähän piirryhmään. (kts. Paunonen 1995 :31.) Paunosen

tutkimuksissa Helsingin puhekielestä *d*:n edustus on suuri ja sitä seuraa katovariantti kaikissa tutkituissa tapauksissa. Erityisen paljon katoa esiintyy *hd*-yhtymän yhteydessä (*kahdeksan* – *kaheksan*). (Paunonen 1995: 32.)

Myös uudemmissa tutkimuksissa on päädytty vastaavaan lopputulokseen, jossa katoa tapahtuu lähinnä vokaalin jälkeisesti ja *hd*-yhtymässä (Lappalainen 2004: 62, 79). Lappalainen arvioi, että katomuotojen määrä on saattanut lisääntyä pääkaupunkiseudulla (mts. 80). Tässäkin tutkimuksessa *d*:t vaihtelevat kadon kanssa, sillä muita vastineita ei esiinny koko aineistossa kuin kerran (*tehdä* – *tehrä*).

5. vokaalin loppuheitto

a. inessiivissä

b. lokatiivisten demonstratiivipronominien paikallissijoissa

Loppuheittoa esiintyy Helsingin puhekielessä peruna useilta murrealueilta, muissakin kuin paikallissijatapauksissa (Rapola 1966: 490–492). Tähän tutkimukseen olen kuitenkin valinnut paikallissijoista inessiivin, jossa aineistossani oli eniten vaihtelua. Muut sijamuodot ovat pääasiassa kirjakielisessä muodossaan (lisää vertailuluvuissa 4.4.1 ja 4.4.2). Myös muissa tutkimuksissa on havaittu, että puhekielessä loppuheitto on yleisempää inessiivissä ja adessiivissa verrattuna elatiiviin ja ablatiiviin (Lappalainen 2004: 87). Tässä tutkimuksessa inessiivin esiintymiin lasketaan paitsi nominit ja inessiivissä olevat adverbit myös *-mA* -infinitiivit (esim. *tulemassa* – *tulemas*) inessiivimuodoissaan.

Lisäksi tutkin erikseen lokatiivisia demonstratiivipronomineja (*tämä*, *tuo*, *se*) sekä demonstratiivisia proadverbejä (*sieltä*, *täällä*), kun ne esiintyvät inessiivissä, elatiivissa, adessiivissa tai ablatiivissa. Tämä päätös johtuu pronominin frekventistä käytöstä erityisesti puhekielessä, jossa niillä voi olla jopa artikkelimaisia käyttöjä (Hakulinen 2003; myös VISK §1413.) Pronomineja ei voi verrata muiden sanojen inessiiveihin, koska niiden käyttötarkoitukset ovat hyvin erilaisia. On myös tarkoituksenmukaista tarkastella pronomineista kaikkia sijamuotoja niiden vakiintuneiden pikapuhemuotoisuuksien takia.

6. *nut*-partisiipin loppu-*t*

Nut-partisiipin eli aktiivin 2. partisiipin *t*:n kato on laajalevikkinen piirre, jota esiintyy myös Helsingissä (Mielikäinen 1982). Puheessa *nut*-partisiipin loppu saattaa assimiloitua seuraavan sanan konsonanttiin (mm. Lappalainen 2004: 62), mutta tässä tutkimuksessa käytetyssä

kirjallisessa aineistossa assimilaatiota ei ole havaittavissa, jolloin muotovariantteina ovat vain *t*-äänteen sisältävät muodot (*nukkunut*) ja ne, joissa sitä ei ole (*nukkunu*).

Riikka Heimala-Linqvist (2010) on pro gradu -työssään tutkinut muun muassa *nut*-partisiippia keskustelupalstalla ja huomannut, että *t*:n katoa esiintyi viesteissä, joissa oli muitakin puheenomaisia piirteitä ja joilla tavoiteltiin puheenomaisuutta. Jossakin hänen aineistonsa viesteissä se on jopa ainut puhekielisyyttä merkitsevä piirre. (mts. 32.) Paunosen 1990-luvun aineistossa *nut*-partisiippi on voimakkaasti puhekielinen piirre ja se on yleistynyt – *nut*-partisiippi on viidenneksi puhekielisin piirre 1970-luvulla ja kolmanneksi puhekielisin 1990-luvulla töölöläisten puheessa (Paunonen 2005: 193).

7. kysymyspartikkeli *-kO* – *-ks*

Kysymyspartikkeli *-kO* merkitsee lauseen tai lausekkeen kysymykseksi ja liittyy usein ensimmäiseen sanaan. Usein puhekieliseen päätteeseen on sulautunut pronomini (*ooksä*), mutta ei aina. Toisen persoonan tapauksissa *-k* edustaa myös toisen persoonan verbitunnusta (*tiedäks* vs. *tiedätkö*). (VISK §130 ja §802.) Puhekielinen *-ks* -variantti on erityisesti eteläsuomalainen murrevariantti, mutta esiintymiä on myös muilla murrealueilla (mm. Forsberg 1994: 60). Olen valinnut laskettavaksi kolmannen persoonan muodot (*onko* – *onks*), mutta tarkastelen laadullisesti analyysissäni kaikkia puhekielisiä *-ks* -päätteisiä muotoja.

Tutkimusta piirteestä on vähän, mutta esimerkiksi Tiina Moisander (2014: 118) on pro gradussaan todennut, että S2-oppikirjoissa puhekielisellä variantilla on käyttöä, kun esimerkeistä yritetään tehdä erityisen puhekielisiä.

8. kongruenssi

a. monikon kolmannen persoonan kongruenssi vs. inkongruenssi

Monikon kolmannen persoonan kongruoivat muodot ovat tyyppiä *he lähtevät*, kun taas kongruoimattomuus ilmenee niin, että predikaatti on monikollisesta subjektista huolimatta yksikössä: *he lähtee*. Kongruenssia on tutkittu niin murteissa kuin Helsingin puhekielessäkin, ja molemmissa on huomattu, että kongruoimattomuus erityisesti monikon 3. persoonan kohdalla on melko yleistä. (mm. Paunonen 1995: 219; Mielikäinen 1984: 162.)

Paunosen (2005) tutkimuksesta selviää, että inkongruenssi vaihtelee yleisimmin sen mukaan, onko lauseen subjekti ilmiäntu. Lauseessa, jossa subjekti ei ole ilmiäntu, on tyyppillistä käyttää kongruoivaa muotoa esimerkiksi näin: *Kissat menee syömään ja sitten*

tulevat takaisin. Aineistossa, joka on kerätty haastattelemalla Helsingissä syntyneitä Töölön ja Sörnäisten asukkaita vuosina 1972–1974, on inkongruenssia paljon. Kongruoimattomia tapauksia on 82,6 % kaikista monikon kolmannen persoonan tapauksista. (Paunonen 1995: 227.) Seuruututkimuksen 90-luvun aineistoissa inkongruenssi oli kasvanut vain hieman niin, että vastaava luku on 83 % (Paunonen 2005: 193).

b. monikon ensimmäinen persoona vs. passiivi

Puhekielessä on tyypillistä viitata monikon ensimmäiseen persoonaan passiivimuotoisella verbillä (mm. Mielikäinen 1982), mutta kielioppaat kehottavat välttämään kirjoituksessa tällaista käyttöä (mm. Kielitoimiston ohjepankki s.v. *passiivi-ilmaukset*). Virallisesti passiivilla on jokin epämääräinen tekijä, eikä se siis ole kokonaan tekijätön muoto (vrt *portti avattiin/portti aukesi*). Passiivin käyttö on murteissa ja puhekielessä tyypillistä monikon ensimmäisen persoonan yhteydessä ja yleiskielessäkin monikon ensimmäisen persoonan imperatiivin paikalla (*menkäämme – mennään*). (Ikola 2000: 56 – 57.)

Nämä kongruenssia koskevat piirteet kuvaavat siis melko hyvin normitetun kirjakielen ja puhekielen eroa, mutta valitettavasti niiden esiintymät ovat melko vähäisiä aineistossani erityisesti monikon 3. persoonan kohdalla. Olen kuitenkin esitellyt näitä yksittäistapauksia informanttien kohdalla luvuissa 4.2 ja 4.3, sillä usein näissä piirteissä on tavalla tai toisella jonkinlaista kohosteisuutta.

9. pikapuhemuodot

a. vokaaliloppuiset

b. konsonanttiloppuiset

Suomen kieleen on aikojen saatossa syntynyt kuluma- ja lyhentymämuotoja, jotka eivät seuraile tyypillisiä muutoslinjoja ja tällaiset muodot ovat usein esimerkiksi puheessa usein esiintyviä pronomineja ja partikkeleita. (Itkonen 1966: 205–207; Ravila 1966: 44.) Erityisesti adverbit ja konjunktiot saavat helposti uusia äänneasuja puheessa. Käytän termiä pikapuhemuoto, vaikka luonnollisestikin aineistoni on kirjoitettua, jolloin kyse ei tietenkään ole oikeasta puheesta. Termi on kuitenkin vakiintunut ja kuvaa hyvin rajaa puhekielisten muotojen ja kirjakielisten muotojen välillä. (Mielikäinen 2009.)

Tutkimuksessani olen jakanut pikapuhemuodot kahteen ryhmään: vokaaliloppuisiin (*mutta – mut, että – et, vaikka – vaik, vielä – viel, kyllä – kyl*) ja konsonanttiloppuisiin (*sitten*

– *sit, kun – ku, niin – nii, vaan – vaa* (muodot VISK §801). Vaikka VISK ei jaa näitä pikapuhemuotoja konsonantti ja vokaaliloppuihin, olen itse päätenyt jakoon, jotta olisi selkeää millaisesta loppuäänten kadosta on kyse. Ryhmä koostuu pääasiassa konjunktioista, enkä ole ottanut esimerkiksi *olla*-verbien pikapuhemuotoja mukaan. Pikapuhemuotoja on olemassa paljon enemmän kuin ne, jotka olen valinnut tutkittavaksi. Valinnat on tehty sen mukaan, kuinka runsasfrekventtisiä sanat ovat (joitakin sanoja ei esiinny juurikaan) ja onko sanoissa vaihtelua. Lisäksi valitsemani sanat esiintyvät samankaltaisissa ympäristöissä sen takia, että ne ovat pääasiassa konjunktioita, jolloin funktioissakin on yhtäläisyyksiä.

Erityisesti *että*- ja *mutta*-sanojen loppuheittoisuudella on murteissa esiintymiä Etelä-Suomessa jo 1900-luvun alun tutkimuksissa. *Mutta*-konjunktin puhekielinen *mut*-muoto on yleisempi kuin *että*-konjunktin lyhentymä *et*. Kuitenkin pikapuhemuotoja esiintyy suunnilleen samoilla alueilla molemmista sanoista. (Mielikäinen 1991: 42.)

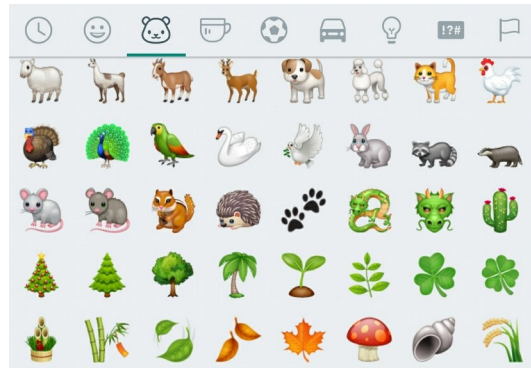
10. emoji (tunne/asia)

Kielenpiirteiden lisäksi olen ottanut huomioon myös visuaalisia piirteitä, näistä tärkeimpinä emoji ja välimerkit. Olen aiemmin verkkokieltä käsittelevässä luvussa 2.3 esitellyt emojiä pääpiirteissään. Emojista on tehty vähän tutkimusta, mutta vastaavista verkkokielen ilmiöistä tutkimuksia on joitakin. Esimerkiksi Ilmari Vauras on pro gradu -tutkielmassaan *Kuvakirjoituksen paluu – tunneikonit kirjoitetussa suomenkielisessä keskustelussa* ^_^ (2006) tutkinut emoticoneja keskustelupalstalla. Vauras on jakanut emoticonit tunteita ilmaiseviin tunneikoneihin ja muita asioita ilmaiseviin olioikoneihin (mts: 8).

Olen päättänyt käyttää vastaavanlaista jakoa. Näin ollen tässä tutkimuksessa lainasana emoji toimii yläkäsitteenä, jonka alle sijoittuvat tunneikonit ja olioikonit. Olen itse määrittänyt tunneikoneiksi kaikki tunnetta ilmaisevat merkit, myös esimerkiksi sydämet ja käsimerkit, vaikka ne eivät olekaan perinteisiä ilmeitä kuvaavia merkkejä. Olioikoneita ovat kaikki ne merkit, jotka eivät ilmaise tunnetta, esimerkiksi eläimiä tai ruokaa esittävät emoji (kuvat 2 ja 3).

Kuva 2. Tunneikoneita

Kuva 3. Olioikoneita

Vauras on lajitellut tunneikoneja affektiivisiin, humoristisiin sekä toimintaa ja tilaa ilmaiseviin. Lisäksi yhdeksi ryhmäksi hän on erottanut leksemin korvaavat tunneikonit. Vauras huomauttaa, että ryhmien rajat ovat sumeita ja päällekkäisiä. Olioikoneita hänen aineistossaan ei ollut. Vauraksen aineistossa tunneikonit sijoittuvat virkkeessä loppuvälimerkin kohtaan ja tyypillisimpiä olivat myönteisiä asioita ilmaisevat tunneikonit. (Vauras 2006: 79 – 80.) Sovellan näitä huomioita tarkemmin informanttien analyysin kohdalla ja vertailuluvuissa.

11. välimerkit (piste, pilkku, kysymysmerkki, huutomerkki, muu)

Välimerkit ovat leimallisesti kirjoitetun kielen piirre. Erilaisia välimerkkejä on useita, mutta tässä tutkimuksessa tarkastelen lähinnä pisteitä, pilkkuja, huutomerkkejä ja kysymysmerkkejä. Lisäksi yksi ryhmistä on muut välimerkit, joihin kuuluvat kolme pistettä, kaksoispiste ja ajatusviiva tai tavuviiva ajatusviivan kaltaisessa käytössä. Muut välimerkit kuten sulkeet, lainausmerkit ja kenoviivat kuuluvat myös tähän ryhmään, vaikkakin niiden määrät jäävät vähäisemmiksi.

Välimerkkien tehtävä on ilmaista virkkeiden suhdetta toisiinsa. Ne selkeyttävät tekstejä ja helpottavat lukemista (mm. Kielikello 3/1998 *Välimerkit*). Ikola (2000: 190) esittää, että välimerkit ”pientävät sitä haittaa, joka aiheutuu siitä, että kirjoituksesta puuttuvat eleet, ilmeet, äänenpainot ja muut sellaiset puhutun, kielen selventäjät”. Kuitenkin verkkokeskustelut ovat kovin erilaisia perinteisiin teksteihin verrattuna (kts. luku 2.2), jolloin välimerkeillä voi olla erilaisia käyttötapoja. Aiemmin tutkiessani WhatsApp-viestejä olen jo todennut, että virkerajaa niissä erottaa usein uuden viestin aloittaminen, jolloin yhdessä viestissä on vain yksi virke tai muu kokonaisuus (Ruuttunen 2014: 14). Tällöin loppuvälimerkkien käytölle on usein muita syitä kuin virkerajojen selkeyden osoittaminen.

Pääasiassa tutkin välimerkkien määrää ja tehtäviä aineistossani. Välimerkit on usein opittu koulussa, ja pohdin jonkin verran myös sitä, miten informanttien koulu- ja muu tekstinkäyttöhistoria saattaa vaikuttaa välimerkkien käyttöön. Välimerkit ovat selkeä kirjoitetun kielen piirre, mikä on osaltaan vaikuttanut siihen, että olen valinnut ne emojienn rinnalle.

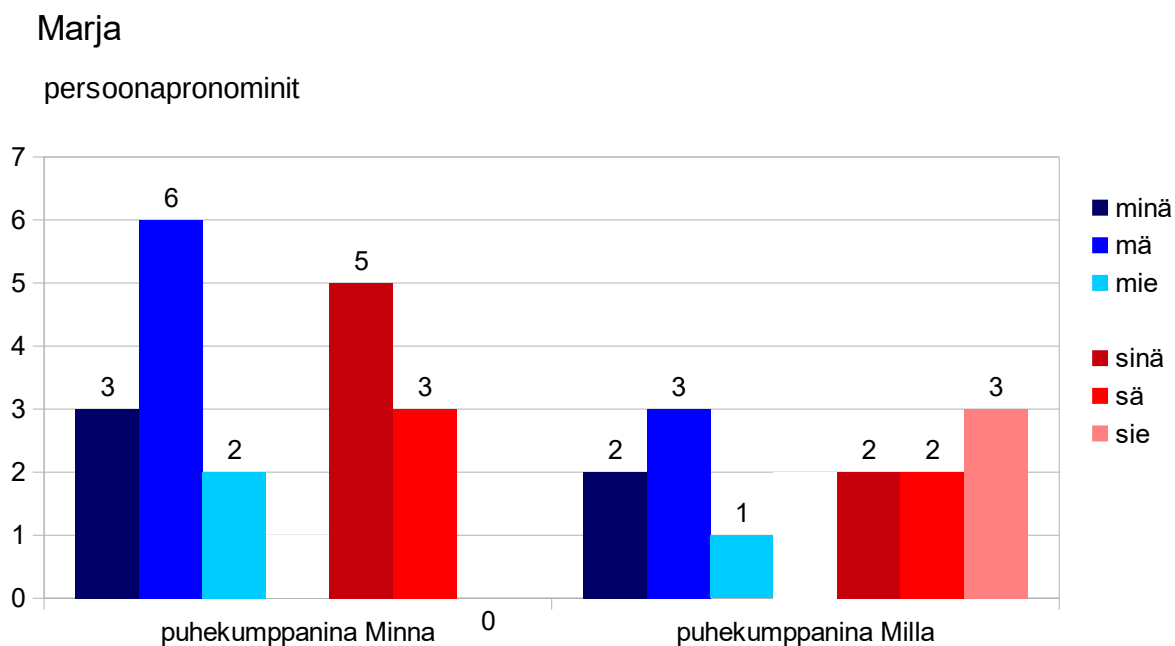
4.2 Piirteet ensimmäisen suvun naisten kielessä

Esittelen jokaisen informantin kohdalla esiintyneitä piirteitä yksilöllisesti. Olen päätenyt esittelemään jokaisen informantin kohdalla niitä piirteitä, jotka nousevat voimakkaimmin esille. En siis ole käsitellyt jokaisen informantin kohdalla jokaista piirrettä, vaan vain sellaisia osa-alueita, jotka osoittavat puhekielisyyttä tai kirjakielisyyttä. Vertailua on lähes mahdoton välttää yksittäistä informanttia käsittelevässä osiossa, mutta pääasiassa olen pyrkinyt jättämään vertailun ikäryhmien sisällä lukuun 4.4.1 ja ikäryhmien välillä lukuun 4.4.2.

4.2.1 Isoäiti Marja

Isoäiti Marjan kirjoittamaa kieltä voisi luonnehtia melko puhekieliseksi ja paikoin murteelliseksi. *Minä-* ja *sinä-*pronomineista Marja ainoana käyttää Helsingin puhekielen *mä-* ja *sä-*varianttien lisäksi *mie-* ja *sie-*variantteja asuinpaikkansa murteen mukaisesti (kaavio 1). Viesteissä monikon ensimmäinen persoona korvautuu aina passiivilla puhekielen konvention mukaisesti ja samoin monikon kolmannen persoonan tilalla Marjalla on yksikön kolmannen persoonan muotoja. Tyypillinen puhekielen piirre Marjan viestiessä on myös *d:n* kato erityisesti *hd-*yhtymässä.

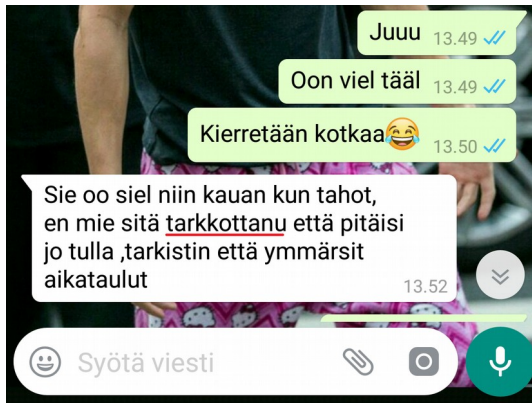
Kaavio 1. Marjan persoonapronominit

Normitetun kielen mukaisesti Marja kirjoittaa inessiivit sekä muut vakiintuneet pikapuhemuodot (kuten *mutta*, *että*, *vielä* ja *vaikka*). Pisteitä Marjan virkkeissä on vaihtelevasti. Marjan ja hänen tyttärensä Minnan välisissä keskusteluissa viestejä on molemmilta suunnilleen saman verran, mutta siinä, missä Minna on käyttänyt lähes jokaisessa virkkeessään pistettä loppumerkkinä (258 kpl), on Marjalla vain kuusikymmentä (60) pistettä.

Viesteissä vaikuttaisi olevan vain vähän eroja, jotka riippuisivat puhekumppanista. Millan kanssa käydyissä viesteissä esiintyy joitakin sellaisia puhekielisiä piirteitä, joita Minnan kanssa Marja ei ole käyttänyt. Näitä ovat muun muassa muutama puhekielinen *nut*-partisiippi sekä jotkut loppuvokaalit, joissa esiintyy katoa tai loppuheittoa. Kyse on yksittäistapauksista, mutta niiden huomioiminen on perusteltua siinä mielessä, että Marjan ja Millan välisiä viestejä on määrällisesti paljon vähemmän kuin Marjan ja Minnan välisiä. Mikäli vastaavia muotoja olisi vain sattumalta yksittäisinä päätynyt viesteihin, olisi erittäin todennäköistä, että niitä olisi sattumalta päätynyt myös Minnan kanssa käytyihin keskusteluihin, koska aineistoa on enemmän.

Yllä mainittuja *nut*-partisiippejä, joista loppu *t* puuttuu, esiintyy Marjan ja Millan välisissä keskusteluissa kahdessa kohdassa (kuvat 4a ja b).

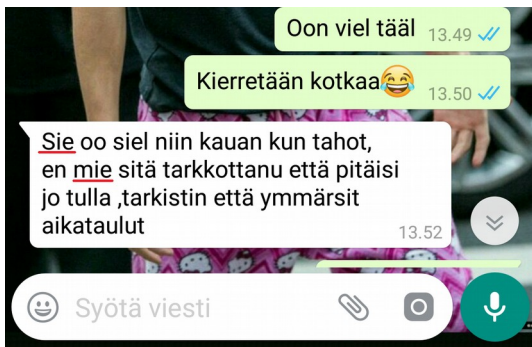
Kuva 4a.

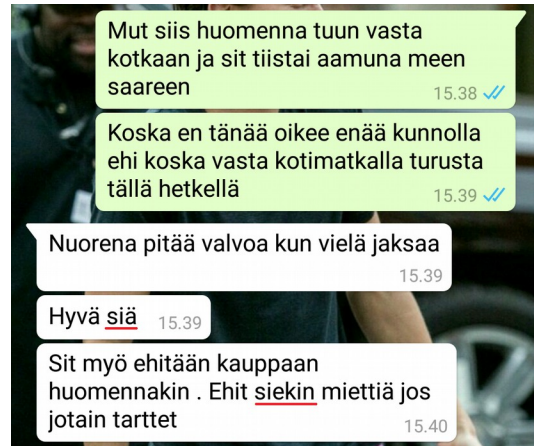
Kuva 4b.

Tarkasteltavat muodot on alleviivattu punaisella, kuten myös jatkossa kaikissa esimerkeissä. Kuvassa (4a) *nut*-partisiippi esiintyy muutenkin melko puhekielisen viestin osana: viestissä on *olla*-verbin lyhentynyt muoto *oo*, murteelliset *sie*- ja *mie*-variantit sekä pronominikantainen adverbi *siel*, joka on lyhentynyt. Tämä adverbi on myös Marjan viestien ainut, josta loppuvokaali on pudonnut. Toisaalta konditionaalin painoton *i* sanassa *pitäisi* on säilynyt, vaikka Marjalla muuten on joitakin puhekielen mukaisia *i*- äänteettömiä muotoja. Toisessa esimerkissä *nut*-partisiippi esiintyy sanonnan kaltaisessa ympäristössä. Partisiippi ei myöskään kongruoi monikollisen subjektin kanssa (kuva 4b).

Kuvassa (4a) esiintyvä *sie*-pronomini on myös esimerkki muutamasta kaakkoissuomalaisesta pronominista, joita Marjan viesteissä esiintyy. Mielenkiintoista on, että kaikki *sie*-pronominit esiintyvät Millalle kirjoitetuissa viesteissä. Kuvissa (5a) ja (b) ovat kaikki *sie*/*siä*-pronominiinien esiintymät. Erityisesti Kotka ja Hamina ovat profiloituneet *miä*- ja *siä*-pronominiinien käyttöalueiksi erotuksena *mie*- ja *sie*-pronomineista (Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 66–70; Kouvolaan sanomat 3.4.2016), mutta todellisuudessa raja on liukuva. Marja on käyttänyt pääasiassa *e*-loppuisia variantteja lukuun ottamatta yhtä *siä*-pronominia (kuva 5b).

Kuva 5a.

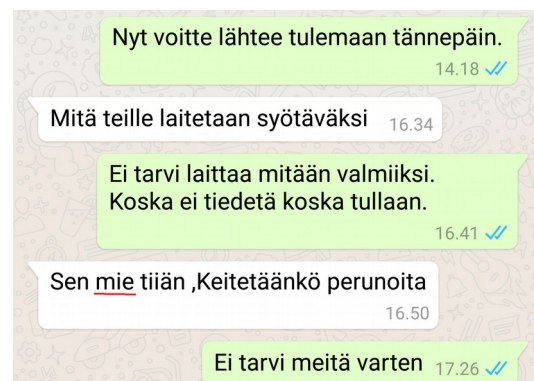

Kuva 5b.

Lisäksi Marja on käyttänyt *mie*-pronominia Millan kanssa yhden kerran (kuva 5a). Vaikuttaakin siltä, että kaakkoissuomalaiset persoonapronominin esiintyvät ryppäinä: useita samoissa viesteissä. Myös kuvassa (5b) esiintyy *sie*-pronominin lisäksi sana *myö*. Tyttärelleen Minnalle Marja ei ole lähettänyt *sie*-pronomineja, mutta *mie*-pronomineja esiintyy kahdessa kohdassa (kuvat 6a ja b). Varsinkin a-kuva tuntuu noudattelevan vastaavanlaista kohosteisuutta kuin kuvat (5a) ja (b). Kuvien (6a) ja (b) viestissä on useita puhekielisiä ehkäpä jopa murteellisia piirteitä. Esimerkiksi *d*:n kato sanassa *löytää* (kuva 6a) ei ole niinkään tyypillinen pääkaupunkiseudulle, kun se on Kaakkois-Suomelle.

Kuva 6a.

Kuva 6b.

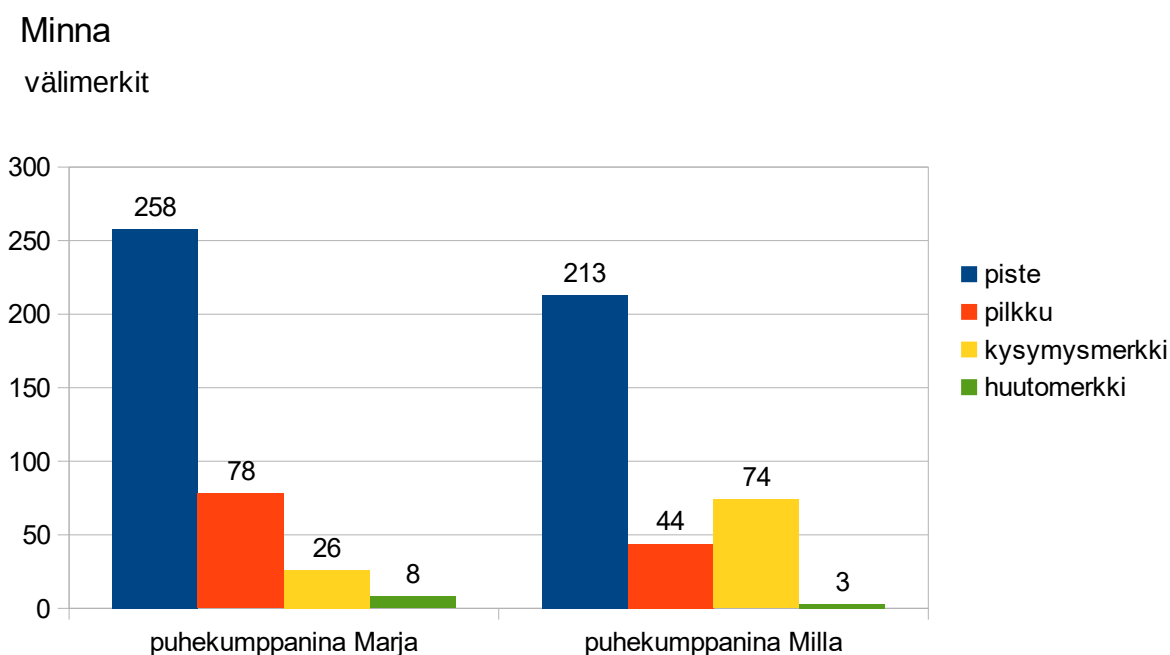
Murteellisten pronominin viesteillä on joitakin yhteisiä tehtäviä. Kuvien (5a) ja (6a) viesteissä on eräänlainen pärjäämisen tai puolusteleisuuden sävy. Vaikka Marja on muualta, Minnalle vakuutellaan, että kyllä silti pärjätään. Kuvan (5b) viestissä *hyvä siä* on jossain määrin vakiintunut sanonta toista kehuttaessa. Seuraavan viestin *siekin* voisi olla tavallaan

samassa tyyliässä pysyttelyä. Myös kuvan (6b) *sen mie tiän* voisi olla melko vakiintuneen konvention käyttöä. Tätä on kuitenkin vaikea sanoa, koska viestissä on vähän muiden kanssa yhteisiä nimittäjiä.

4.2.2 Äiti Minna

Minnan viestit on muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta normien mukaisesti kirjoitettu. Kaikista puhekielisin piirre on ensimmäisen ja toisen persoonan pronominit, joista kaikki yhtä *sinä* esiintymää lukuun ottamatta ovat Helsingin puhekielen *mä-* ja *sä-*variantteja. Minna käyttää kaikista informanteista eniten väli- ja loppumerkkejä, erityisesti oman äitinsä Marjan kanssa. Millan kanssa välimerkkejä on melko paljon, mutta kuitenkin vähemmän lukuun ottamatta kysymysmerkkejä, joita Minna on käyttänyt Millan kanssa enemmän kuin Marjan kanssa (kaavio 2).

Kaavio 2. Minnan välimerkit

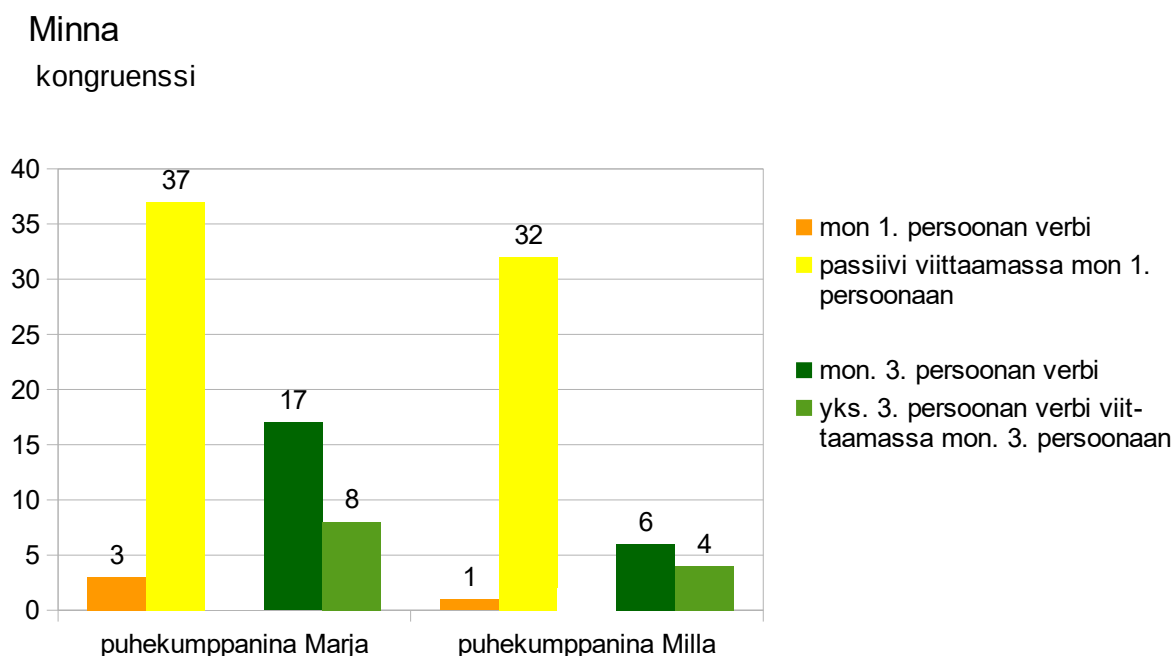
Kysymysmerkkien määrä selittyy varmasti aihepiireillä, joita keskustelut käsittelevät. Siinä, missä Marjan kanssa Minna vaihtaa kuulumisia, tyttärensä kanssa hän hoitaa enemmän päivittäisiä asioita. Näin ollen Minnan ja Millan välillä kysymyksiä on yksinkertaisesti enemmän.

Loppuheittoisuutta ei esiinny inessiiveissä tai pronominiin paikallissijoissa. Yksikään kolmannen persoonan *-ko* -kysymysliite ei ole muodossa *-ks*. Pikapuhemuodoista kolme *sitten* sanaa on lyhentynyt muotoon *sit*. Muutamia *nut*-partisiippeja esiintyy ilman *t*-äännettä, mutta nämä ovat harvinaisia, vain viisi esiintymää. Kuitenkin on huomioitava, että näistä neljä esiintyy keskusteluissa Millan kanssa vastaavalla tavalla kuin Marjankin puhekieliset *nut*-partisiipit keskittyvät keskusteluihin Millan kanssa.

Painoton *i* on ehkäpä piirteistä varioivin. Molempien keskustelukumppaneiden kanssa esiintyy painottomien *i*-äänteiden katoa: Marjan kanssa noin yksi kymmenestä ja Millan kanssa noin puolet *i*-äänteistä on kadonnut. Katoa esiintyy jokaisessa muotoryhmässä. Myös loppu-*i*:n katoa esiintyy. Molempien puhelukumppanien kanssa noin kaksi kymmenestä loppu *i*:stä on kadonnut. Samoin kuin *nut*-partisiipin suhteen Minnan puhekieliset variantit keskittyvät keskusteluihin tyttären Millan kanssa.

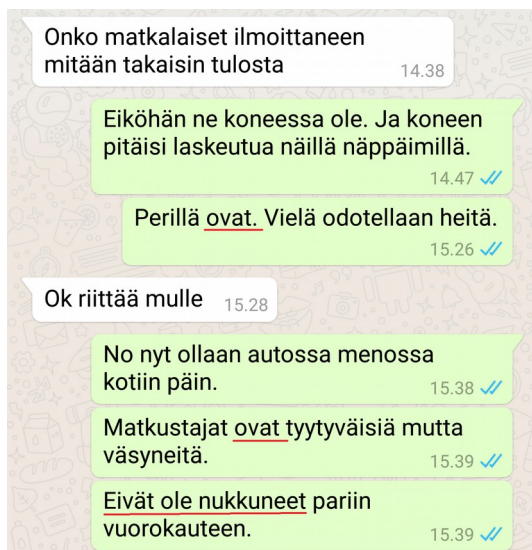
Verbien kongruenssissa suurin osa muodoista on puhekielen konventioiden mukaisia. Monikon ensimmäiseen persoonaan viitataan normitetulla kirjakielen muodolla vain neljästi, kun loput 69 tapausta ovat passiiveja. Sen sijaan monikon kolmanteen persoonaan Minna viittaa normin mukaisella muodolla useammin kuin yksikön kolmannen persoonan verbimuodolla (kaavio 3).

Kaavio 3. Minnan kongruenssi

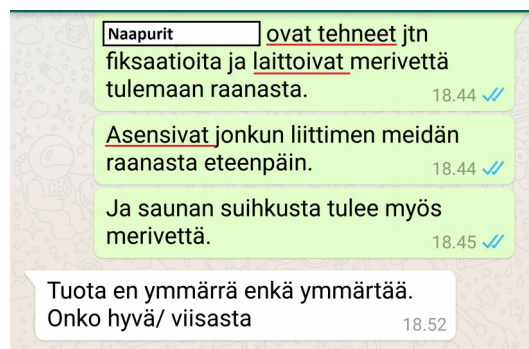

Minnalla suurempi osa monikon kolmannen persoonan muodoista on kongruoivia kuin puhekielen mukaisia. Myös esiintymiä on paljon enemmän kuin muilla informanteilla. Minnalla monikon kolmannen persoonan esiintymiä on yhteensä 35 kappaletta, kun muilla määrät jäävät reilusti alle kymmenen esiintymän.

Paunonen on esittänyt, että kongruoiminen on tyypillisempää silloin, kun subjektia ei ole ilmipantu tai kun kyseessä on kielteinen muoto (1995: 220). Tämä näyttää pätevän joihinkin kohtiin (kuvat 7a ja b).

Kuva 7a.

Kuva 7b.

Referointi voi vaikuttaa kirjakielisemmän verbimuodon valintaan. Referointia on kuvissa (7a) ja (b), mutta ei luonnollisestikaan kaikissa aineiston esiintymissä. Kuitenkin monissa kirjakieliset muodot liittyvät kertomiseen. Esimerkissä (7a) Minna kertoo Millan ja tämän tädin hakemisesta lentokentältä. Marjan kysymys *onko matkalaiset ilmoittaneet* – ei ole kongruoivassa muodossa, joten Minnan kongruoiva muodoista ei ainakaan ole vastaus kysymykseen vastaavalla muodolla. Kaksi esimerkin virkkeistä on subjektittomia ja yhdessä on ilmipantu subjekti. Erityisesti kaksi viimeistä referoivat matkustajien olotilaa. Esimerkissä (7b) niin ikään kerrotaan muiden tekemisistä, mikä tuntuisi vaikuttavan verbimuotojen valintaan.

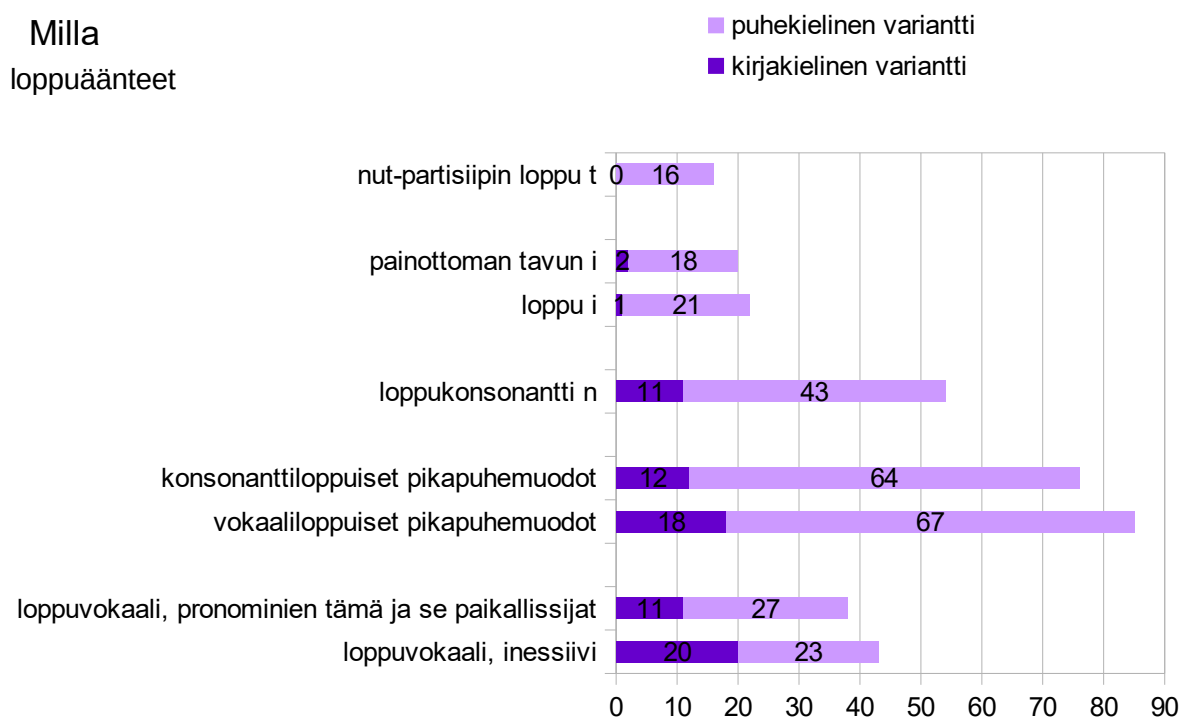
Eniten aineistosta nousee esiin tapauksia, jossa viesti on keskimääräistä pidempi – lähes jokainen Minnan kongruoivista muodoista esiintyy osana pidempää viestiä tai viestiketjua. Myös yllä olevat referointiesimerkit ovat osa pidempiä puheenvuoroja keskustelussa (enemmän kuin yksi viesti tai virke).

Kaaviosta 3 näkee, että monikon kolmannen persoonan esiintymiä on enemmän Minnan äidin Marjan kanssa, mikä johtunee siitä, että heidän väliset keskustelunsa ovat aiheiltaan monipuolisempia kuin Millan kanssa ja sisältävät paljon kuulumisten vaihtoa.

4.2.3 Tytär Milla

Millan käyttämää kieltä viesteissä voisi kuvailla hyvin puhekieliseksi. Lähes jokainen valittu piirre osoittaa Millan kohdalla korkeaa puhekielisyyden astetta. Esimerkiksi kadonneiden loppuäänteiden määrä on paljon suurempi Millalla kuin Marjalla tai Minnalla (kaavio 4). Millalla puhekielen mukaisten muotojen määrä on systemaattisesti suurempi ja esimerkiksi *nut*-partisiipin kohdalla ei ole yhtäkään normin mukaista muotoa.

Kaavio 4. Millan loppuäänteet

Koska puhekielisyyden dominoiva piirre, esittelen muutaman esimerkin, joissa puhekielisyyden vähäistä. Erityisesti kaaviosta 4 huomaa, että painottoman tavujen *i:t* ja loppu-*i:t* ovat harvinaisia. Kaikki tapaukset esiintyvät äidin Minnan kanssa käydyissä keskusteluissa. Painottoman tavun *i:t* ovat molemmat osana kysymyksiä sanoissa *keltainen* ja *kokoinen*. Nämä esiintymät ovat ainoat, joten on mahdollista, että kyseisissä sanoissa Millalla olisi aina kirjakielinen variantti. Loppu-*i:n* kirjakielisellemme variantille sen sijaan voi arvela

syötä. Tapaus esiintyy virkkeessä: *sen missä vaan sanoo et onneksi olkoon oot päässy ekaan vaiheeseen*. Kyseisessä kohdassa Milla referoi työnhakuun liittyvää tapausta, jolloin alkuperäisessä lähteessä *onneksi olkoon* on varmasti kirjoitettu kirjakielen normien mukaisesti, mikä voi olla syynä kirjakielisen variantin valintaan.

Verbikongruenssi on puhekielen mukainen kaikissa esiintymissä, joita monikon ensimmäisen persoonan kohdalla on kaksikymmentä ja monikon kolmannen persoonan kohdalla neljä kappaletta. Välimerkkejä Milla käyttää melko vähän. Virkkeen lopetusmerkkinä pisteitä ei ole yhtään. Myöskään pilkkuja ei esiinny viesteissä. Huutomerkkejä Milla käyttää saman verran Minnan ja Marjan kanssa (7 ja 8 kpl), mikä on suunnilleen yhtä paljon kuin muillakin informanteilla. Kysymysmerkkejä ei esiinny Marjan kanssa kuin yksi ja sekään ei ole kysymyksen lopussa vaan ilmaisee epävarmuutta (kuva 8).

Kuva 8.

Mielenkiintoinen seikka eroissa puheikumppanin mukaan on se, että Milla käyttää vain kerran äidilleen yksikön toisen persoonan pronominia *sä* (kuva 9) ja isoäidilleen ei kertaakaan. Esimerkissä syy pronominille voi olla, että Millan tarkoitus on korostaa kauden sopivuutta juuri äidille (tosin ironisesti) eikä esimerkiksi myös itselleen.

Kuva 9.

Se, ettei *sinä*-pronomineja esiinny tämän enempää, ei tarkoita, etteikö Milla puhuttelisi äitiään. Useimmiten tämä tapahtuu kuitenkin subjektittomilla virkkeillä kuten tämän esimerkin kaltaisissa tilanteissa: *Ootko ostanu ne liput*. Sen sijaan isoäitiään Milla puhuttelee vain vähän. Aineistossa on muutama konditionaalimuotoinen pyyntö kuten, *voiks kysyy [tädiltä]* – – , mutta näiden lisäksi puhuttelua yksikön toisessa persoonassa ei esiinny. Lähes samaa on nähtävissä Sofian kohdalla toisen ryhmän tuloksissa (luku 4.3.3).

Milla käyttää informanteista eniten emojeita äitinsä Minnan rinnalla. Millan emojoiden käyttö on monipuolista ja hänellä on yhteensä 96 emojiä aineistossa, joista 20 emojiä on olioikoneita. Tällaisia Milla on erityisesti käyttänyt äitinsä kanssa (kuva 10).

Kuva 10.

Kuvassa Milla kysyy äidiltään lupaa syödä USA:n matkalta tuotuja makeisia. Koko keskustelu on käyty pelkillä emojilla, joiden ymmärtäminen perustuu tunnettuun kontekstiin (matkalta tuodut karkit), kulttuurisiin merkkeihin (käsimerkkien merkitys) ja vielä niin kutsutun itkunauruhymiön tulkintaan, mikä monilla vanhemmilla käyttäjillä on ollut

haasteena (mm. HS 2.8.2017). Tässä käyttö on kuitenkin oikea, ja emoji ilmaisee iloa eikä surua kuten jotkut tottumattomammat viestittelijät ovat silloin tällöin luulleet.

Milla myös korjaa kokonaan väärin kirjoitettuja sanoja uudella viestillä äitinsä kanssa useammin (kuva 11a), kun taas Marjalle kirjoitetuissa viesteissä harvemmin on korjattavaa, mistä voisi päätellä, että viesteihin on ehkä kirjoitettaessa kulutettu enemmän aikaa. Toisaalta silloinkin, kun Milla on korjannut uudella viestillä isoäidilleen menevään viestiin, hän on käyttänyt WhatsAppissa ja muissakin verkkoviesteissä hyödynnettävää korjausmerkkiä * (kuva 11b).

Kuva 11a.

Kuva 11b.

Milla sanoo taustahaastatteluissa, että kirjoittaa äidilleen, kuten kenelle tahansa muullekin, mutta ilman kiro sanoja. Isoäidilleen hän omasta mielestään yrittää kirjoittaa selkeämmin. Selkeys on vaikeasti määriteltävä käsite, sillä selkeyttä on erilaista. Kuitenkin esimerkeissä (11a) ja (b) nähtävät erot huolellisuudessa voisivat liittyä tähän. Piirteiden perusteella eroa on vaikea huomata, mutta viestejä tutkailemalla selviää, että Milla käyttää erilaisia huumorin keinoja äitinsä kanssa ja sanasto saa vaikutteita nuorison kielestä ja englannista.

4.3 Piirteet toisen suvun naisten kielessä

Seuraavat alaluvut käsittelevät toista informanttiryhmää Seijaa, Saria ja Sofiaa vastaavalla tavalla kuin aiemmat luvut käsittelevät Marjaa, Minnaa ja Millaa. Jokaiselta on poimittu esimerkkeineen niitä piirteitä, jotka erityisesti nousivat tutkimusvaiheessa esille.

4.3.1 Isoäiti Seija

Toisen ryhmän isoäiti Seija on hyvin kirjakielinen viesteissään, ja lähes kaikki tutkittujen piirteiden tulokset painottuvat kirjakieliseen varianttiin. Esimerkiksi Helsingin puhekielille tyypillinen *d:n* kato erityisesti *hd*-yhtymissä puuttuu Seijalta kokonaan, vaikka kaikilla muilla informanteilla *d*-äänteiden katoja on vähintäänkin muutamia.

Seija on myös ainut informanteista, jolla monikon ensimmäisen persoonan kongruoiminen on lähes yhtä yleistä kuin passiivin käyttö. Kolmestakymmenestä esiintymästä 14 kongruoi kirjakielen normiston mukaisesti. Ainut selvä poikkeama tyylistä on yksi *olla*-verbin pikapuhemuoto, jota ei ole laskettu varsinaiseen aineistoon. Virkkeestä *Ootko vielä [koiran] kanssa joissainpellolla*, voi huomioida paitsi pikapuhemuodon, myös yhteen kirjoitetut viimeiset sanat sekä puuttuvan kysymysmerkin. Yhdeksi mahdolliseksi selittäjäksi voi pohtia kiirettä, joka on saattanut vaikuttaa siihen, ettei viestiä ole luettu ennen lähettämistä.

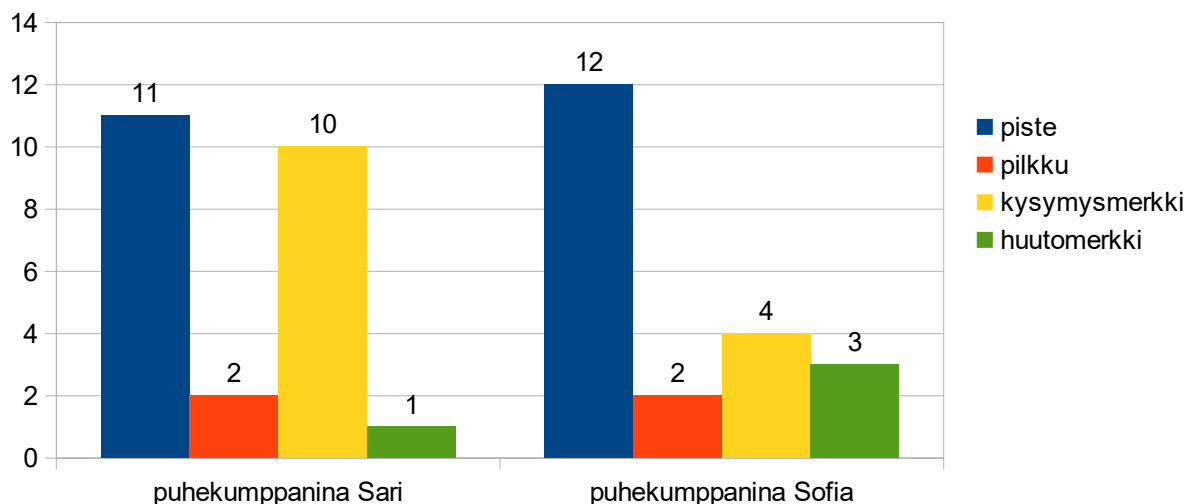
Toinen mahdollinen selittäjä voisi olla huumori. *Jossain pellolla* viittaa koiran kävelyttämiseen eikä se ole sanavalintana täysin neutraali. Voisi siis arvella, että humoristinen viesti saattaisi motivoida myös puhekielistä *ootko*-pikapuhemuotoa. Molemmat esittämistäni selityksistä ovat arveluita, jotka perustuvat epätyypillisten muotojen esiintymiskontekstiin, mutta varmuutta on tietenkin mahdotonta saada.

Välimerkit ovat poikkeus muuten huoliteltuun kirjakieliseen ilmaisuun. Niitä on huomattavasti vähemmän kuin esimerkiksi Minnalla tai Seijan ikätoverilla Marjalla. Tässä on tietenkin otettava huomioon se, että aineistoa on vähemmän Seijalta kuin Minnalta ja Marjalta, mutta loppu- ja välimerkkien määrät eivät selity pelkästään tällä. Seijalla pisteitä on 23 kappaletta ja pilkkuja vain 4 kappaletta (kaavio 5).

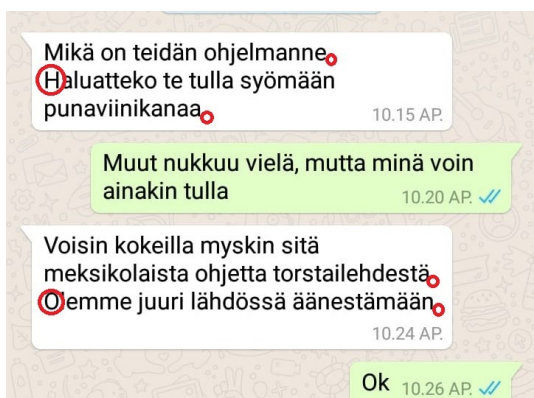
Kaavio 5. Seijan välimerkit

Seija

välimerkit

Seija ei käytä juurikaan pisteitä, vaan virkerajoja erottaa rivinvaihto ja/tai iso alkukirjain (kuva 12). Ympyröidyissä kohdissa ei siis ole pisteitä vaan rivinvaihto, jonka jälkeen Seija aloittaa isolla alkukirjaimella. Uuden rivin iso alkukirjain on sovelluksen ominaisuus, jota ei siis varsinaisesti voi pitää Seijan valintana. Pisteen puuttuminen on kuitenkin silmiinpistävä, sillä ilmaisu on muuten hyvin huoliteltua.

Kuva 12.

Useimmissa älypuhelimien näppäimistöissä piste ja rivinvaihto ovat lähekkäin, jolloin vaihtelu pisteiden ja rivinvaihdon välillä voi olla käytännöllinen. Se kumpaan sormi osuu, jää viestiin. On kuitenkin mahdoton todistaa, mikä on syynä virkkeiden erottamisen vaihteluun, sillä myös Seijan tyttärellä Sarilla on joitakin vastaavia virkkeenerotuksia. On mahdollista,

että Seija on valinnut vain itseään visuaalisesti miellyttävän tavan virkerajan näyttämiseen. Se, että virkerajat on kuitenkin eroteltu myös viestien sisällä, todistaa kirjakielen normien tiedostamisesta, vaikka tapa onkin epätyypillinen.

Puhekumppanista riippuvia eroja on oikeastaan vain yksi. Seija on käyttänyt lapsenlapsensa kanssa *sinä*-pronominia 7 kertaa, kun taas tyttärensä Sarin kanssa vain kerran. Määrä on siinäkin mielessä merkittävä, että viestejä Sofian kanssa on paljon vähemmän kuin Sarin kanssa. Osittain esiintymät liittyvät varmasti aihepiireihin kuten kuulumisten vaihtoon, jossa voi olla luontevaakin korostaa vastaanottajaa.

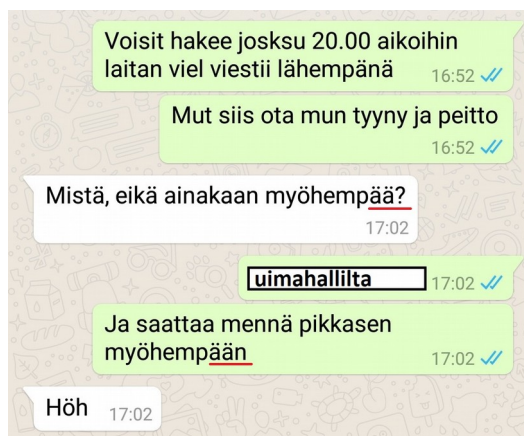
4.3.2 Äiti Sari

Sarin kirjoittama kieli on hyvin samantyyppistä kuin Seijan. Piirteet osoittavat kautta linjan kirjakielistä, normitettua tyyliä. Vokaalin loppuheittoa ei tapahdu missään muotoryhmässä ja *nut*-partisiipit ovat kaikki lyhentymättömiä. Kysymysliite *-ko* esiintyy 24 kertaa, aina kirjakielen mukaisessa muodossaan.

Sarilla on vain muutama kadonnut *i* (2) ja yksi sanaloppuinen *n*-äänne. Kaikki nämä tapaukset ovat Sarin ja hänen tyttärensä Sofian välisistä viesteistä. Äidilleen kirjoittaessa Sari kirjoittaa hyvinkin huolellisesti. Painoton *i* on kadonnut sanasta *rauhoittuu* (*rauhottuu*) ja loppu-*i* sanasta *olisi* (*olis*) (kuva 13). Sanaloppuisten *n*-äänteiden kohdalla kyse on virkkeestä: *Mistä, eikä ainakaan myöhempää?*, jossa sanassa *myöhempää* on *n*-äänteen kato (kuva 14).

Kuva 13.

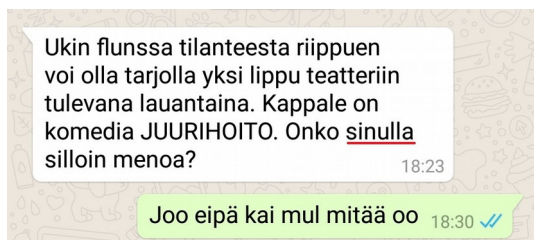

Kuva 14.

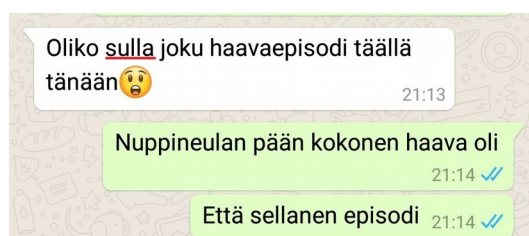
Tapaukset ovat niin yksittäisiä, että niiden pohjalta on vaikea tehdä tulkintoja. Viestit, joissa puhekieliset muodot esiintyvät, ovat myös hyvin lyhyitä. Tämä vaikeuttaa päätelmien tekemistä siitä, onko kyseessä todella tyyllillinen valinta vai esimerkiksi näppäilyvirhe. Varsinkin kuvan (13) muodosta *olis* on mahdotonta päätellä mitään. Kuitenkin kuvan (14) muoto *myöhempää* vaikuttaa enemmän tyyllilliseltä valinnalta, sillä sanaa seuraa kysymysmerkki (eli *n* ei ole kadonnut vain siksi, että se olisi viestin viimeinen merkki) ja myöhemmässä viestissä on ilmaistu tunnetta interjektioilla *höh*, mikä on tavallaan myös puhekielistä ilmaisua.

Ensimmäisen ja toisen persoonan pronomien kohdalla on nähtävissä kirjakielisyyttä. Yhteensä *minä*-pronomineja on 21 kappaletta kuten myös *sinä*-pronomineja. *Sinä*-pronomineista kuitenkin kolme Sofialle kirjoitettua esiintymää on Helsingin puhekielen sä-variantteja. Tässäkin on siis nähtävissä, että ajoittainen siirtyminen tyyllissä on tytär Sofian kanssa todennäköisempää kuin Seijan kanssa.

Vaikka Sari on käyttänyt Sofian kanssa puhekielisiä muotoja, yleisilme on siitä huolimatta pääasiassa kirjakielinen. Ensimmäisessä kuvassa (kuva 15a) on tyyppisempi kirjoittamisen tapa, jota Sari käyttää Sofialle. Kuvassa (15b) on sen sijaan yksi kolmesta *sinä*-pronominin puhekielisestä muodosta.

Kuva 15a.

Kuva 15b.

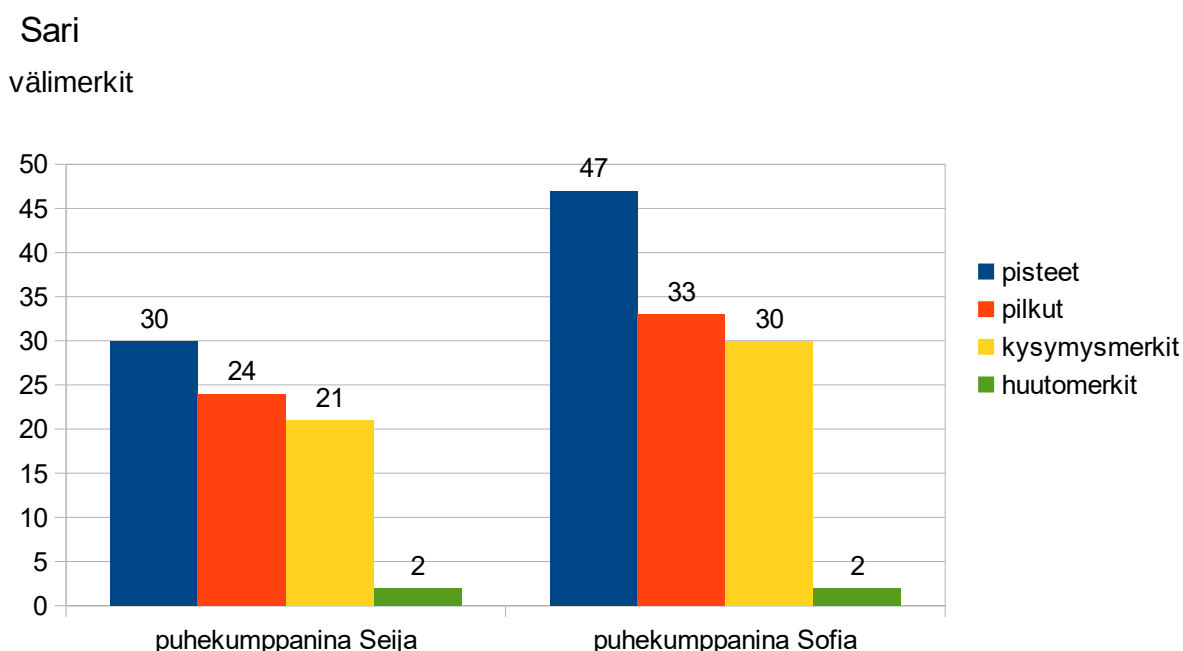
Huomion b-kuvassa herättää emojin käyttö sekä kysymysmerkin puuttuminen. Vaikka kielenpiirteistä pronomini on ainut puhekielisen variantin mukainen elementti, se yhdessä puuttuvan loppumerkin ja emojin kanssa antaa viestille puhekielisemmän sävyn verrattuna a-kuvan viestiin.

Toinen huomionarvoinen seikka, joka toistuu myös muissa Sarin viesteissä, on a-kuvan sana *flunssa tilanne*. Kuten jo mainittiin, Sari on melko kirjakielinen, mutta yhdyssanoissa on välillä nähtävissä vastaavaa horjuntaa. On vaikea sanoa, mistä tällaiset erikseen kirjoitetut yhdyssanat kumpuavat, sillä Sari ei ole kirjoittanut kaikkia yhdyssanoja erikseen, mutta kuitenkin riittävän usean niin, että piirre nousee esille. Erikseen kirjoitettuja

sanoja ovat muun muassa *viikonloppu ohjelma*, *luistin rata* ja *tyyny setti*. Sanoja esiintyy sekä Seijan että Sofian kanssa.

Sari käyttää emojiä varsinkin Sofian kanssa, jolle on lähetetty yhteensä 27 emojiä. Seijalle emojiä on lähetetty vain seitsemän. Loppu- ja välimerkkejä Sari käyttää enemmän kuin Seija. Suurin osa Sarin käyttämistä pisteistä sijoittuu viesteihin, joissa on useampia virkkeitä. Viestissä, jossa on vain yksi virke tai vastaava kokonaisuus, ei juuri koskaan ole pistettä. Tutkimalla Sarin keskusteluja Seijan ja Sofian kanssa huomaa, että välimerkkien käyttö vaikuttaa hyvin samanlaiselta molempien kanssa, eikä eroja voi havaita. On todennäköistä, että erot välimerkkien määrissä johtuvat vain aineiston kokojen eroista. (kaavio 6).

Kaavio 6. Sarin välimerkit

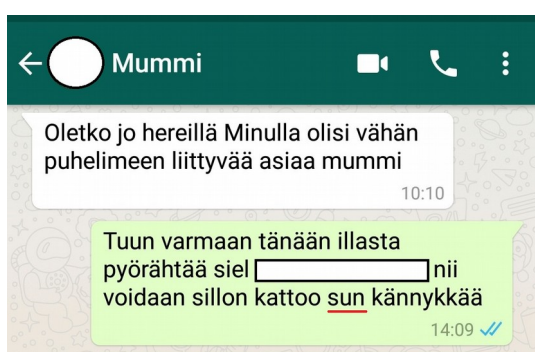

Vaikka Sari on tyyliltään lähes yhtä kirjakielinen kuin äitinsä, hänen viesteissään on mahdollista huomata ero sen suhteen kenelle viestit on tarkoitettu. Seijalle lähetettyjen viestien tyyli on kirjakielinen, mutta Sofian kanssa esiintyy satunnaisia puhekielisyyksiä. Kyseessä voisi olla tyylin mukauttaminen: kirjakielisen äidin kanssa hän siirtyy hieman kirjakielisemmäksi ja puhekielisen tyttären kanssa hieman puhekielisemmäksi. Hypoteesin todistaminen vaatisi kuitenkin useamman viestittelykumppanin tutkimista.

4.3.3 Tytär Sofia

Analysoitavien piirteiden perusteella Sofia kirjoittaa puhekielisesti. Hän on myös lyhytsanainen, ja viestien sanamäärät jäävät vähäisiksi verrattuna muihin informantteihin. Sofia käyttää informanteista kaikista eniten *mä*-pronominia (33 esiintymää). Runsaan pronominiin käytön on ajateltu olevan puhekielen piirre (Lappalainen 2004: 80) ja Sofialla ilmiö on huomattavissa, kun hän puhuu itsestään.

Kuitenkin samoin kuin Millan viesteissä, Sofia ei viittaa isoäiti Seijaan kuin yhden kerran *sä*-pronomiinilla (kuva 16), joka on sekin genetiivi eikä subjektin asemassa.

Kuva 16.

Punaisella alleviivattu esimerkki määrittää puhelimen omistajan. Mikäli viestissä ei olisi mitään määritettä ennen *kännykkä*-sanaa (vrt. *voidaan silloin kattoo kännykkää*), merkitys olisi hyvin erilainen, joten tässä yhteydessä omistuspronomini on melko neutraali valinta. Vertailun vuoksi äidilleen Sofian on lähettänyt seitsemän *sinä*-pronominia eri muodoissa. Pääasiassa *sinä*-pronominit ovat Sarillekin muissa lauseenjäsentehtävissä kuin subjektina, mutta poikkeuksiakin on esimerkiksi *sähän haet* -viesti. Kyseisessä esimerkissä sävy on hieman aggressiivinen, mikä on voinut vaikuttaa pronominin käyttöön.

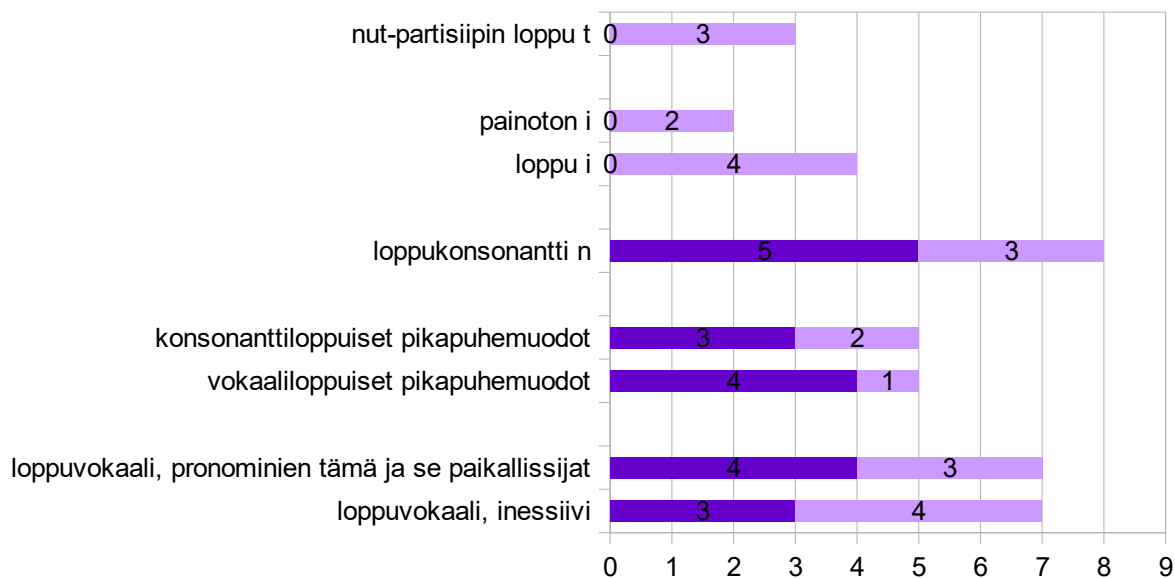
Kirjakielen ja puhekielen mukaisissa varianteissa on vaihtelua, vaikka valitettavasti erityisesti Sofian ja Seijan välisissä keskusteluissa esiintymiä on melko vähän, mikä estää kunnollisten päätelmien tekemisen (kaaviot 7a ja b). Kuitenkin nähtävissä on, että *nut*-partisiipin kaikki esiintymät ovat puhekielisiä loppu *t:n* kadottaneita muotoja. Samoin painottomat *i:t* ja loppu-*i:t* ovat puhekielen mukaisia molempien keskustelukumppaneiden kanssa.

Kaavio 7a. Sofian loppuäänteet Seijan kanssa

Sofia

loppuäänteet Seijan kanssa

puhekielinen variantti
kirjakielinen variantti

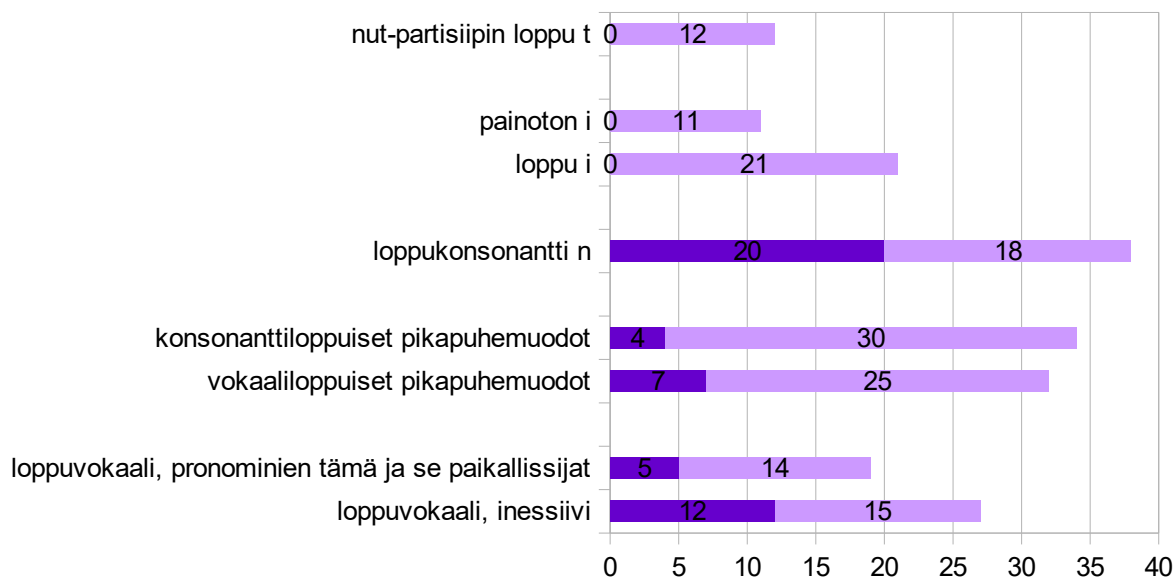

Kaavio 7b. Sofian loppuäänteet Sarin kanssa

Sofia

loppuäänteet Sarin kanssa

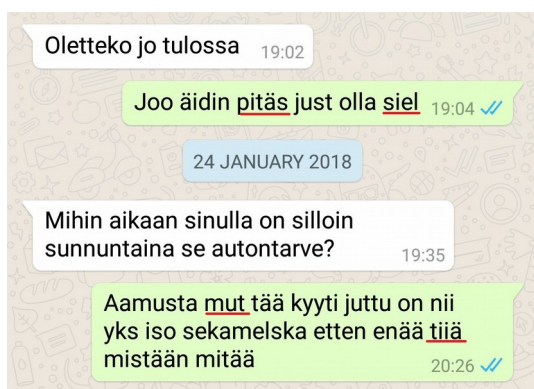
puhekielinen variantti
kirjakielinen variantti

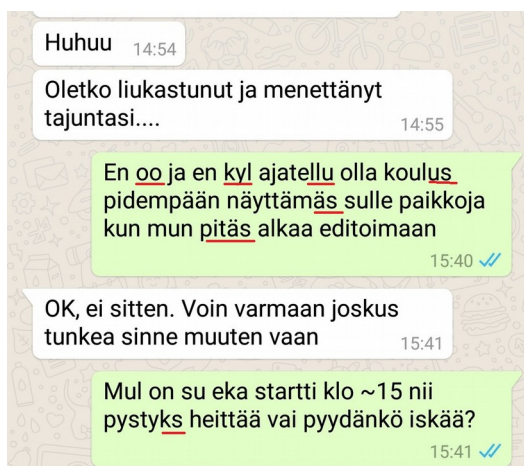
Pikapuhemuodoissa on nähtävissä sen sijaan selkeä ero isoäiti Seijan ja äiti Sarin kanssa. Kaaviosta 7a ja b käy ilmi, että Seijalle kirjoitetuissa viesteissä sekä vokaali- että konsonanttiloppuisista pikapuhemuodoista suurin osa on kirjakielen mukaisessa muodossa. Kun tulosta vertaa Sarin kanssa käytettyihin pikapuhemuotoihin, huomaa, että ero on valtava. Vain alle viidesosa kaikista muodoista Sarin kanssa on kirjakielisiä variantteja. Samoin pronomien paikallissijoissa Sofian on kirjakielisempi isoäitinsä kanssa.

Vaikka tilastoissa on nähtävissä ero kirjakielisten ja puhekielisten varianttien välillä keskustelukumppanista riippuen, todellisuudessa Sofian viestit ovat puhekielisiä tyyliltään molemmille. Esimerkiksi verbien pikapuhemuodot kuten *oon* ja *tiiän*, sekä lyhytsanaisuus ja interjektiot määräävät sävyn – eivät yksittäiset konjunktoiden pikapuhemuodot. On myös mahdollista, että aineiston vähäinen määrä vääristää Seijalle käytettyä kieltä erityisesti pikapuhemuotojen osalta.

Kuvat (17) ja (18) havainnollistavat Sofian kieltä. Esimerkeiksi on valittu hieman pidempiä viestejä, jotta on mahdollista nähdä useampia piirteitä yhdessä.

Kuva 17.

Kuva 18.

Kuva (17) on Seijan kanssa käyty keskustelu, jossa on nähtävissä muun muassa *siellä* sanan puhekielinen muoto *siel* sekä pikapuhemuodot *mut* ja *tiiä*. Molemmissa viesteissä on sana *pitäs*. Sofia on informanteista ainut, jolla vastaavista konditionaaleista katoaa sekä painottoman tavun *i* että *s:n* jälkeinen loppu-*i*. Lisäksi Sarin kanssa käydyssä keskustelussa on useita muita puhekielisiä muotoja (kuva 18). Pikapuhemuodot *oo* ja *kyl*, inessiivit *koulus* ja *näyttämäs* sekä *nut*-partisiippi *ajatellu* ovat kaikki puhekielisiä variantteja. Lisäksi äidilleen Sofia on lähettänyt myös *-ks* päätteisen *pystyks*-sanan. Kuvissa (17) ja (18) on punaisella

korostettujen piirteiden lisäksi vielä muitakin puhekielisyyksiä kuten ensimmäisen persoonan pronomineja.

Emojeita Sofialla on yhteensä 44 kappaletta, joista suurin osa on tunneikoneita ja vain seitsemän kappaletta viittaa asiaan tai esineeseen. Virkkeen päättäviä pisteitä on yksi, ja pilkkuja ei viesteissä ole yhtään. Näihin lukuihin verrattuna Sarin kanssa käytettyjen kysymysmerkkien määrä on melko suuri, sillä niitä on jopa 38 kappaletta. Tämä tukee havaintoa siitä, että Sarin ja Sofian väliset keskustelut sisältävät paljon erilaista asioiden sopimista. Huutomerkkejäkin Sofia on käyttänyt kahdeksantoista kertaa äitinsä kanssa. Tosin näistä huutomerkkeistä kymmenen kappaletta on yhdessä viestissä ja välittömästi sen jälkeen (kuva 19).

Kuva 19.

Viestit, joissa on vain yksi huutomerkki kerrallaan, ovat funktioltaan melko selviä, vaikka virallista tutkimustulosta asiasta ei ole. Yksittäisen merkin tarkoitus on kiinnittää vastaanottajan huomio. Useimmilla ihmisillä jokainen uusi viesti saa aikaan puhelimen merkkiäänän tai ainakin värinän. Sofia on siis halunnut äitinsä vastaavan välittömästi tai kiinnittävän huomionsa muistutukseen. Huuumerkit myös korostavat kuinka tärkeä asia on.

4.4 Mikä tekee tyylin – vertailua

Tässä luvussa esittelen tuloksia vielä vertailemalla informanttien tyylejä keskenään. Aloitan vertailemalla samanikäisten informanttien keskinäisiä eroja ja yhtäläisyyksiä alaluvussa 4.4.1 ja toisessa alaluvussa 4.4.2 perehdyn tarkemmin ikäryhmien välisiin eroihin piirteiden pohjalta. Seuraavassa alaluvussa olen koostanut jokaisesta ikäparista vertailevan kaavion, jossa on nähtävissä suhteellinen puhekielisyyden aste piirteittäin. Kaavioiden luvut on laskettu

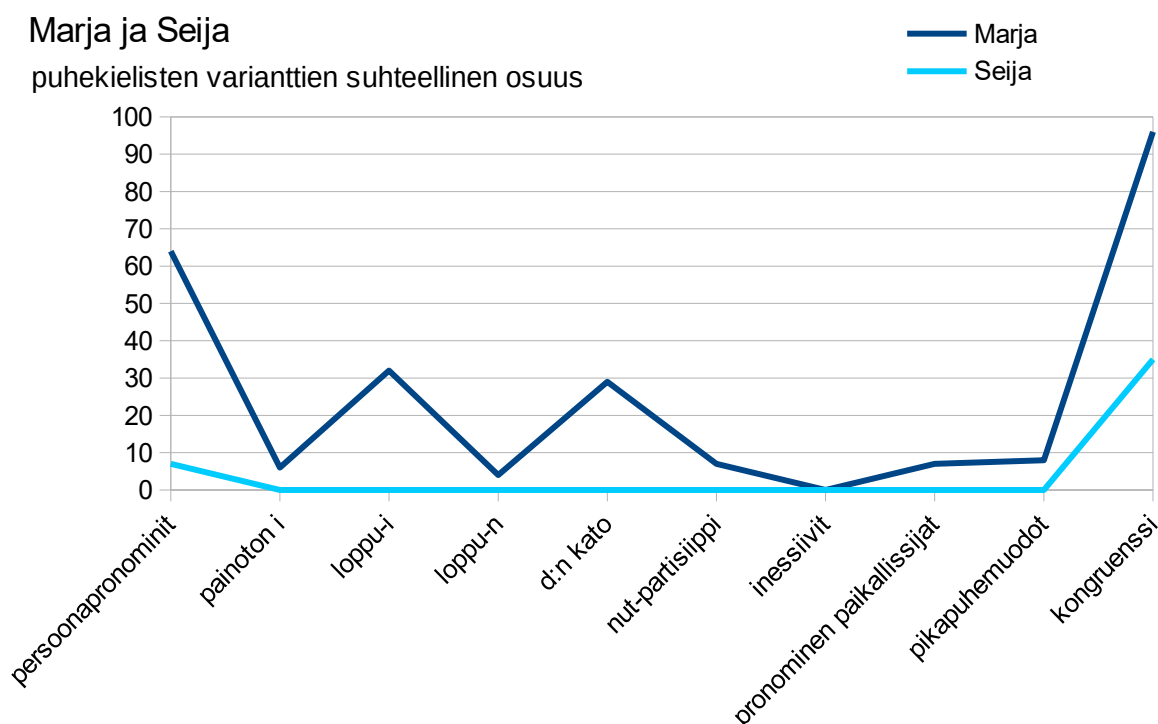
puhekielisten varianttien prosenttiosuuskina kaikista varianteista. Yhteenvetoluvussa 4.5 on kokoava kaikkien informanttien puhekielisyydestä kuvaava kaavio ja tiiviisti analyysin tuloksia.

4.4.1 Viestityypeistä – ikäryhmien vertailua

Ikäryhmien sisällä on nähtävissä joitakin selkeitä samankaltaisuuksia. Pääpiirteissään ikäryhmien sisällä tyylit muistuttavat toisiaan, mutta luonnollisesti yksilöllisiä eroja on. Erityisesti nuorten tyylit muistuttavat toisiaan. Aloitan isoäitien Marjan ja Seijan vertailusta ja etenen sitten äitien Minnan ja Sarin sekä lopuksi tyttärien Millan ja Sofian vertailuun.

Marjalla ja Seijalla selkein ero löytyy puhekielisyyden asteesta piirteiden tasolta. Siinä, missä Marjan viesteissä on joitakin katomuotoja sekä murteellisuuksia, Seijan kirjoituksen puhekielisyyks rajoittuu välimerkkeihin. Suurimmat erot näkyvät välimerkeissä ja ensimmäisen ja toisen persoonan pronomineissa (kaaviot 8 ja 9). Seija on poikkeuksetta yleiskielinen muiden piirteiden muodoissa ja Marjallakin puhekielisiä muotoja on vähän. Eroja tutkailtaessa on otettava kuitenkin huomioon, että aineistoa on Seijalta huomattavasti vähemmän kuin Marjalta, jolloin esiintymien määriä on haastavaa verrata.

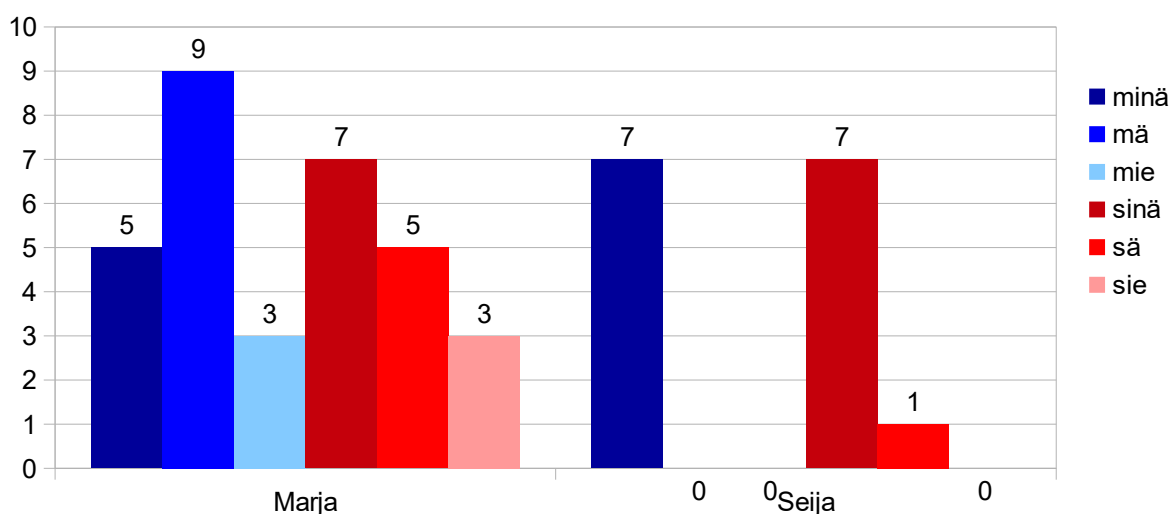
Kaavio 8. Marjan ja Seijan puhekielisyyden aste

Kokoavassa kaaviossa 8 Marjan kohdalla puhekielisiä varianteja esiintyy paitsi mainittujen pronominien kohdalla myös loppu-*i:n* ja *d:n* kadon kohdalla. Seijalla vähäiset puhekielisyudet rajoittuvat yhteen *sä*-muotoon (kaavio 9) ja kongruenssissa esiintyviin puhekielen varianteihin. Vain inessiivit ovat heillä yhtenevät – ei esiintymiä.

Kaavio 9. Marjan ja Seijan persoonapronomininit

Marja ja Seija
persoonapronomininit

Kaavio yhdeksän osoittaa, kuinka paljon enemmän vaihtelua Marjan pronomineissa on verrattuna Seijaan, jolla kirjakieliset muodot vallitsevat. Samalla näkee, että Marjalla määrät ovat paljon suurempia, sillä aineistoa on hänen kohdallaan enemmän.

Vaikka piirteistä ei voi löytää vahvoja perusteita täysin jaetulle tyylille, yhteistä Seijalla ja Marjalla on tietynlainen toivotuksiin liittyvä viestityyppi. Molemmilla esiintyy erityisesti lapsenlapsille suunnattuja toivotuksia, joissa malli on hyvin samanlainen (kuvat 20a ja b).

Kuva 20a. Marja

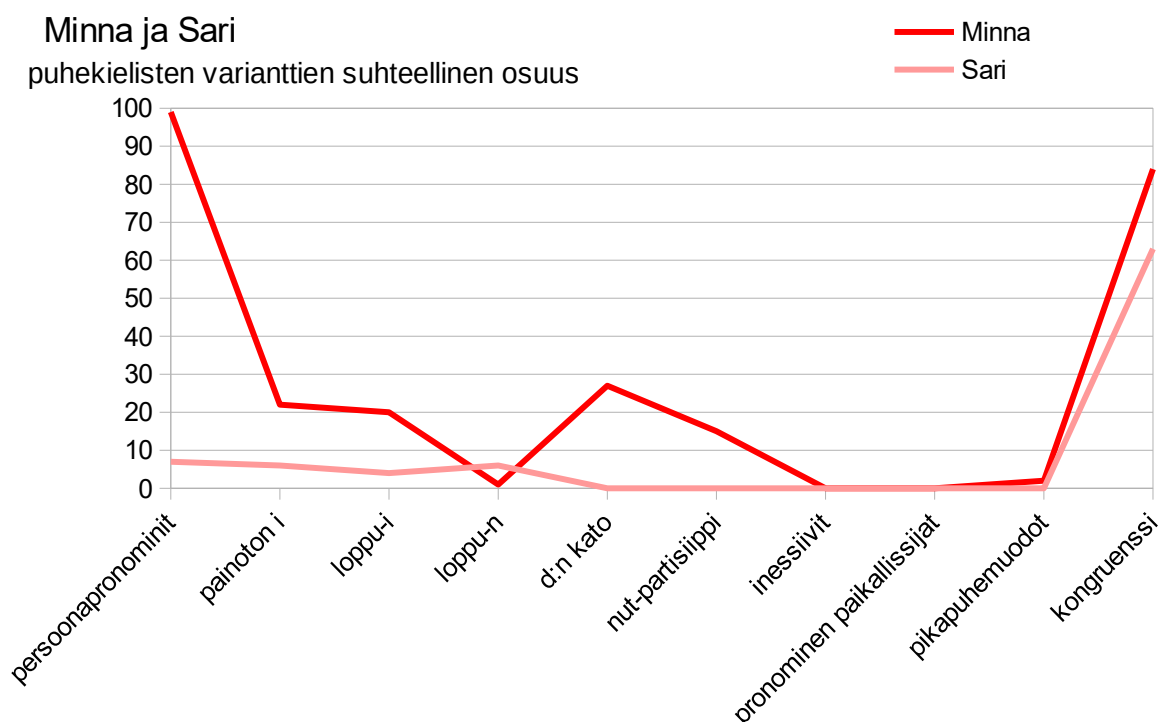

Kuva 20b. Seija

Viesteissä käytetään usein vastaanottajan nimeä ja lopuksi on laitettu terveiset, joko itseltä tai myös toiselta isovanhemmalta. Vastaavia toivotuksia isovanhemmat ovat lähettäneet myös omille tyttäriin Minnalle ja Sarille.

Minna ja Sari muistuttavat omia äitejään Marjaa ja Seijaa. Myös heidän väliset eronsa piirteissä ovat hyvin samanlaisia (kaavio 10).

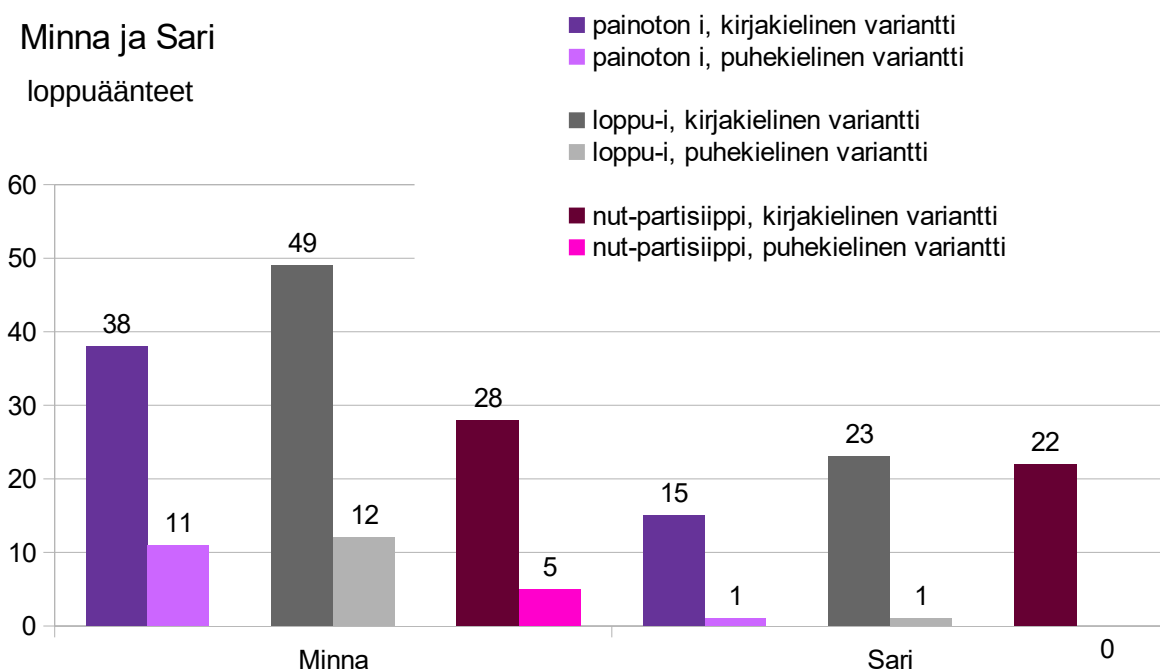
Kaavio 10. Minnan ja Sarin puhekielisyyden aste

Minnan ja Sarin suurimmat erot näkyvät pronomineissa, painottomissa *i*-äänteissä ja loppu *i:n* kadossa, sekä *d:n* kadossa. Pronominien suhteen Minna on puhekielinen ja Sari taas hyvin kirjakielinen. Sarilla kaikki ensimmäisen ja toisen persoonan pronominit ovat kirjakielisiä lukuun ottamatta kolmea tyttärelle lähetettyä *sä*-pronominia. Minnalla tilanne on päinvastainen ja hänellä esiintyy vain yksi *sinä*-muoto (kaavio 10).

Loppu *i:n* ja painottoman *i:n* katoa on havainnollistettu kaaviossa 11. Vaikka esiintymien määrät eroavat paljon toisistaan, voidaan silti sanoa, että Sari on valinnut Minnaa hieman harvemmin puhekielisen muodon.

Kaavio 11. Minnan ja Sarin loppuäänteet

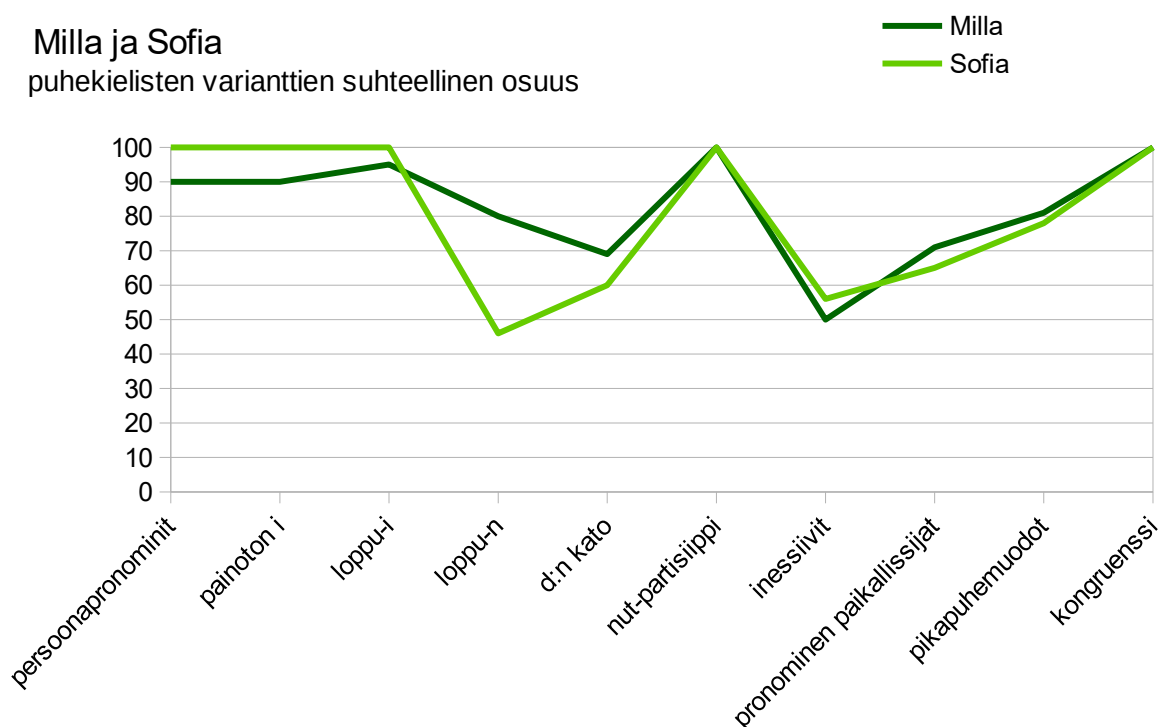

Selkein ero käytössä näkyy *nut*-partisiipissa, jossa Sari on kauttaaltaan kirjakielisten muotojen kannalla, mutta Minna on hyödyntänyt myös puhekielisiä variantteja. Minnan *nut*-partisiipeista neljä esiintyy keskusteluissa Millan kanssa mutta *i*-äänteiden kohdalla suurempi osa on Marjalle lähetetyissä viesteissä. Sarilla taas kaikki puhekieliset muodot on lähetetty tytär Sofialle.

Pikapuhemuodoista, sekä konsonantti- että vokaaliloppuisista, vain Minnalla esiintyy puhekielen mukaisia muotoja ja niitäkin vain kolme. Nämä muodot ovat *sitten*-sanon lyhentyneitä muotoja *sit* sekä yksi *eiku*. Kysymysliitteet ovat poikkeuksetta molemmilla muotoa *-kO*. Emojeita Minna ja Sari käyttävät hyvin samantyyppisesti: tyttärilleen enemmän kuin äideilleen ja tunneikoneita enemmän kuin olioikoneita. Välimerkit näkyvät voimakkaasti molempien viesteissä, mutta erityisesti Minnalla.

Kuten kahdessa aiemmassakin ikäryhmässä myös tyttärien Millan ja Sofian kesken on tietynlaisia yhdistäviä piirteitä. Voisi ehkä jopa sanoa, että heidän tyyliinsä ovat tutkittujen piirteiden valossa kaikista yhtenevimmit ja käyrät seurailevatkin toisiaan (kaavio 12).

Kaavio 12. Millan ja Sofian puhekielisyyden aste

Molemmilla kaikki monikon kolmanteen persoonaan viittaavat muodot ovat yksikön kolmannessa persoonassa. Myös monikon ensimmäiseen persoonaan viitataan yksinomaan passiivilla. Millalla ja Sofialla myös *nut*-partisiipit ovat kaikki puhekielisessä muodossa, josta loppu-*t* on kadonnut. Pronomininit ovat lähes yksinomaan Helsingin puhekielen mukaisia. Muun muassa loppuheittoisia inessiivejä esiintyy vain heillä kahdella. Lisäksi välimerkkien käyttö on heillä samanlaista: pisteitä ja pilkkuja ei ole kuin yksi Sofialla, mutta kysymysmerkkejä on molemmilla runsaasti erityisesti äitiensä kanssa.

Molemmilla on myös nähtävissä vaihtelua puhekumppanin mukaan. Erityisesti Sofialla puhekielisten äänteiden katojen määrä laskee, kun tarkastellaan vain isoäiti Seijan kanssa käytyjä keskusteluja. Myös Millalla voi huomata eron, vaikka se ei näykään piirteissä: hän kirjoittaa paljon huolellisemmin isoäidilleen. Äitiensä kanssa keskustellessa Millalla on paljon näppäilyvirheitä ja niiden korjauksia uudella viestillä, mutta isoäidille näppäilyvirheitä ei ole päätynyt oikeastaan ollenkaan.

Nuorten kielen on aiemminkin tutkittu eroavan muista kielenkäyttäjistä. Nuorten on ajateltu suosivan puhekielisiä ja mahdollisimman laajalevikkisiä piirteitä. (Lappalainen 2001: 74.) Myös tilanteisessa vaihtelussa on huomattu, että erityisesti vanhusten kanssa kieli muuttuu huolitellummaksi (Lappalainen 2008: 86).

4.4.2 Piirteen mitalla – vertailua piirrekohtaisesti

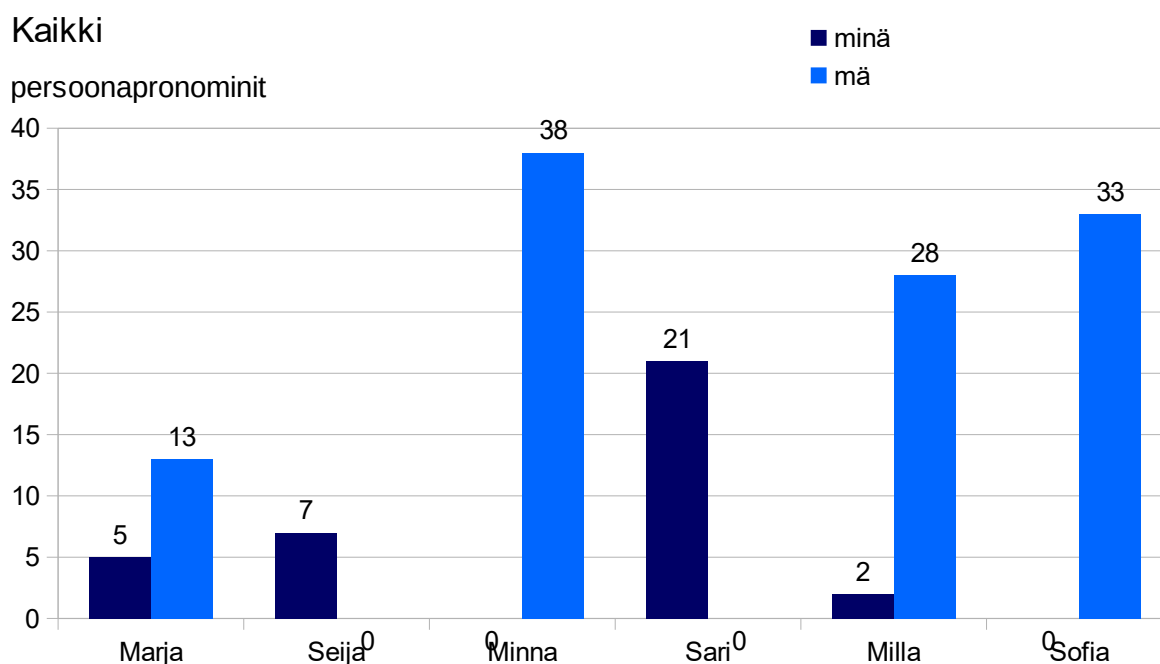
Tässä alaluvussa tutkin ikäryhmien välisiä eroja piirre kerrallaan. Jokaisen piirreotsikon alla on eritelty informanttien keskusteluissa esiintyneitä seikkoja. Vertailulukujen jälkeen kokoon vielä yhteenvetoluvussa kaikkia analyysin tuloksia yhteen.

1. persoonapronominien pikapuhemuodot (*minä – mä* ja *sinä – sä*)

Ikäryhmistä vain tyttäret ovat yhdenmukaisia keskinäisessä pronomien käytössä: he käyttävät lähes ainoastaan Helsingin puhekielen mukaisia muotoja. Sen sijaan äidit ja isoäidit ovat keskenään hyvin erilaisia käyttäessään pronomineja. Marja käyttää sekä puhekielisiä, että kirjakielisiä muotoja sekä murrevariantteja. Minna käyttää vain puhekielisiä muotoa ja ikätoveri Sari äitinsä Seijan kanssa lähes ainoastaan kirjakielisiä variantteja.

Varsinkin 1. persoonan muotojen määrässä on vaihtelua (kaavio 13).

Kaavio 13. Kaikkien persoonapronominien

Minna on käyttänyt sekä äitinsä että tyttärensä kanssa noin kaksikymmentä kertaa *minä*-pronominin variantteja. Seuraavaksi eniten esiintymiä on Millalla ja Sofialla, molemmilla kolmisenkymmentä, joista suurin osa on äitien kanssa viestitellessä esiintyneitä. Vähiten

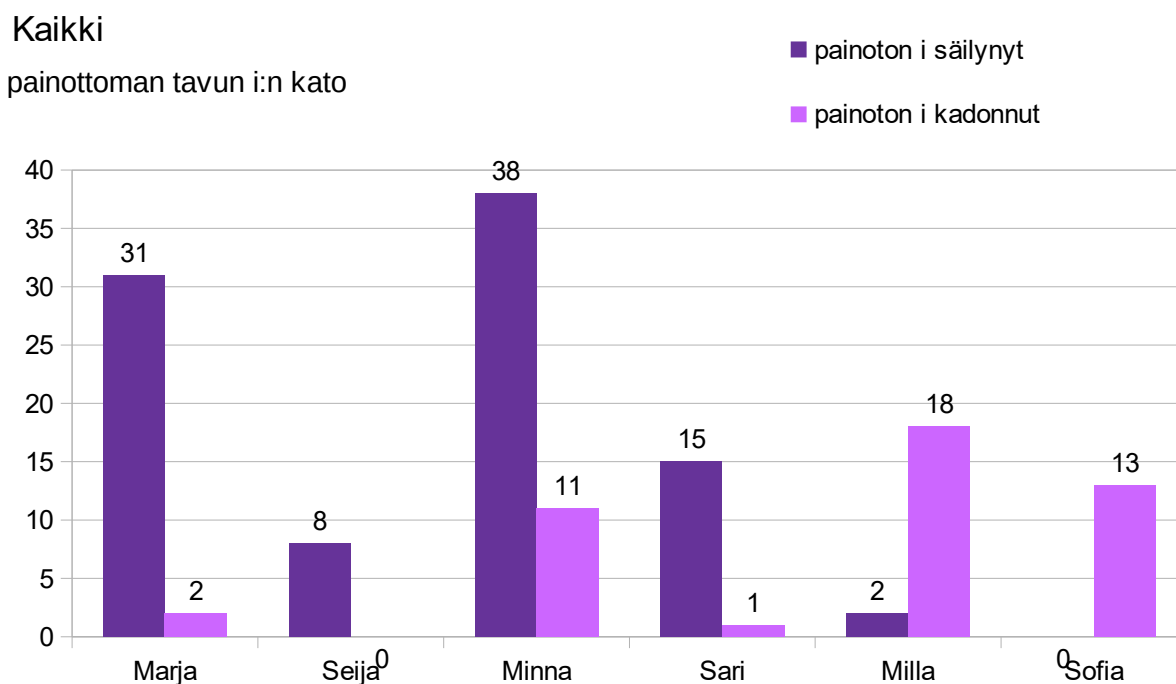
esiintymiä on Seijalla, jonka kaikki muodot ovat kirjakielistä *minä*-varianttia. Myös Sarilla kaikki muodot ovat kirjakielen mukaisia, mutta esiintymiä on enemmän.

On tutkittu, että kirjakielisessä ilmaisussa pronominisubjektin ilmipano on epätyypillistä, ja kielenhuolto ei rohkaise liialliseen pronominisubjektin käyttöön, kun taas puhekielessä subjektin ilmipano on erittäin tyypillistä (mm. Lappalainen 2004: 80–81). Näin ollen Sofia, jolta aineistoa on melko vähän, käyttää suhteessa eniten ilmipantua yksikön ensimmäisen persoonan subjektia, mikä on linjassa muun puhekielisyyssasteen kanssa.

2. painottoman tavun *i*:n kato

Painottoman tavun *i*:n kadossa nuorimmat informantit, tyttäret Milla ja Sofia, vaikuttavat olevan puhekielisen katovariantin käyttäjiä. Sofialla kaikki painottoman tavun *i*:t ovat kadonneet. Sen sijaan äidit ja isoäidit ovat säilyvien kirjakielisten varianttien kannalla. Kuitenkin vain Seija on yksinomaan kirjakielinen (kaavio 14).

Kaavio 14. Kaikkien painottoman tavun *i*:n kadot

Marjalla yksi tapauksissa esiintyy heti referoinnin jälkeen virkkeessä [*veli*] *laittoi tälläsen viestin*, missä sana *tälläsen* on puhekielisessä muodossa. Kyseessä on melko vakiintunut sana. Sarilla painoton *i* on kadonnut sanasta *rauhottuu*, mikä niin ikään on melko

vakiintunut pääkaupunkiseudun puhekielen muoto. Minnalla tapaukset ovat hyvin samanlaisia, vaikka esiintymiä onkin enemmän.

Sofia on ainut jolla katoa tapahtuu konditionaalimuodoissa. Esimerkiksi verbimuodosta *pitäisi* Sofia käyttää muotoa *pitäs*, kun muut ovat suosineet vain loppuheittoista muotoa *pitäis*, jossa painottoman tavun *i* ei katoa. Millalla ja Sofialla katoesiintymiä on kaikissa muotoryhmissä, mihin tietenkin jo viittaa sekin, että kirjakielisiä variantteja on vähän.

3. *i*:n loppuheitto

Kaavio 15, joka kuvaa *i*:n loppuheittotapauksia, muistuttaa paljon edellisen piirteen kaaviota 14. Tässäkin tyttäret Milla ja Sofia käyttävät paljon puhekielisiä variantteja, kun taas vanhemmilla kirjakieliset variantit ovat vallitsevia.

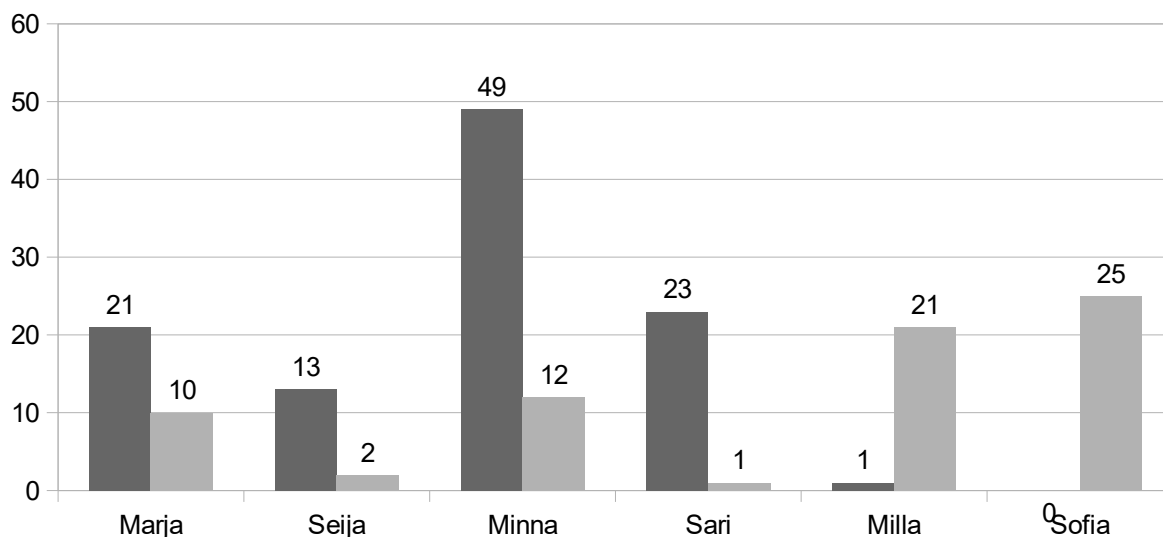
Kaavio 15. Kaikkien *i*:n loppuheitto

Kaikki

i:n loppuheitto

■ loppu-*i* säilynyt

■ loppu-*i* kadonnut

Marja on informanteista ainut, jolla *i*:n loppuheiton kohdalla esiintyy vaihtelevasti molempia piirteitä: noin yksi kolmasosa tapauksista on puhekielisiä variantteja ja kaksi kolmasosaa kirjakielisiä. Muilla valinta on kallistunut voimakkaammin puhekielisen tai kirjakielisen suuntaan.

Yksittäisistä muotoryhmistä korostuu konditionaali. Suuri osa puhekielisistä varianteista, joita aineistossa esiintyy, on yksikön kolmannen persoonan konditionaalimuotoja. Toisena korostuvat tietyt sanat kuten *yksi* ja *kaksi*. Esimerkiksi Seijan kaksi puhekielistä esiintymää ovat sanonnan kaltaisessa ilmauksessa *ykskaks*. Sen sijaan muotoryhmistä omistusliitettä *-si* ei esiinny olleenkaan. Omistusliitteen poisjänti on muutenkin yleistä puhekielessä (Hakulinen 2003), joten tulos ei yllätä.

4. *d*:n kato ja sen vastineet

Aineistossani *d* säilyy lähes aina, jollei kyse ole *hd*-yhtymän *d*-äänteestä. Erityisesti *lähteä*-verbin taivutusmuodoissa *d*:n kato on yleistä ja *lähetään tulemaan* -tyyppiset tapaukset ovat todella yleisiä aineistossa. Myös muun muassa sanat *tietää* ja *mahdollisuus* esiintyvät puhekielisissä muodoissa. Tämä eroaa jonkin verran puhekielestä tehdystä tutkimuksesta, jossa *d*:n katotapaukset on todettu hyvin yleisiksi. Esimerkiksi Lappalaisen aineistossa myös sanat *nähdä*, *tehdä* ja *odottaa* ovat tyypillisiä katoleksemejä (Lappalainen 2004: 79–80). Omassa aineistossani näissä oli kuitenkin hyvin vähän katoa.

Äidit ja isoäidit ovat tyttäriään kirjakielisempiä, ja puhekieliset muodot ovat Millalla ja Sofialla muita tyypillisempiä. Tyttärillä noin kolmasosa muodoista on kirjakielisiä ja loput kaksi kolmasosaa puhekielisiä. Seija ja Sari käyttävät vain kirjakielisiä variantteja. Marjalla ja Minnalla kirjakielisten muotojen osuus on lähes kolme neljäsosaa ja kadot ovatkin voimakkaasti keskittyneet aiemmin mainitsemaani *lähteä*-verbiin.

5. vokaalin loppuheitto

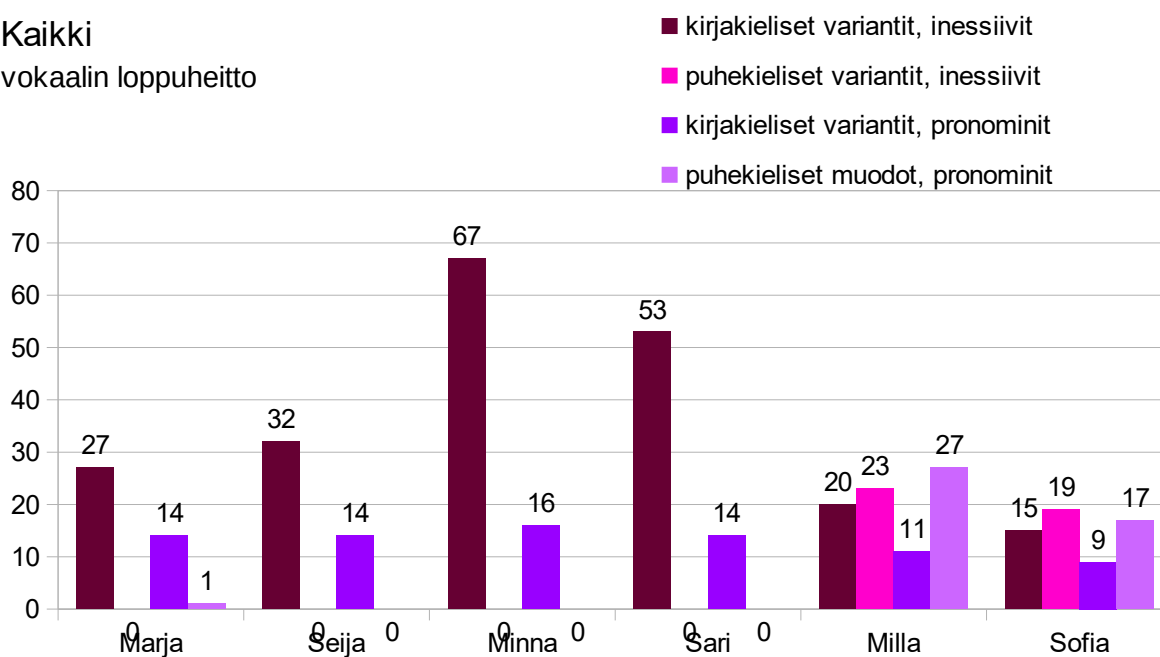
- a. vokaalin loppuheitto inessiivissä
- b. vokaalin loppuheitto pronomineissa

Milla ja Sofia ovat inessiivien ja muidenkin sijamuotojen suhteen hyvin erilaisia kuin muut informantit. He ovat ainoita, joilla esiintyy inessiivissä loppuvokaalin heittymistä (kaavio 16). Huomionarvoista on se, että vaikka inessiivien puhekieliset muodot ovat heillä yleisempiä kuin kirjakieliset, suhteet ovat silti hyvin tasaiset. Vaihtelua tapahtuu paljon, eikä kyse ole piirteestä, jossa toinen variantti olisi välttämättä erityisen hallitseva, vaan molempia esiintyy.

Kaavio 16. Kaikkien vokaalin loppuheitto

Kaikki

vokaalin loppuheitto

Loppuheittoisuutta esiintyy niin substantiiveissa kuin *-mA*-infinitiiveissäkin. Myöskään pronominiin paikallissijoissa ei ole havaittavissa keskittymää tiettyihin muotoryhmiin. Kaaviosta huomaa kuitenkin, että nuorilla pronominiin loppuheittoisuus on hieman tyypillisempää kuin muiden inessiivien loppuheittoisuus. Lappalainen on laskenut inessiivien loppuheittoisuuksien määräksi 44 % kaikista tapauksista (2004: 87). Millan ja Sofian suhteen tulos on linjassa Lappalaisen laskemaan puhekielisyyden asteeseen, mutta äidit ja isoäidit eivät osoita juurikaan puhekielisyyttä – edes pronominiin yhteydessä.

6. partisiipin *t*:n loppuheitto

Partisiipin *t*:n heittyminen noudattelee muiden puhekielen mukaisten muotojen linjaa. Milla ja Sofia ovat ainoita, joilla heittynyt puhekielen mukainen muoto on yksinomainen. Sarilla ja Seijalla taas heittyneitä muotoja ei ole ollenkaan ja Marjalla heittymien määrä jää yksittäistapauksiin (2 kpl). Minnalla tapauksia on viisi, mikä on reilu kymmenesosa kaikista partisiippien esiintymistä hänen viesteissään. Marjan ja Minnan puhekieliset partisiipit esiintyvät Millalle lähetetyissä viesteissä. Vain yksi Minnan lähettämä puhekielinen partisiippi on keskusteluista Marjan kanssa, mutta muut esiintymät ovat tytär Millalle.

Lappalainen (2004: 66–67) on omassa väitöskirjassaan laskenut *nut*-partisiippien puhekielisen variantin dominoivan kaikilla informanteillaan lähes täydellisesti. Milla ja Sofia

seurailevat tässä aiemmin tutkittua puhekielistä tyyliä. Sari ja Seija sen sijaan seurailevat kirjakielen normistoa. Minnalla ja Marjalla puhekielisten varianttien esiintymät ovat vähäisiä, joten heidätkin lienee sopivaa sijoittaa kirjakielisempään tyyliin.

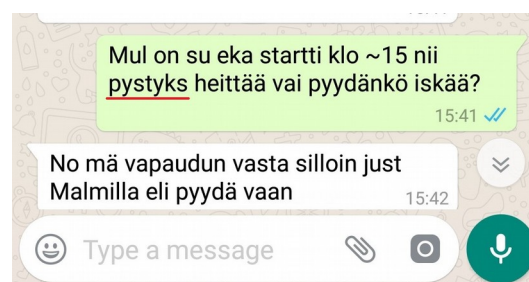
7. kysymysliite -kO – -ks

Tätä piirrettä esiintyy aineistossa suppeasti, mutta erityisesti sen poikkeukselliset esiintymät Millan ja Sofian viesteissä ovat maininnan arvoisia. Kysymysliite -kO:n esiintyminen jakautuu ikäryhmissä niin, että kirjakielistä -kO -varianttia esiintyy kaikilla, mutta ja vain Marjalla, Millalla ja Sofialla esiintyy kolmannen persoonan yhteydessä -ks -muotoa. Marjalla esiintymiä on kaksi 21:stä, Millalla 13 18:sta ja Sofialla kolme viidestä.

Millalla ja Sofialla esiintyy -ks -päätettä myös erityisesti yksikön toisessa persoonassa, mikä on selkeä ero muihin informantteihin verrattuna ja yhdistävä tekijä nuorimmassa ikäryhmässä (kuvat 21a ja b).

Kuva 21a. Minna ja Milla

Kuva 21b. Sari ja Sofia

Kuitenkin myös muissa persoonissa on satunnaisesti vaihtelua kuten esimerkiksi ensimmäisen persoonan muoto *saanks*. Vaikuttaa siltä, että yllä olevia muotoja nuoret käyttävät lähinnä äitiensä kanssa ja eivät juurikaan isoäitiensä kanssa. Varsinkin Sofialla tämä on nähtävissä, koska yhtäkään -ks -päätettä ei ole hänen ja Seijan välisissä viesteissä.

8. kongruenssi

a. monikon kolmannen persoonan kongruenssi vs. inkongruenssi

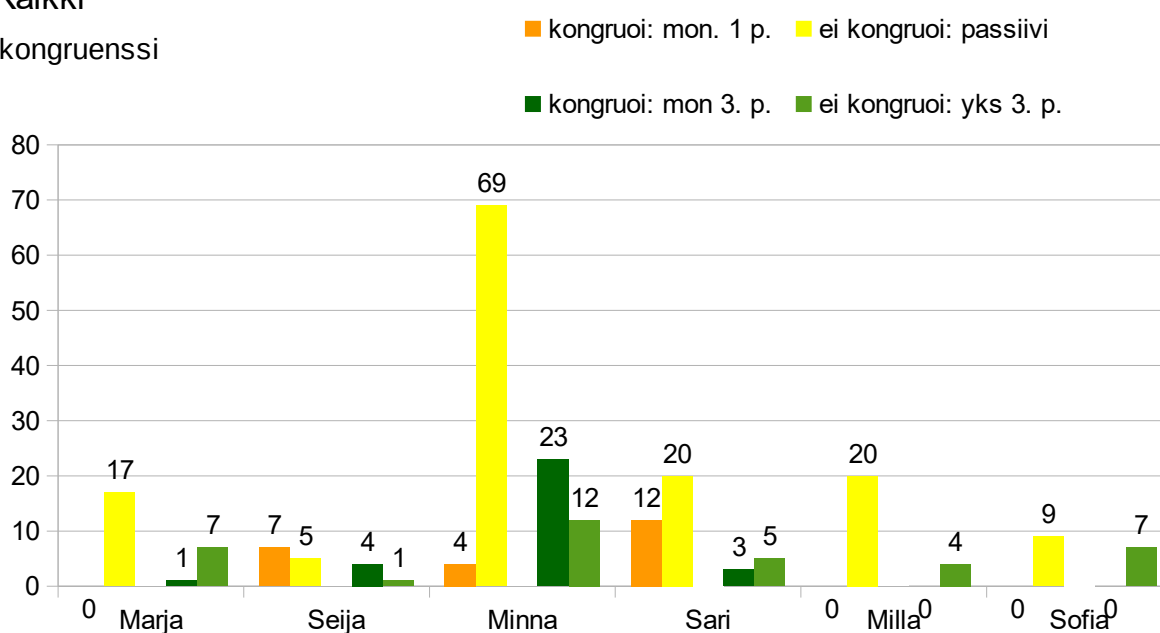
b. monikon ensimmäinen persoona vs. passiivi

Kongruenssi osoittautui muista piirteistä poiketen sellaiseksi, jossa vaihtelua on melko paljon ja lähes kaikilla informanteilla. Tässä piirteissä variaatiota on myös muuten kirjakielisillä informanteilla, ja vaihtelu on kaikilla melko tasaista (kaavio 17). Valitettavasti esiintymiä on vähän eikä luotettavia päätelmiä ole mahdollista muodostaa kovinkaan paljon.

Kaavio 17. Kaikkien kongruenssi

Kaikki

kongruenssi

Kuitenkin kaaviosta on nähtävissä, että suhteessa eniten monikon ensimmäiseen persoonaan viitatessa verbi kongruoi Seijalla, jolla kongruenssi on yleisempää kuin passiivin käyttö. Puhekielessä todella yleinen (mm. Mielikäinen 1982) passiivin käyttö monikon ensimmäisen persoonan viittauksissa on muuten aineistossani hallitseva variantti. Marja, Milla ja Sofia käyttävät ainoastaan puhekielistä varianttia.

Monikon kolmannen persoonan viittauksia on aineistossa vähän, mutta Minnaa ja Seijaa lukuun ottamatta kaikilla puhekielen variantti (tyyppiä *he lähtee*) on yleisempi. Kuitenkin isoäideillä ja äideillä kaikilla esiintyy myös kirjakielen normien mukaan kongruoivaa muotoa. Tyttäret sen sijaan käyttävät vain puhekielen mukaista muotoa.

Monikon kolmannen persoonan kirjakielisiä muotoja vaikuttaa esiintyvät referoinnin yhteydessä. Ainakin Minna käyttää kongruoivia muotoja kertoessaan, mitä on tapahtunut vaikkapa muille (aiemmin luvussa 4.2.2 kuvat 7a ja b). Muillakin samanlaisen referoinnin yhteydessä kongruoivia muotoja esiintyy. Seijalla esimerkiksi *Lehdet tuleva[t] molemmille jälkikannossa* sisältää kongruoivan muodon, kun hän kertoo, mitä Helsingin Sanomien asiakaspalvelusta on kerrottu.

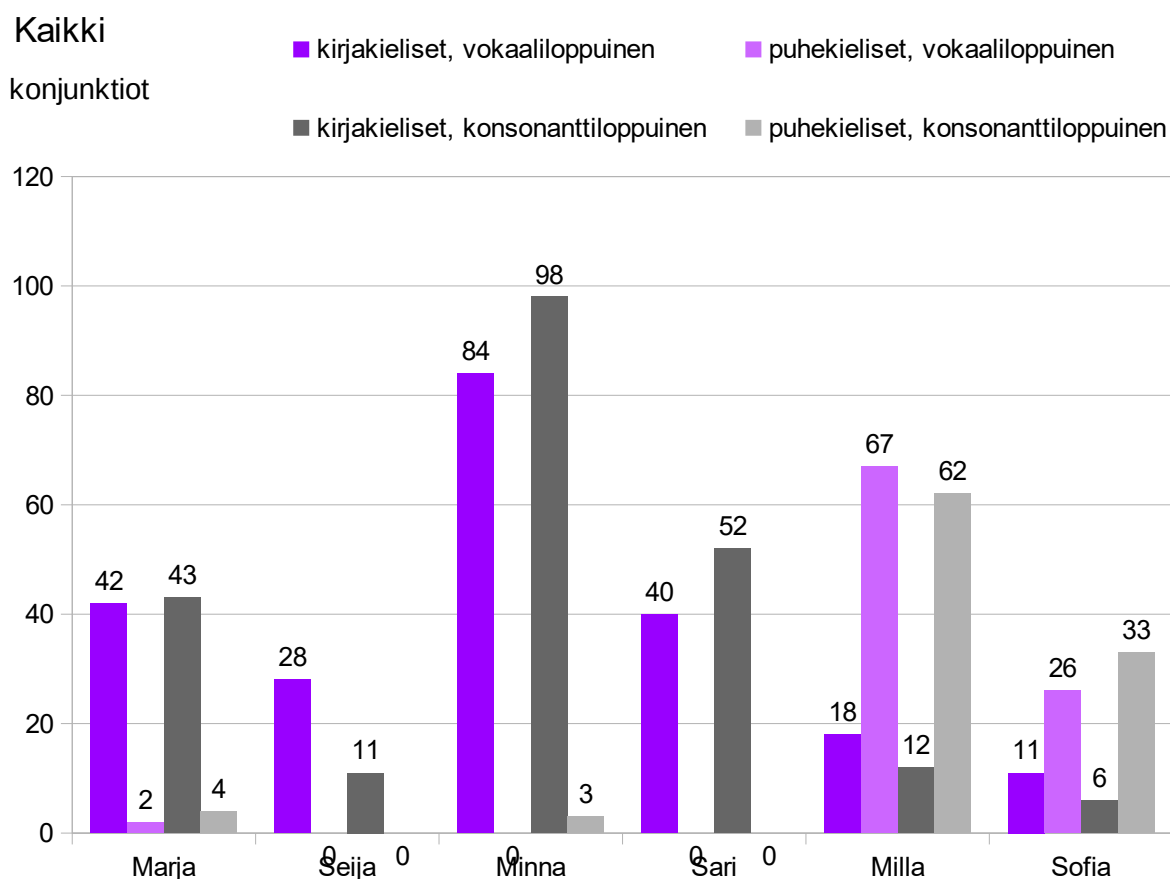
9. muut pikapuhemuodot

a. vokaaliloppuiset (*mutta – mut, että – et, vaikka – vaik, vielä – viel, kyllä – kyl*)

b. konsonanttiloppuiset (*sitten – sit, kun – ku, niin – nii, vaan – vaa*)

Lähinnä konjunktioista koostuva pikapuhemuotojen ryhmä osoitti samankaltaisia tuloksia kuin muutkin piirteet. Puhekielisimmät variantit ovat yleisimpiä Millalla ja Sofialla ja muut informantit käyttävät pääasiassa kirjakielisiä variantteja. Kaavio 18 kuvaa pikapuhemuotojen määrää ja esiintymistä aineistossa.

Kaavio 18. Kaikkien konjunktiot

Kaikki Minnan puhekieliset variantit ovat *sitten*-sanon puhekielisiä muotoja *sit* kuten myös yli puolet Marjan puhekielisistä varianteista.

Millalla ja Sofialla puhekielisiä muotoja on kaikista sanoista, joita ryhmiin kuuluu. Sofialla erityisesti *kyllä*-sana esiintyy kirjakielisessä muodossaan. Kun *kyllä*-sanaa on käytetty korostavassa merkityksessä erityisesti viestin alkuosassa, se on kirjakielisessä muodossaan. Esimerkiksi Milla on käyttänyt rakennetta *no en kyllä ole* useamman kerran, jolloin *kyllä* on aina kirjakielisessä muodossa. Sofialla kirjakielisiä *kyllä*-sanoja on jopa viisi kappaletta ja ne esiintyvät hyvin vastaavasti kuin Millalla, mutta myös pidemmissä rakenteissa. Muuten kirjakielisistä muodoista voi mainita Millan kohdalla *vielä*-sanon, joka esiintyy jopa neljästi kirjakielisessä asussaan.

10. Emojit: tunne- ja olioikonit

Kaikki informantit käyttivät viesteissään emojeita. Pääasiassa emojit ilmaisevat tunteita kuten iloa, surua, innostusta tai pettymystä. Näiden tunteiden välittämiseen viesteissä käytetään ilmeitä kuvaavia emojeita tai käsimerkkejä (mm. peukalo ja OK-merkki) tai sydämiä. Emojeita käytetään aineistossa myös muutaman kerran korvaamaan sanoja tai lisäämään viestiin niin sanotusti väriä. Viestiin on siis valittu jokin aiheeseen liittyvä kuva, vaikka se ei korvaakaan sanoja tekstissä.

Kuvissa (22), (23) ja (24) on esimerkkejä näistä pääasiallisista emojien käyttötavoista.

Kuva 22.

Kuva 23.

Kuvassa (22) Minna osoittaa yllättyneisyyttä Marjan taidoista emojilla, johon Marja vastaa humoristisella silmäniskuhymiöllä ennen kuin paljastaa, ettei osannutkaan tilata lippuja itse. Emojit ovat siis tunneikoneja, joilla välitetään vallitsevia tunteita. Seuraavassa esimerkissä

kanan kuvaa on käytetty korvaamaan teksti. Minna olisi voinut kirjoittaa tyttärelleen, että ruuaksi on kanaa, mutta sen sijaan hän on hyödyntänyt kanan kuvaa (kuva 23).

Kuva 24.

Viimeinen esimerkki kuvaa olioikonien käyttöä tekstin elävöittäjänä. Seija on valinnut viestiin kesään liittyviä eläimiä lisäämään väriä toivotukseensa (kuva 24).

Emojeilla on useita tehtäviä, joita kaikkia en ole tässä tutkimuksessa eritellyt, sillä aiheesta riittäisi kokonaiseen tutkimukseen. Kuitenkin emojoiden käytön voi päätellä kuuluvan WhatsAppille ominaisiin piirteisiin. Jokainen informantti hyödyntää tunne- ja olioikoneita muusta puhe- tai kirjakielen asteesta riippumatta.

10. välimerkit (piste, pilkku, kysymysmerkki, huutoimerkki, muu)

Välimerkeissä on nähtävissä melko selkeästi ikäryhmien eroja. Minnalla ja Sarilla välimerkkien käyttö on johdonmukaisinta ja suurimmassa osassa viestejä toteutuu kirjakielen normien mukainen välimerkkien käyttö. Äideillä on myös muu-kategoriaan sijoittuvia välimerkkejä kuten kaksoispisteitä, ajatusviivoja ja kolmea pistettä. Näitä ei esiinny muilla juuri ollenkaan. Isoäidit ovat seuraavaksi eniten välimerkkejä käyttävä ryhmä, mutta heillä on nähtävissä, ettei käyttö ole yhtä tiheää. Tyttärillä välimerkeistä käytössä on oikeastaan vain kysymysmerkki ja tehokeinona huutoimerkki. Pistettä tai normin mukaista pilkutusta heidän viesteissään ei ole.

4.5 Sukulaisuus ja ikä tyylin määrittäjinä

Aiemmin olen esitellyt informanttien yksilöllistä variaatiota ja tyyliä sekä vertailut informantteja keskenään paitsi ikäryhmänsä edustajina myös piirteiden pohjalta. Tässä luvussa kerron lyhyesti ja tiivistäen analyysin tuloksista, minkä jälkeen loppuluvussa 5 pohdin laajemmin tulosten merkitystä ja jatkotutkimusta.

Isoäiti Marjan tyyliin silmiinpistäväntä on kaakkoissuomalaisen pronomiinien *mie* ja *sie* käyttö. Kaakkoissuomalainen murre tuntuu aktivoituvan, kun Marja puolustelee itseään. Esimerkiksi Minnan epäillessä, löytääkö Marja Helsingissä perille, Marja vastaa: *Kyl myö*

pärjätään, ei tartte ketään opastamaan. Toisaalta keskustellessaan Millan kanssa *sie*-pronomini on ehkäpä jonkinlainen läheisyyden osoittamisen keino. Murteella on siis selvästi omat käyttötarkoituksensa.

Minna käyttää lähes yksinomaan puhekielen mukaisia pronomineja, mikä onkin hänen silmiinpistävin tyyliseikkansa. Lisäksi tietyissä piirteissä kuten *d*:n kadossa ja *i*-äänteissä on vaihtelua puhekielisten ja kirjakielisten varianttien osalta. Välimerkit sen sijaan ovat muista poiketen lähes aina paikallaan. Kuten Marjallakin, keskusteluissa tytär Millan kanssa on enemmän puhekielisyyttä, vaikka ero ei olekaan kovin suuri verrattuna Marjan kanssa käytyihin keskusteluihin.

Milla on tyyliltään puhekielinen. Kaikissa tutkituissa piirteissä puhekielinen variantti on kirjakielistä yleisempi. Yksikön toisen persoonan pronomini on harvinainen aineistossani, mutta erityisen harvinainen se on Millalla. Varsinkin isoäidin kanssa pronominia ei juurikaan esiinny ja lisäksi muikin puhuttelu on vähäistä isoäidin kanssa. Millan kielessä ei voi piirretasolla nähdä eroja keskustelukumppanin mukaan, mutta viestien huolellisuus kasvaa isoäidille puhuttaessa – esimerkiksi lyöntivirheitä on Marjalle vähän, vaikka äidille niitä on hyvin paljon.

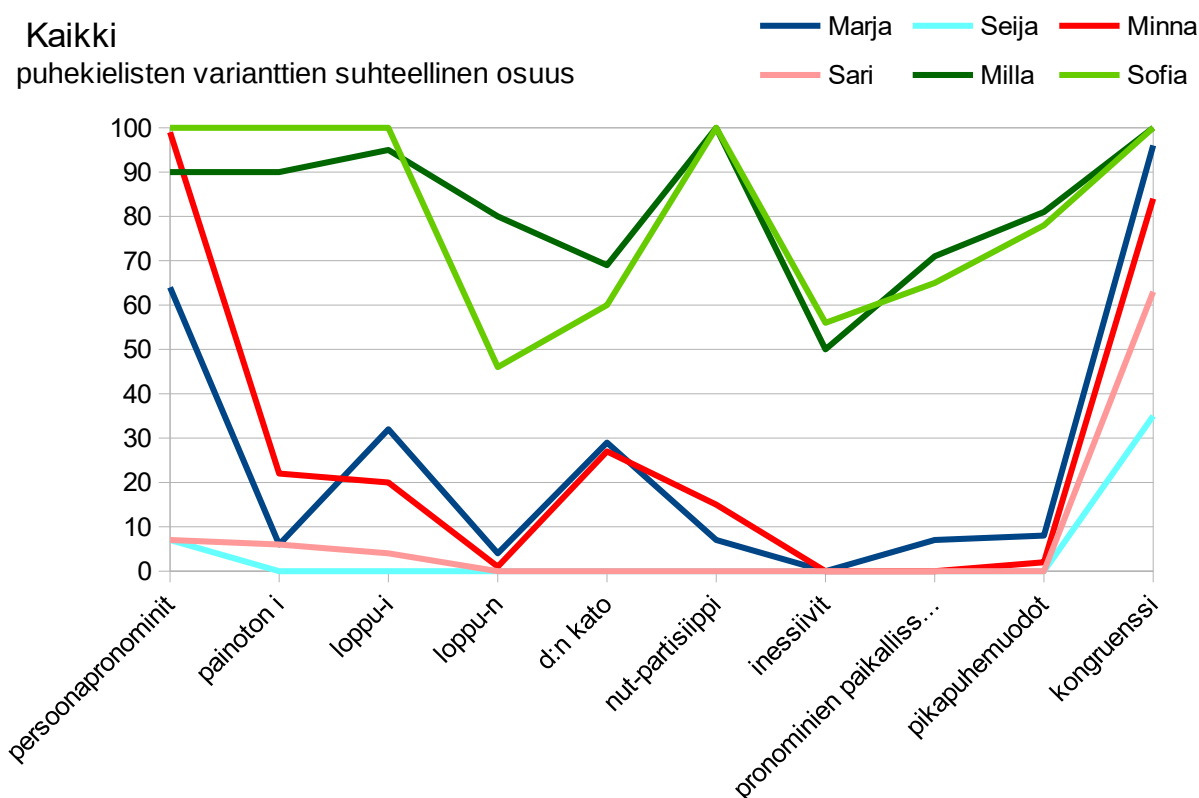
Seija on informanteista ehdottomasti kirjakielisin. Jopa kongruenssissa puhekieliset muodot ovat harvinaisempia kuin kirjakieliset. Erityistä on Seijan omalaatuinen tyyli vaihdella virkerajan merkitsemistä. Käytössä on tyypillinen tapa, jossa virkkeet sijoitetaan eri viesteihin, mutta sen lisäksi myös pisteet ja rivinvaihto osoittavat virkerajaa. Erilaiset toivotukset ovat Seijalle tyypillisiä.

Sari on äitinsä kanssa piirretasolla lähes yhtä kirjakielinen. Kuitenkin joitakin puhekielisiä variantteja esiintyy, mutta lähes aina tytär Sofian kanssa. Sarilla on siis nähtävissä ero puhekumppanin mukaan. Huomionarvoinen seikka on kirjakielisestä tyylistä poikkeava yhdyssanojen horjuminen. *Luistelu kenttä* -tyyppiset tapaukset ovat melko yleisiä ja rikkovat muuten huolitellun oloista tyyliä.

Sofian on muihin informantteihin verrattuna hyvin lyhytsanainen. Viestien pituus vaihtelee, mutta keskimäärin Sofialla sanamäärät jäävät alhaisiksi. Tyyliltään hän on hyvin puhekielinen, mutta vaihtelua esiintyy riippuen puhekumppanista. Sofia on ainut, jolla puhekielisten ja kirjakielisten muotojen määrissä on selvää eroa, mikä näkyy niin, että isoäidin kanssa kirjakieliset muodot ovat paljon yleisempiä kuin äidin kanssa.

Kaaviossa 19 on kootusti kaikkien informanttien puhekielisyyden aste. Kaaviosta voi nähdä informantteja koskien kolme asiaa: 1. nuorten kielet muistuttavat toisiaan 2. Marjan ja Minnan kielet muistuttavat toisiaan ja 3. Seijan ja Sarin kielet muistuttavat toisiaan.

Kaavio 19. Kaikkien puhekielisyysaste

Piirteistä kaikilla informanteilla puhekielisimpiä ovat persoonapronomit ja kongruenssi. Nämä piirteet tuntuvat olevan kaikista vakiintuneimpia puhekieliseen muotoonsa. Jopa Sari ja Seija, jotka muuten osoittavat hyvin kirjakielistä tyyliä, käyttävät näiden kahden piirteen kohdalla myös puhekielisiä muotoja. Erityisesti kongruenssin kohdalla kyse on todella vakiintuneista muodoista, jotka eivät vielä itsessään välttämättä tee tyylistä puhekielistä WhatsAppin kaltaisessa vapaassa keskusteluympäristössä.

Sen sijaan persoonapronominien roolin voisi ajatella olevan suurempi. Kirjakieliset *minä*- ja *sinä*-variantit ovat luovat kirjakielistä vaikutelmaa, sillä niitä harvemmin käytetään puheessa muissa kuin korostavissa tehtävissä (Paunonen 1995: 156). Voisi siis ajatella, että nuorille sekä Marjalle ja Minnalle pronominit ovat yksi tärkeimmistä keinoista, joilla puhekielisyys näkyy viestitellessä.

Vähiten puhekielisyyttä esiintyy erityisesti loppu-*n* -äänteen kadossa ja inessiivien loppuheitossa. Myös muuten puhekielistä tyyliä edustavilla Millalla ja Sofialla käyrät laskevat muuta puhekielisyysastea alemmas näillä kohdilla. Vaikka Millan ja Sofian tyyli ovat kovin puhekielisiä, *n*-äänteen ja inessiivien rooli tyylin luomisessa vaikuttaa käyrien perusteella vaihtelevalta ja epäyhtenäiseltä.

Erityisesti Marjan ja Minnan tyyliä on nähtävissä loppu-*i*:n ja *d*:n kadon merkitys erotuksena kirjakielistä tyyliä suosiviin Seijaan ja Sariin. Vaikka Marjan ja Minnan *d*:n katojen määrä ei ole yhtä suuri kuin nuorison tyyliä edustavilla Millalla ja Sofialla, on kuitenkin huomattava, että Millan ja Sofian käyrät laskevat *d*:n kohdalla. Vain inessiiveissä on *d*:tä vähemmän puhekielisyyttä nuorten viesteissä. Milla ja Sofia tuntuvat suosivat painottomien *i*-äänteiden ja *nut*-partisiippien puhekielisiä muotoja luodessaan vaikutelmaa puhekielestä. Marjan ja Minnan puhekielisyyys taas syntyy erityisesti *d*:n kadosta ja loppu-*i*:n puhekielisistä muodoista.

Nuorten kielen on usein esitetty eroavan muiden kielenkäyttäjien kielestä. Vaikka tässä tutkimuksessa ei ole mahdollista vetää päätelmiä nuorista ryhmänä, on kuitenkin selvää, että Millan ja Sofian kielet muistuttavat enemmän toisiaan kuin äitiensä tai isoäitiensä kieltä. Nuorten keskinäinen samankaltaisuus on piirrephajaista, kun taas isoäitien ja äitien keskinäinen samankaltaisuus perustuu viestityyppeihin. Isoäidit lähettävät toivotuksia ja viestejä, joissa on allekirjoitus tai tervehdys. Äidit taas lähettävät erilaisia asioiden hoitamiseen liittyviä viestejä.

Kahdessa vanhimmassa informanttiryhmässä kaavion 19 esittämät käyrät näyttävät selvästi, että piirteellinen samankaltaisuus liittyy sukulaisuussuhteeseen. Marjan ja Minnan käyrät seurailevat toisiaan sekä Seijan ja Sarin toisiaan. Näin ollen voisi ajatella, että äideillä ja isoäideillä puhekielisyyden asteeseen vaikuttaa jokin muu tekijä kuin ikä – esimerkiksi suvun keskustelukulttuuri tai puhekumppani.

5. Lopuksi

Olen tässä työssä esitellyt kahden isoäidin, äidin ja tyttären tyylejä WhatsApp-pikaviestisovelluksessa sosiolingvistisen variaationanalyysin keinoin. Vaikka kyseessä on tapaustutkimus, josta ei voi tehdä laajempia päätelmiä, tuloksissa on nähtävissä kiintoisia suuntaviivoja. Edellisessä yhteenvetoluvussa (4.5) esiteltyjen seikkojen pohjalta pohdin tässä luvussa tekijöitä tulosten taustalla. Lisäksi kartoitan jatkotutkimusmahdollisuuksia.

Informanttien tyyli puhe- tai kirjakielen osalta asettuvat janalle niin, että nuorimmat informanteista Milla ja Sofia ovat kaikista puhekielisimpiä. Heidän puhekielisyytensä myös perustuu tutkittujen piirteiden valossa samoihin keinoihin. Isoäiti Marja ja äiti Minna sijoittuvat selvästi kirjakielisempään päähän, mutta he ovat hyödyntäneet kuitenkin joitakin puhekielen piirteitä tyyliensä koostamisessa, joten lopputulos ei ole aivan kirjakielinen. Kaikista kirjakielisimpiä ovat isoäiti Seija ja äiti Sari. Heilläkin on kuitenkin satunnaisia puhekielisyyksiä, ja esimerkiksi kongruenssien kohdalla laajasti puheessa käytetyt muodot näkyvät myös viesteissä.

Yhtäläisyydet tyttärten välillä ovat kiistatta nähtävissä. Olisikin aiheellista selvittää, onko kyseessä laajemmin ”nuorten tyyli”. Verkkokieli muuttuu nopeasti ja on selvää, että sen muutoksessa nuorilla on suuri osuus. Muuten vaikuttaa siltä, että sukulaisuussuhde näkyy ikää enemmän yhtäläisyyksissä. Marjan ja Minnan tyyli vaikuttavat samanlaisilta ja samoin Seijan ja Sarin. Yhtäläisyyksiä on kuitenkin myös ikätasolla: ne eivät vain näy piirteiden tutkimuksessa. Viestityypit, kuten toivotukset, sekä tietynlaiset keinot, kuten tervehdykset ja allekirjoitukset, yhdistävät erityisesti isoäitejä.

Yksi tutkimuskysymyksistäni oli, vaihteleeko kieli keskustelukumppanin mukaan. Varsinkin Sofialla ja Sarilla oli nähtävissä eroja piirteissä riippuen siitä, ovatko viestit isoäidille. Isoäitien kanssa kirjakieliset variantit ovat hieman tyyppillisempiä ja esimerkiksi kirjoitusvirheitä (typoja) on vähemmän. Lyöntivirheissä ero on nähtävissä myös Millan kohdalla. Vastaavasti äidit käyttävät todennäköisemmin puhekielisiä varianteja tyttäriensä kuin omien äitiensä kanssa. Nuorten kielten vaihtelua vanhempien puhujien kanssa on tutkittu ja samansuuntaisia huomiota kuin tässäkin tutkimuksessa on esitetty. Tyylin muutosta on kuvailtu niin, että kielestä tulee huolellisempaa. Myös kirjosanoja on vähemmän (mm. Lappalainen 2008: 86), minkä esimerkiksi Milla mainitsee taustahaastattelussa erottajaksi sukulaisille ja ystäville kirjoittamisen välillä.

Verkkoviestinnässä käytetyn tyylin taustalla on varmasti myös ikään liittyviä taustatekijöitä. Nuorimmat informantit ovat kasvaneet maailmassa, jossa internet ja puhelimet

ovat olleet arkipäivää. Heille tekstiviestit ovat jo vanhentunut viestintämuoto. Nuoret viettävät paljon aikaa erilaisissa verkkoyhteisöissä ja trendit ulkomailta saavuttavat heidät nopeasti. Nuoret viittaavat usein verkkokeskusteluihin puheena (Mann & Stewart 2000: 182), eivät kirjoituksena, mikä varmasti osaltaan rohkaisee tietynlaiseen puheenkaltaiseen tyyliin. Normitettu teksti ei ole heille luonnollisestikaan tuntematonta: vain hyvin erilaisissa yhteyksissä kuten koulussa käytettyä.

Äidit sen sijaan ovat saaneet kosketuksen internetiin ja puhelimiin ollessaan työelämässä. Heille mahdollisesti tärkein verkkoviestinnän muoto on ollut sähköposti suhteellisen virallisissa yhteyksissä. Heidän kielenkäyttönsä verkkoviestinnässä rakentuu siis ehkäpä sähköpostien ja muun työajan viestinnän päälle. Tietenkin työyhteisöjen kulttuureissa on eroja eikä oletusta voi yleistää kaikkiin ikäluokan naisiin.

Isoäitien tekstihistoria taas on aivan erilainen. Heidän kouluopetuksensa on ollut melko normikeskeistä ja itse tuotetut kommunikatiiviset tekstit ehkäpä pääosin kirjeitä. Tietokoneiden ja puhelimien nousu on ollut nopeaa, ja eläkkeellä olevan mahdollisuudet oppia teknisiä taitoja ovat hyvin erilaisia kuin nuorten tai työikäisten.

Iän lisäksi erot siinä, kauanko sovellusta on käytetty ja keiden kanssa, ovat varmasti vaikuttaneet tuloksiin. Seija ja Sari ovat käyttäneet WhatsAppia kaikista lyhimmän ajan ja he käyttävät sovellusta vain joidenkin lähimpien ihmisten kanssa. Marja ja Minna sen sijaan ovat molemmat käyttäneet sovellusta pidempään ja useampien ihmisten kanssa. Milla ja Sofia ovat aloittaneet WhatsAppin käytön jo silloin, kun sovellus on ilmestynyt, ja heillä keskustelukumppaneita on kaikenlaisista yhteyksistä myös esimerkiksi töistä.

Tämä tapaustutkimus osoittaa, että informantit käyttävät erilaisia keinoja tyyliinsä luomiseen. Piirteillä, joilla puhekielisyyden astetta on tutkittu, on erilaisia käyttöjä eri informanteilla. Lisäksi omaa tyyliä pikaviesteissä voi ilmaista viestien pituudella ja huolellisuudella sekä visuaalisilla keinoilla kuten emojiilla tai välimerkeillä.

Verkon kielimaailma tulee varmasti kasvattamaan suosiotaan ja sillä on mahdollisuudet parantaa suomen kielen asemaa käyttöalan laajentuessa. Osaltaan muuttuvat kielenkäyttötavat lisäävät tietoisuutta erilaisista rekistereistä. On mahdollisuus, että erilaiset kielenkäytön tavat eriytyvät yhä tarkemmin tiettyihin tilanteisiin tai teksteihin sitoutuneiksi, jolloin on tärkeää tietää, millä tavalla muutos tapahtuu.

Lähteet

- BELL, ALLAN 2001: Back in style: reworking audience design. Teoksessa Penelope Eckert & John R. Rickford (toim.), *Style and sociolinguistic variation* s. 139–169. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cambridge Dictionary: Emoji <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/emoji> (10.10.2018)
- COLLOT, MILENA – BELMORE, NANCY 1996: Electronic language. A new variety of English. Teoksessa Susan C. Herring (toim.), *Computer-Mediated Communication : Linguistic, social, and cross-cultural perspectives* s. 13–28. Amsterdam: John Benjamins.
- CRYSTAL, DAVID 2011: *Internet Linguistics: A Student Guide*. Lontoo: Routledge.
- ECKERT, PENELOPE 2008: Variation and the idexical field. *Journal of Sociolinguistics* 12/4 s. 453–476. <https://web.stanford.edu/~eckert/PDF/IndexicalField.pdf>.
- ECKERT, PENELOPE 2012: Three Waves of Variation Study: The Emergence of Meaning in the Study of Sociolinguistic Variation. *Annual Review of Anthropology* 41 s. 87–100.
- ECKERT PENELOPE – RICKFORD, JOHN R. (toim.) 2001: *Style and Sociolinguistic Variation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- FORSBERG, HANNELE 1994: Havaintoja kysymystyypistä otat sie ~ sä. *Virittäjä* 1/1998, s. 60–68. <https://journal.fi/virittaja/article/view/38669>.
- GILES, HOWARD – COUPLAND, NIKOLAS 1991: *Language contexts and consequences*. Lontoo: Open University Press.
- HAKULINEN, AULI 2003: Vielä nykysuomesta ja sen huollosta. Ovatko puhuttu ja kirjoitettu kieli erkaantuneet toisistaan? *Kielikello* 1/2003. <https://www.kielikello.fi/-/viela-nykysuomesta-ja-sen-huollosta-ovatko-puhuttu-ja-kirjoitettu-kieli-erkaantuneet-toisistaan-> (11.2.2019).
- HEIMALA-LINDQVIST, RIIKKA 2010: *Internetkielen variaatio ja sen funktiot Rautaneito-keskustelupalstalla*. Pro gradu –tutkielma, Jyväskylän yliopisto, suomen kieli.
- HELASVUO, MRJALIISA – JOHANSON, MARJUT – TANSKANEN, SANNA- KAISA 2014: *Kieli verkossa: Näkökulmia digitaaliseen vuorovaikutukseen*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Helsingin Sanomat 2.8.2017: *Onko välimerkkien käyttäminen Whatsapp-viesteissä töykeää? Kokeile, käsitätkö merkit ja emojiit samoin kuin muut*. Uutinen. <https://www.hs.fi/elama/art-2000005311367.html?share=36f62a7fe50d1a0fff1a8a9d4d6dc005>.

- Helsingin Sanomat 16.1.2018: *Vanhemmilla velvollisuus suojella lasta myös netissä, joskus jopa lukea viestit – näillä vinkeillä se onnistuu lasta loukkaamatta.* Uutinen.
- HOROWITZ, ROSALIND – SAMUELS JAY S. 1987: *Comprehending Oral and Written Language: Critical Contrast for Literacy and Schooling.* Teoksessa Rosalind Horowitz & Jay S. Samuels (toim.), *Comprehending Oral and Written Language* s. 1–42. San Diego: Academic Press INC.
- HURTTA, HEIKKI 1999: *Variaation tutkimuksen myytit ja stereotyytit.* Teoksessa Urho Määttä, Pekka Pälli & Matti K. Suojanen (toim.) *Kirjoituksia sosiolingvistiikasta.* s. 53 – 102. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- IKOLA, OSMO 2000: *Pieni nykysuomen opas.* Turku: Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen julkaisuja.
- ITKONEN, ERKKI 1966: *Kieli ja sen tutkimus.* Porvoo: WSOY.
- Jyväskylän yliopisto, Koppa: Etnografia <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/etnografinen-tutkimus> (23.2.2019).
- Kielikello 3/1998: Välimerkit. <https://www.kielikello.fi/-/valimerkit#wrapper> (26.1.2019).
- Kielitoimiston ohjepankki: passiivi-ilmaukset. <http://www.kielitoimistonohjepankki.fi/ohje/345> (26.1.2019).
- Kouvolan sanomat 3.4.2016: *Kymenlaaksossa puhutaan erikoista sekamurretta — tutkijan mukaan vain täällä hevonen on hevoim.* Uutinen. <https://kouvolansanomat.fi/uutiset/lahella/2273121a-fd53-4811-82bc-0f24905c9770>.
- LABOV, WILLIAM 1966: *The Social Stratification of English in New York City.* Washington D.C.: Center of Applied Linguistics.
- LABOV, WILLIAM 1978: *Sociolinguistic Patterns.* Oxford: Basil Blackwell.
- LAPPALAINEN, HANNA 2001: *Sosiolingvistinen katsaus suomalaisnuorten nykypuhekieleen ja sen tutkimukseen.* Virittäjä 1/2001 s. 74–101. <https://journal.fi/virittaja/article/view/40068>.
- LAPPALAINEN, HANNA 2004: *Variaatio ja sen funktiot: Erään sosiaalisen verkoston jäsenten kielellisen variaation ja vuorovaikutuksen tarkastelua.* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LAPPALAINEN, HANNA 2008: *Kielellinen vaihtelu vuorovaikutuksen resurssina.* Teoksessa Sara Routarinne & Tuula Uusi-Hallila (toim.), *Nuoret kielikuvassa – kouluikäisten kieli 2000-luvulla.* s. 85–102. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LAPPALAINEN, HANNA 2009: *Koodinvaihto ja sen funktiot suomenkielisessä keskustelussa.* Teoksessa Jyrki Kalliokoski, Lari Kotilainen & Päivi Pahta (toim.) *Kielet kohtaavat.* s. 123–190. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- LILLS, THERESA 2013: *The Sociolinguistics of Writing*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- MANN, CHRIS – STEWART, FIONA 2000: *Internet communication and qualitative research : a handbook for researching online*. Lontoo: Sage.
- MIELIKÄINEN, AILA 1982: Paikallismurteista nykypuhekieleen. Kielikello 1/1982 <https://www.kielikello.fi/-/paikallismurteista-nykypuhekieleen> (13.2.2019).
- MIELIKÄINEN, AILA 1984: Monikon 3. persoonan kongruenssista puhekielessä. Virittäjä 88(2) s. 162–175. <https://journal.fi/virittaja/article/view/37845/8880> .
- MIELIKÄINEN, AILA 1991: *Murteiden murros – levikkikarttoja nykypuhekielen piirteistä*. Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitoksen julkaisuja 36, Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- MIELIKÄINEN, AILA 2009: Verbien pikapuhemuotojen morfosyntaksia. Virittäjä 1/2009 s. 17–37. <https://journal.fi/virittaja/article/view/4163/3880?acceptCookies=1> .
- MOISANDER, TIINA 2014: *TEHÄÄKS VERBEILLÄ PUHEEN TUNTUA? Aikuisille suunnattujen S2-oppikirjojen dialogien verbit puhekielen mallin rakentajina*. Pro gradu –tutkielma, Helsingin yliopisto, Suomen kieli.
- NUOLIJÄRVI, PIRKKO – SORJONEN, MARJA-LEENA 2005: *Miten kuvata muutosta? : Puhutun kielen tutkimuksen lähtökohtia murteenseuruuhankeeseen pohjalta*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 133, Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- PAUNONEN, HEIKKI 1995: *Suomen kieli Helsingissä – huomioita Helsingin puhekielen historiallisesta taustasta ja nykyvariaatiosta*. Helsingin yliopisto, Suomen kielen laitos.
- PAUNONEN, HEIKKI 2005: Helsingiläisiä puhujaprofiileja. Virittäjä 2/2005 s. 162–200. <https://journal.fi/virittaja/article/view/40402/9828?acceptCookies=1> .
- RAPOLA, MARTTI 1966: *Suomen kielen äännehistorian luennot*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- RAVILA PAAVO 1996: *Johdatus kielihistoriaan*. 3. uudistettu painos, Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- RUUTTUNEN, KEA 2016: *Kun juttelu siirtyi verkkoon – havaintoja nuorten pikaviestikeskustelujen kielestä sekä kirjakielisistä resursseista koodinvaihdossa*. Kandidaatintutkielma, Helsingin yliopisto, suomen kieli.
- SALMI, LEENA 2014: Digitaalisen vuorovaikutuksen terminologiaa. Teoksessa Marja-Liisa Helasvuo, Marjut Johansson & Sanna-Kaisa Tanskanen (toim.), *Kieli verkossa – Näkökulmia digitaaliseen vuorovaikutukseen*. s. 177–184. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

SALMI, LEENA 2014: Digitaalisen vuorovaikutuksen sanastoa. Teoksessa Marja-Liisa Helasvuo, Marjut Johansson & Sanna-Kaisa Tanskanen (toim.), *Kieli verkossa – Näkökulmia digitaaliseen vuorovaikutukseen* s. 185–211. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

SoMe ja nuoret 2015: Oulun sivistys- ja kulttuuripalveluiden kyselytutkimus. Toteutus: ebrand Suomi oy. <https://www.ebrand.fi/somejanuoret2015/> ja <https://www.ebrand.fi/somejanuoret2015/2-suosituimmat-sosiaalisen-median-palvelut/> (23.1.2018).

Sotalapsiliitto: Tietoa näyttelystä. <http://www.sotalapset.fi/n%C3%A4yttelyn-esittely.html> (15.11.2018).

Teosto, Tono, Koda 2015 ja 2017: pohjoismaisten tekijänoikeusjärjestöjen kyselytutkimus. Toteutus: YouGov. https://www.koda.dk/media/99088/digital-music-in-the-nordics-2017_final.pdf (23.1.2019).

Tieteen termipankki: Kielitiede: sosiolingvistiikka. <http://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:sosiolingvistiikka> (10.10.2018).

Tieteen termipankki Kielitiede: kirjakieli. <http://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:kirjakieli> (13.2.2019)

Tieteen termipankki Kielitiede: puhekieli. <http://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:puhekieli> (13.2.2019).

Tieteen termipankki Kielitiede: yleispuhekieli. <http://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:yleispuhekieli> (13.2.2019).

TIITTULA, LIISA – NUOLIJÄRVI, PIRKKO 2013: *Puheen illuusio suomenkielisessä kaunokirjallisuudessa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

VAURAS, ILMARI 2006: *Kuvakirjoituksen jälleensyntymä – tunneikonit puhekielisessä kirjoitetussa keskustelussa* ^_^ . Pro gradu –tutkielma, Turun yliopisto, suomen kieli. https://www.jammi.net/tunneikonit/ilmari_vauras_pro_gradu.pdf .

VAURAS, ILMARI 2008: Tunneikonit verkkokeskusteluissa (?-). Teoksessa Sara Routarinne & Tuula Uusi-Hallila (toim.) *Nuoret kielikuvassa: Kouluikäisten kieli 2000-luvulla*. s. 210–221. Juva: Tietolipas 220.

VISK Auli Hakulinen, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen ja Irja Alho 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Verkkoersio 3.2.2019. <http://scripta.kotus.fi/visk> URN:ISBN:978-952-5446-35-7.

WhatsApp: About us. <https://www.whatsapp.com/about/> (15.11.2018).

Liite 1: haastattelurunko

1. Milloin olet aloittanut WhatsAppin käytön?
2. Kuinka usein käytät WhatsAppia?
3. Kenelle tai keille juttelet eniten WhatsAppissa?
4. Millä muilla tavoin kommunikoit erityisesti muiden informanttien kanssa?
5. Millaisia ovat tyypillisimmät keskustelunaiheet WhatsAppissa (erityisesti muiden informanttien kanssa)?
6. Millaisiin keskusteluihin WhatsApp sopii (yleisesti)? Mihin ei?
7. Miten kuvailisit käyttämäsi kieltä WhatsAppissa?
8. Vaihteleeiko käyttämäsi kieli mielestäsi vastaanottajasta riippuen?
9. Käytätkö emojiä? Millaisia?
10. Keiden kanssa käytät emojiä?
11. Käytätkö automaattista tekstinsyöttöä?
12. Luetko ja korjaatko viestejä ennen lähettämistä?
13. Entä korjaatko mahdollisia virheitä uusilla viesteillä?
14. Eroaako WhatsAppissa käyttämäsi kieli muusta verkkokirjoituksestasi (esim. sähköpostit, tekstiviestit)?
15. Eroaako WhatsAppissa käyttämäsi kieli puheestasi?
16. Käytätkö välimerkkejä?
17. Käytätkö ääniviestejä?
18. Onko jotakin muuta, mitä haluaisit kertoa WhatsAppin käytöstäsi?